

curile au grijă să păstreze discreția, deși, frecvent, nu au o structură organizatorică prea clară. Doar „inițiații” au dreptul de a participa la ședințe, iar reclama este interzisă.

Profesorii află de la elevi ceea ce s-a întâmplat, și numai atunci când aceștia suferă un șoc în cursul ședințelor, când caută un sfat, sau întâmplător. De pildă, un profesor de la liceul Kaiser Wilhelm din Lahnstein (landul Renania-Palatinat) a interceptat, la începutul anului școlar, un bilet al unei fete din clasa a IX-a în care scria: „L-am întrebat pe Lucifer, ieri, cine dintre noi este posedat de diavol. El mi-a spus...”, urmează numele a 11 dintre colegii ei.

Numeroși tineri între 15 și 17 ani, afirmă expertii, își petrec — în cluburi, școli, cafenele sau în locuințele lor — până la șase ore pe zi cu deplasarea paharului. Iată ce spune eleva din Lahnstein după o ședință cu „spiritul Kevin”: „... Am fost toată seara înnebunită de groază. Mi se făcuse pielea de găină și, de teamă, nici nu puteam să adorm; m-am dus la mama în pat”.

Mai puțin șocați au fost școlarii din Odenwald. Aflând, chipurile, data morții lor, din

jocul cu cartioanele sau cu pendulul, au scris această dată pe o cruce neagră, pe care au prins-o de ușa locuinței, pentru ca familia lor să știe.

Spre deosebire de secte, care nu rareori i-au făcut pe tineri să-și părăsească căminul, în cazul ocultismului, părinții sînt, deseori, modelul practicilor similare ale elevilor. Chiar și profesorii se dovedesc, uneori, a fi adepți ai ocultismului. În zona Bielefeld, de pildă, activează un cerc spiritist, format exclusiv din pedagogi. În Bergisch Gladbach, o profesoră a declarat, pe față, colegilor că este o vrăjitoare avînd legături directe cu lumea supranaturală.

Spre deosebire de secte de tineret, care sînt privite cu suspiciune de presa vest-germană, practicile oculte sînt abordate de unele publicații cu bunăvoință. Printre tineri circulă exemplare din serialul apărut în 1986 în revista de tineret „Bravo”, cu tema „Curs rapid în datul în cărți — Ghicește-ți viitorul!”, „Pendulul spune adevărul”, „Așa poți primi mesaje din lumea cealaltă”, „Masa care se mișcă”. Iar revista „Mädchen” prezenta, în noiembrie 1986, 13 practici oculte.

această credință în „spirite” un real pericol: „Mulți copii, care au asemenea experiențe spiritiste, se aleg cu anxioase ce sînt foarte greu controlate”.

Din teamă ia naștere o relație deformată cu realitatea: fenomenele cotidiene, cum ar fi oprirea ceasului, lătratul brusc al unui cîine, apelul telefonului fără ca, la celălalt capăt, să se audă cineva, sînt puse de tinerii amatori de ocultism pe seama spiritelor. Un elev din Bamberg a luat parte de mai multe ori la ședințe spiritiste pînă cînd a aflat de la un „spirit” că, în curînd, va lua o notă proastă la școală. Ulterior, el n-a mai luat parte la ședințe, deși „spiritul” îl avertizase să nu rupă legăturile cu el. Cîteva zile mai tîrziu, într-o seară cînd se pregătea să se culce în camera sa, cîteva cărți s-au răsturnat dintr-un teanc, iar cîinele său nu a venit, ca de obicei, în cameră să doarmă: cînd s-a dus la fereastră, a văzut afară o lumină verde, probabil de la un automobil. Elevul a interpretat toate aceste întâmplări ca pe un avertisment al spiritului neglijat și a refuzat, timp de mai multe zile, să mai doarmă la el în cameră.

Faptul că asemenea elucubrații pot pune viața cuiva în pericol este demonstrat de ceea ce s-a întâmplat la Bensheim: patru tineri, în vîrstă între 17 și 22 de ani, s-au sinucis; erau membri ai unei grupe de adepți ai lui Satana. „Dragostea și heroina — scria unul dintre ei într-o scrisoare de adio — nu mai îmi spun nimic. Am ajuns la convingerea că viața este absurdă și tot ceea ce este material este lipsit de valoare. Cu drag părăsesc această parte a lumii, pentru a mă consacra celei reale și pentru a simți binele absolut”.

Incitarea la asemenea acte vine și din partea unor asociații obscure, cum ar fi „Ordinul Thelema al Argentum Astrum”, care, pînă în 1985, își celebra bîlciul diavolesc în Berlinul occidental, și, apoi, sub presiunea anchetelor polițienești, s-a mutat în zona Lüchow-Dannenberg. „Abatele” acestei „frății”, Michael Dietmar Eschner, 38 de ani, fost tehnician electronist, se consideră o reîncarnare a satanistului englez Alistair Crowley, al cărui model a fost ucigașul lui Sharon Tate, Charles Mason.

Omorîți, ucideți!

Dimpotrivă, alte ritualuri sînt, în mare măsură, necunoscute. Astfel, la Köln, Düsseldorf, Hochdahl și Solingen au fost identificate grupuri ai căror membri trebuie să treacă printr-o perioadă de probă, apoi să-și asume angajamentul că vor păstra tăcerea absolută și că se vor consacra lui Satana, înainte de a li se permite să ia parte la ritualurile „diavolești”.

La o ședință din Solingen, într-o cameră întunecată, cu lîmînări pe masă, „Satana” a vorbit, chipurile, printr-un mediu constituit de o fată în vîrstă de 17 ani, adresîndu-se celorlalți adepți, cînd colegi de clasă. „Vă văd clar. Sînt prezent. Vor să-mi distrugă puterea, dar voi lupta. Omorîți, distrugeți ceea ce vă amenință, sînt alături de voi. Vă așteaptă sarcini mari, veți cuceri lumea. Așteptați, ora voastră va sosi curînd”. Cuvinte bombastice, pline de ură, amintind parcă de apelurile mișcărilor neofasciste.

Elevii din această grupă văd, în mișcarea mesei și deplasarea paharului, o „copilărie”. Mama fetei, în casa căreia are loc ședința, spune: „Sînt mulțumită că acum fac «asta» fără vreun ajutor. Pînă nu demult, luau pahare din bucătărie; mereu le spargeau”. Cîtă naivitate!

Drept cauze ale pasiunii tineretului pentru ocultism, experții citează, printre altele, „curiozitatea”, tendința „de depășire a granițelor Eului” (cum afirmă psihologul din Freiburg, Johannes Mischo), căutarea unei experiențe senzoriale cît mai intense într-o lume a „degenerării tehnico-experimentale” (cum susține expertul în problemele sectelor, Harald Baer) sau, pur și simplu, „exteriorizarea fanteziilor oedipale” sau „exorcizarea fanteziilor legate de lagărele de concentrare” (pedagogul Karl Schneider). Rüdiger Hauth, de 18 ani însărcinat cu problemele sectelor al Bisericii Evanghelice din Westfalia, vede în

Foști membri ai ordinului îi învinuiesc pe Eschner și acoliții lui că se dedau la practici de sadism. De altfel, recent, Eschner și trei tovarăși ai lui au fost arestați și vor fi judecați de un tribunal din Berlinul occidental, sub acuzația de viol și mutilare corporală. De asemenea, Tribunalul pentru minori din Münster va judeca cazul de omucidere a unei eleve, care, datorită ocultismului, și-a pierdut viața. Sub acuzația de crimă, pe banca acuzaților se vor afla doi elevi, René, 17 ani, și Elke, 15 ani, care sînt practicanți declarați ai cultului satanic și fac parte din gruparea din Lüdinghause, autointitulată „Lucifericii”.

Pastorul Hauth, însărcinat cu problemele sectelor, a vorbit cu tînarul, care i-a mărturisit că, după vizionarea filmului „Prevestirea”, unde apărea și Satana, a avut „o viziune luciferică”: „părintele” (Satana) i-a poruncit să creeze o „grupă” și, apoi, „Lucifericii” să-i aducă „jertfe”. René și Elke au ales ziua morții lor comune „pentru a ajunge

în imperiul lui Lucifer”. Ania, 15 ani, care făcea și ea parte din grup, s-a alăturat proiectului. Cei trei s-au legat prin jurămint să-și taie, într-o pădure, arterele, după ce vor fi luat niște somnifere amestecate cu vermuf. Ania, care se afla, deja, într-un fel de transă, a fost prima la rînd. René, pe atunci în vîrstă de 16 ani, și Elke, 14 ani, i-au tăiat vinele de la gît și arterele și, cînd fata a început să strige, cei doi, îngroziți de ceea ce au făcut, au fugit cuprinși de panică. Ania a murit în pădure. Două anchete psihiatrice, independente, au ajuns la concluzia că moartea Aniei este un caz penal și nu de nebulie...

Potrivit unui sondaj al Institutului Gallup, 17 la sută din persoanele consultate din Franța, 38 la sută din Norvegia și 67 la sută din Grecia cred în existența Satanei. Circa 10 milioane de cetățeni din SUA au luat parte, cel puțin o dată în viață, la ședințe de magie, la „mese negre” și chiar la „orgii ale vampirilor”.

luptă: au fost împrăștiate nu mai puțin de 500 000 de manifeste împotriva tinerii simpozionului. „Evocarea diavolului chiar la Torino este ca și cum s-ar fabrica bomba atomică în cuptorul propriei case”, declara Giudită Dembeck, autoarea cărții „Torino — oraș al magiei”.

Inspiratorul și „pontiful” acestor grupări „sataniste” a fost Alistair Crowley, englez care a murit nebun în anul 1947, după ce fondase în Italia o „mînistire a lui Satana”. Crowley a avut relații cu grupurile altor adulatori ai „îngerului căzut”, Iulius Evola și Arturo Reghini, care făceau parte din francmasoneria pitagorică, formațiune cu pronunțate tendințe de extremă dreaptă. Potrivit revistei „L'Espresso”, în Italia, mișcarea satanistă, care, în secolele trecute avea adepți mai ales în cercurile înalte, în prezent are trei niveluri și acționează mai ales în orașe (în special la Bologna, Torino, Milano, Bergamo, Verona, Trieste, Roma și, poate, Florența). Primul nivel, denumit „instituțional”, format de ramura italiană a sectei „Ordo templi Orientis”, s-a format sub protecția grupării extremiste a francmasoneriei. Un al doilea nivel, „cultul esoteric”, are drept exemplu pe Fulvio Rendhell, care s-a declarat nemuritor și în contact permanent cu demonii. În fine, există și adepți ai unui politeism cosmic, grupați în ierarhii riguroase — credincioși, diaconi, preoți — adoratori ai „șarpelui roșu” sau, cum afirmă sataniștii din Trieste, în contact cu extraterestrii!

N-au întîrziat să apară și secte disidente, eretice (sic!), cum ar fi satanismul urban crowleyan. Este una dintre cele mai periculoase tendințe, pentru că acest tip de satanism promovează „cultul haosului” amestecînd tot felul de precepte vechi și noi ale satanismului. Printre aceste grupuri care pretind că extazul se realizează doar prin intermediul răului, se numără cele întitulate „Cavalerii soarelui negru”, „Ordinul solar”, „Asociația anarhică Thlemita”, „Biserica finală a haosului” (care își caută adepții, în special, printre tinerii „punk” și „dark”) etc. Manifestele răspîndite de aceste grupuri seamănă cu delirul unui bolnav. Nici nu este de

„Ca o bombă atomică fabricată în propria casă”

Indignarea opiniei publice este provocată de ocultism și în Italia. În buzunarul lui Maurizio Favaro, un tînar despre care s-a crezut că fusese ținta unui jaf, s-a găsit un bileț scris cu sînge. Dovada unui „contract halucinant”, cum se exprima revista italiană „L'Espresso”. Pentru că Favaro, tatuat pe mîna stîngă cu un simbol esoteric, a ajuns cu rătăcirea atît de departe încît a încheiat un... contract cu Satana: să-și dea sufletul în schimbul a șase luni de „bogăție”. Sufletul și l-a dat, dar bogăția n-a venit. Era o acțiune care se înscrisa perfect în peisajul spiritual al micii localități de provincie Treviso. Ca și alte localități din regiunea Verona, cum ar fi Caserotto di Negrine, Bardolino, Salizzole, Engazza, Suanguinetto, Malcesine, și aici existau de mai multă vreme dovezi ale „magiei negre”: morminte profanate, urme de ritualuri sumbre etc. „Cimitire de provincie și nopți fără lună, rituri obscene, violență și nebulie — sînt numai cîteva din recente episoade care provin din această cea mai tenebroasă zonă din țara noastră”, releva revista italiană citată,

referindu-se la personajele ambigue care practică rituri antice, magie neagră și venerație față de... Satana.

De asemenea, un specialist, antropologul Giuliana Sella, declara cotidianului „L'Arena” din Verona că afacerea zeloșilor adoratori ai Satanei durează de ani de zile, numai că, abia în ultimul timp, după descoperirea funestelor ei urmări, a început să se vorbească mai mult despre toate acestea. Firește, „afacerea” n-ar prolifera dacă n-ar exista avantaje, pentru că, sub orice formă s-ar manifesta ea, credulitatea este repede exploatată, transformată în profit de cei lipsiți de scrupule, deloc puțini în societatea occidentală. Astfel, de pildă, la Torino, zeci de mii de clienți îi îmbogățesc pe tot felul de „specialiști” în deslușirea cauzelor neliniștilor lor: există nu mai puțin de 3 000 de chiromante și astrologi, ba chiar și asociații autointitulate pompos „Asociația mondială a bunăvoinței”, „Grupul teosofic al constelației Vărsătorului” etc. Tocmai de aceea, în acest oraș a fost organizat un simpozion împotriva acestor superstiții. Forțele oculte s-au mobilizat la

mirare, pentru că, între lucrările lor de dogmatică se numără și fotocopii după interogatoriile lui Charles Mason (asasinul odios al actriței Sharon Tate). La redacția ziarului „Gazzettino” din Veneția a sosit o foaie semnată „Cercul satanic Charles Mason”, în care se spunea: „Veniți, distrugeți carnea, devorați lumea. Noi vă deschidem porțile și

vom fi instrumentele voastre”. Nu mai este nici un secret că aceste grupări „satanice” au strîns lezături cu cercurile de extremă dreaptă, în special cu neofascismul, ale căror principii le promovează cu tenacitate. Expertul italian Alfonso di Nola remarcă în acest sens: „Să admitem că neosatanismul cuprinde numai o mîină de oameni. El

nu trebuie, însă, subapreciat. Știrile care ne parvin ne dezvăluie existența unei enclave profund reacționare, unde agresivitatea caută justificări ideologice într-un esoterism de tip nazist. Acestea reprezintă indiciile unei situații mentale și psihice extrem de grave”.

Romeo Nădășan

Alcoolul și familia

• 7 milioane din copiii alcoolicii din Statele Unite
sînt aproape irecuperabili

Fie că pare adevărat sau nu, mai sînt persoane care consideră că singurul efect negativ al alcoolismului este starea de mahmureală ce însoțește trezirea.

Copiii alcoolicii — al căror număr este în creștere în Statele Unite, scrie revista „News-week”, din care prezentăm cele ce urmează — sînt o dovadă a efectelor acestui viciu: peste 28 de milioane de americani au văzut cel puțin o dată o rudă apropiată în stare de beție. Cercetări de ultimă oră dovedesc faptul că alcoolul are efecte mult mai grave decît s-a crezut pînă acum.

Imaginați-vă un copil care trăiește într-o teroare permanentă și nu are cu cine să discute despre ea. Să nu credeți că asta nu se întîmplă: peste 10 milioane de persoane în Statele Unite sînt dependente de alcool, și majoritatea au copii. „Am crescut într-un fel de mic Vietnam”, povestește copilul unui alcoolic. „Nu știam pentru ce sînt acolo, nu știam cine este dușmanul”. Mult timp după ce părinții decedază, copiii alcoolicii nu își pot găsi prieteni („am învățat să nu am încredere în nimeni”) sau bucurii. Sînt obsedați de un sentiment al eșecului, acela de a nu fi putut salva pe mama sau tatăl său de la băutură. Și sînt predispuși să se căsătorească tot cu un alcoolic, pentru că, cel puțin dintr-un punct de vedere, sînt gata să accepte o purtare inacceptabilă. Într-adevăr, mulți dintre ei, s-au obișnuit cu tulburările din casă.

Copiii alcoolicii sînt persoane cărora li s-a răpit copilăria. „Am văzut copii de cinci ani care îngrijesc de întreaga gospodărie, afirmă Janet Geringer Woititz, una din componentele mișcării pentru protecția copiilor. Au sentimentul că sînt diferiți de ceilalți, și aceasta poate din cauza faptului că — așa cum arată studii științifice recente — într-adevăr sînt. Teste efectuate pe creier de doctorul Henri Begleiter, de la State University of New York College of Medicine din Brooklyn, au pus în evidență că, la copiii alcoolicii, există deficiențe în unele zone ale creierului în legătură cu emoțiile și memoria. În acest sens, personalitatea lor obsesivă, tendința de a avea o proastă cunoaștere de sine dovedesc asemănarea acestor copii cu alcoolicii înșiși. De fapt, unul din patru asemenea copii devine, la rîndul său, alcoolic, față

de unul din zece în cazul copiilor ai căror părinți nu sînt alcoolici.

Alcoolul, între alte efecte negative, dereglează armonia mesei în familie („Alcoolul îți dă senzația de sațietate. Tatăl meu nu voia să mănince cu noi”). Alcoolul te obosește. („Tata doarme de obicei, la ora 8 seara”). Lucrurile zboară prin casă, vasele de flori se sparg pe pereți, bucăți de hîrtie sînt împrăștiate peste tot. Lumina se stinge și se aprinde. Asta înseamnă că tata a uitat să-și plătească datoriile sau începe „al doilea act”?

Una din cărțile mai vechi care s-au scris despre copiii alcoolicii se intitulează „O altă șansă” și aparține lui Sharon Cruse, o dramă metaforică care definește rolul pe care îl are copilul în astfel de familii. Ea îl denumeste „Eroul familiei” — în general, primul născut. Face totdeauna ceea ce trebuie, plasîndu-se, de obicei, pe locul al doilea. În schimb, copilul pierdut, un retras, singuratic, într-un fel matur la o vîrstă fragedă, nu se bucură de nimic. „Jumătate din pacienții mei adulți (alcoolici) — afirmă doctorul Claudia Black, terapeut — au copii de vîrsta mea sau chiar mai mari, dar ceea ce am constatat la acești copii au fost sindromul de alcoolism și tendința către delinvență. Ceea ce m-a impresionat este faptul că majoritatea sînt copii frumoși, în ciuda problemelor înregistrate în dezvoltarea lor. Au prieteni, dar nu erau sinceri cu ei”.

Din nefericire, 7 milioane din copiii alcoolicii din Statele Unite sînt aproape irecuperabili. „Pentru acești copii, care nu știu ce-i așteaptă acasă după ce vin de la școală, viața — spune Woititz — este o stare permanentă de neliniște”. Unii medici pediatri sînt de părere că există o legătură între astfel de stări și ulcerul, insomniile, tulburările nutritive și bolile dermatologice. Se spune că un profesor, bun psiholog, poate să detecteze copilul unui alcoolic dintre toți ceilalți elevi ai unei clase. „Uneori îi cunoști după felul cum sînt îmbrăcați sau că nu au bani pentru mîncare, alteleori, după atenția cu care își urmăresc profesorul cînd acesta vorbește despre băutură”.

Într-o zi, poate peste 20—30 de ani, acești copii vor simți un vag sentiment al eșecului sau al depresiei, fără să-și dea seama din ce cauză.

Mihaela Brumă

DIN LUMEA CAPITALULUI

"RULETA AUSTRALIANĂ"

„Femeia cu șerpi”: sub acest nume este cunoscută Nicole Viloteau. Prima relatare a aventurilor sale a fost tradusă în multe limbi. Ea este unica femeie-naturalist care se încumetă să pornească în junglă pentru a prinde cu mâinile goale șerpi, iguane, șopîrle gigant și chiar crocodili. După Africa și Amazonia, a înfruntat Australia. De

acolo a adus un album impresionant de imagini, intitulat „Australia”, și i-a relatat ziaristei Marina de Baleine, de la „Paris Match”, cum și-a riscat ea viața la „ruleta australiană”, față în față cu crocodilii mîncători de oameni și cu păianjenii a căror mușcătură nu iartă. Extragem din acest interviu pasajele care urmează.

— După ce v-am citit relatarea aventurilor trăite și cunoscînd pericolele, bolile, spaimile, pe care a trebuit să le înfrîngeți explorînd jungla sau deșertul, sînt surprinsă văzîndu-vă. Mă așteptam, mai degrabă, să întîlnesc o amazoană cu priviri aspre și fața uscată de soare; dar înaintea mea se află o tînră elegantă. Văzîndu-vă îmi vine greu să cred că ați petrecut trei ani în pădurea australiană, între șerpi veninoși, crocodili mîncători de oameni și păianjeni uriași.

„E un miracol
că am supraviețuit”

— Mi-au rămas, totuși, citeva amintiri din numeroasele mele aventuri, cum ar fi această cicatrice de pe buză, sau alta pe gît, lungă de șapte centimetri.

— Ce vi s-a întîmplat?

— Prima se datorează unui șarpe cu clopoței care m-a mușcat. O greșeală stupidă de etichetare. Mă întorceam din Elve-

ția, cu cîțiva șerpi destinați unui vivarium din Franța. La Dijon am deschis buzunarele sacului în care se aflau reptilele, fără nici un fel de teamă, știind că nici un șarpe nu era veninos, conform etichetelor. Crotalul a țîșnit din sac ca un resort, izbindu-mă cu o violență care m-a ametit, și mi-a înfipt colții lungi de un centimetru și jumătate în buza superioară, degajîndu-și veninul. Timp de mai multe săptămîni, am zăcut în spital, într-un fel de comă. În principiu, ar fi trebuit să mor. E un miracol că am supraviețuit. După ce m-am refăcut, a trebuit să fac două operații estetice pentru ca gura mea să recapete un aspect normal.

— Și cealaltă cicatrice de pe gît?

— O urmă urîtă de la o traheotomie care mi s-a aplicat pentru a mă salva. Dar e o poveste veche, din 1971.

— V-ați întors din Australia. S-a întîmplat des să vă riscați viața acolo?

— De multe ori era să mor, mai ales la Lakefield National

Park. Dar, de data aceasta, nu din cauza animalelor. Responsabilii anumitor parcuri naționale încearcă să stăvilească imensele incendii care distrug pădurile aprinzînd focuri mai mici, operație efectuată de așa-numiții „rangers”. Am însoțit și eu unul dintre aceștia, pentru a face o serie de fotografii. Automobilul de teren Toyota, în care ne-am urcat, era echipat cu un imens rezervor de benzină, la care era fixată o tijă prelungită cu un furtun lăsat să atîrne în tufișuri, la o distanță de cîteva metri de mașină. Însoțitorul meu a aprins focul la capătul furtunului și am pornit apoi împreună printre ierburile înalte de doi metri, care se aprind în cîteva secunde. În acest gen de expediții există pericolul de a rămîne închis în centrul incendiului, din cauza vînturilor care își schimbă adeseori direcția. Te crezi în siguranță și, în numai cîteva secunde, te trezești în mijlocul focului. Trebuie, deci, să cunoști bine locul și să conduci cu mare rapiditate. La un moment dat, mi-am dat seama că tovarășul meu de

drum nu mai ştia încotro să meargă. Înainta la întâmplare! Individul era ori inconştient, ori înepător. Vedeam cum se apropie clipa când vom fi transformaţi în torţe vii... Fumul începea să ne îneco, iar maşina se încălzea îngrijorător de repede.

— Având, în plus, furtunul care aprindea hăţişurile de jur-îm-prejur!?

— O maşinărie diabolică! Apoi, la cotitura unui râu sec, ne-am pomenit încercuţi: în faţă, în spate, în părţi jucau flăcările ucigătoare. Însoţitorul meu îmi striga să opresc motorul, dar eu nu mă pricepeam de fel să folosesc toate manetele alea! Era foarte panicat şi vroia să rămână în fundul maşinii fără să se cintească. Intrasem şi eu în panică, dar îmi spuneam: trebuie să ieşim de aici; stăteam, de fapt, pe o bombă. În cele din urmă, australianul s-a reinstalat la volan şi am intrat în flăcări; dar, miracol: în spatele focului, ne aştepta o bucată de pământ înegrită deja de trecerea focului. Cizmele mele de cauciuc se topiseră, hainele fumegau, câteva scinte, îmi atinseseră faţa, dar eram salvaţi.

— În albumul de fotografie pe care le-ai realizat în timpul călătoriei din Australia, există câteva imagini ale acestor incendii devastatoare.

— În fiecare an, mii de hectare de păduri rămân carbonizate. Nimic nu poate stăvilii aceste focuri. Vara, în Australia, există cicloane, trombe de apă, şi iarna sint incendiile. Din cauza lor, mii de animale pier arse de vii sau agonizează luni în şir înainte de a se sfârşi din cauza arsurilor.

Sub casceta şi plasa contra fiţarilor — Nicole Viloteau, care a fotografiat animale rarissime...

— Aţi rămas mai mult de doi ani în această ţară ca să studiaţi şi să fotografiaţi animalele. De ce Australia?

— Am visat dintotdeauna să ajung acolo. Când eram mică, ştiam deja că Australia este împărţită şopirlelor dragon şi a celor uriaşe. Se află aici peste 21 specii, între care şopirlele gigant care măsoară aproape 2,5 m. Tinutul cangurilor, al ornitorincilor şi al cazuarilor m-a fascinat întotdeauna. Aici, totul este puternic, intens, impresionant: peisajele, culorile, senzaţiile, teama, singurătatea. Nu te plictiseşti nici o clipă. Mi-am descoperit în el tărîmul visat.

— Fotografiile de animale pe care le-ai făcut sint uimitoare şi de-a dreptul superbe. Parec aşi fi convins dinainte pitonul verde — animal rarissim —, şopirlele-

dragon cu trupul acoperit de solzi, şopirlele cu limba albastră sau şerpilor cu venin mortal să pozeze pentru do. Cum aşi reuşit să imblînzii reptilele cele mai sălbatice şi mai înfricoşătoare?

— Înainte de a le fotografia, am încercat să mi le fac prieteni. Le cunosc zonele sensibile! După ce am capturat un animal, îi studiez comportamentul, reacţiile. La început îi e teamă de mine; mă vede ca pe un duşman şi trebuie să-l calmiez, să-l liniştesc, să-i câştig încrederea. Încetul cu încetul, îl calmiez. Mă apropiez de el, îl gîdil pe spate cu o nuia sau îi fac un masaj uşor în jurul ochilor. Fiecare animal are un loc preferat. Totul funcţionează exact ca la oameni. De îndată ce le-am risipit teama, pct să încep să-i fotografiez.

...ca acest piton verde

„Singurele mele ajutoare: cizmele şi iuţeala“

— Această operaţie durează mult?

— Cîteodată îmi trebuie mai multe zile. Am nevoie de multă răbdare şi, la momentul potrivit, de reflexe excepţionale. Majoritatea fotografiilor mele sint făcute la 5,5 m, ceea ce înseamnă că trebuie să te apropii enorm de animale. Pentru fiecare imagine, îmi asum un mare risc.

— Ce precauţii luaţi în faţa unui şarpe veninos?

— Sint obligată să le prind coada cu scotch şi să-i fixeze de un copac, ca să nu mă atace. Unii reuşesc să se desprindă şi să fugă. Atunci trebuie să reiau totul de la capăt.

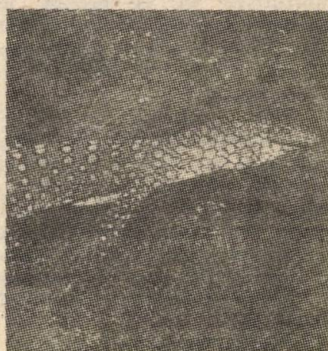
— Puraţi mînuşi. Aveţi ceva cu care să vă protejaţi fa, a de muşcături?

— În nici un caz! N-ar ajuta la nimic şi mi-ar încetini reflexele. Singurele mele ajutoare sint cizmele şi iuţeala. Iau cu mine întotdeauna una-două perechi de cizme de cauciuc, ca cele folosite la călărie, şi o altă pereche din piele foarte groasă, pe care nu le pot perfora colţii şerpilor. Sint de neînlocuit în timpul unei capturi.

— De ce aţi ales să vă specializaţi în reptile?

— Poate pentru că sint animalele cele mai puţin îndrăgite, dar îmi plac şi păsările şi animalele care au un comportament nonconformist.

— Vorbiţi despre aceste reptile care ne înfricoşează ca şi cum ar fi vorba de fiinţe umane. În-

Australia — această împărărie a dragonilor şi varanilor

tr-una din cărțile precedente există un pasaj în care, descoperind apariția unui crotal în calea dv, exclamă mai satisfăcut: „În sfârșit, începuse cu adevărat să mă plictisesc!”

— Ce bucurie să întâlnesc un șarpe sau o șopirlă interesantă! Atunci uit totul: frică, durere, oboseală. Într-o zi, tot la nord de Lakefield National Park, în Australia, mă întorceam de pe malul unui lac, unde reperasem niște crocodili mîncători de oameni și, pe drum, descopăr două șopirle gata de bătaie. Erau de o violență nemaipomenită. Masculul atacase femela și, în timp ce ea se zbătea, îi devoră labele. O oroare! Nu le puteam lăsa așa, dar șopirle erau, practic, inseparabile. Pentru ca să le pot îngriji, le-am băgat în sac și am mers pînă la locul unde îmi instalasem cortul.

— Cu două șopirle carnivore în spate?

— Era singura soluție. Pe drum, n-au încetat nici o clipă să lupte. Era impresionant. Fiecare animal măsura aproape 1 m lungime! În cort, femela a devenit rea. Masculul suferea de răni cumplite la cap. Atunci l-am suspendat cu capul în jos. Cînd creierul șopirlelor nu este irigat normal, ele adorm ca sub efectul unui anesteziec. Am reușit, astfel, să le separ. Le-am lipit maxilarele cu scotch și m-am ocupat mai întîi de femelă, care avea un aer foarte stresat. I-am bandajat, mai întîi, labele mutilate, apoi am instalat-o pe perna mea. Avea un pîntece enorm. Am masat-o ținînd-o în brațe. Către ora 10 seara, am zărit ceva rotund care ieșea din ea, rostogolindu-se apoi pe jos. Un ou! Mărturisesc că, la început, nu am înțeles. Credeam că este bolnavă. Apoi au urmat și alte ouă. Săraca! S-a liniștit abia la ora 5 dimineața.

— De ce sâraca?

— A depus 12 ouă, mult prea mult pentru o șopirlă de talia ei. În ciuda eforturilor mele de a o salva, a murit noaptea următoare; din cauza stress-ului datorat luptei, a depunerii ouălor și a paraziților care au provocat o ocluzie intestinală imposibil de stăvilit.

— Ce-ai făcut cu ouăle?

— Preluînd îndatoririle femelei, în apropierea cortului am construit două cuiburi bine protejate de dușmani, în fundul cărora am ascuns două grupuri a

cite șase ouă. Era cel mai bun mijloc pentru a da o șansă puilor să iasă din ou. Sînt aproape sigură că astăzi 12 șopirle în plus se plimbă prin hățisuri.

— Ce s-a întîmplat cu masculul?

— Pe el l-am lăsat în libertate după ce i-am cusut rănille. Noaptea aceea rămîne un moment deosebit din viața mea.

— În călătoriile făcute ați îngrijit deseori animale?

— Natura e înșesată de capcane și primejdii de tot felul. Oamenii nici nu știu cîte animale mutilate și schilode există. Le admir pe cele care reușesc să supraviețuiască și, atunci, încerc să le ajut. În apropierea unui lac, lingă care îmi instalasem baza, în nordul Australiei, am fost surprinsă, într-o bună zi, să aud niște sunete ce semănau cu scîncetul unui bebeluș furios. Apropiindu-mă, am descoperit, într-o pădure formată din arbori de zădărnici, mii de lilieci uriași care dormeau cu capul în jos. Sosirea mea i-a înnebunit. M-am aflat dintr-odată în mijlocul unei păduri de aripi întunecate. Lilieci, care cu aripile desfăcute măsurau un metru, zburau în toate sensurile, scotînd țipete asurzitoare. În acest vacarm, m-am instalat pentru a face fotografii și am descoperit un pui (măsura deja 70 cm!), care rămăsese agățat de creangă și nu reușea să zboare. Părea bolnav și părăsit. Am urcat după el în virful copacului, dar nu vroia să știe de nimic. Cum mă apropiam, mîrșia și încerca să mă zgirie cu ghearele lui ascuțite. Îi vorbeam cu blîndețe și i-am dat chiar un nume: Georges. În cele din urmă, l-am înșfăcat brusc și i-am agățat ghearele în vesta mea din pînză de sac.

Salvată de un șarpe cu clopoței

— Poate l-ați separat de părinți?

— Dacă ar fi avut, aceștia nu m-ar fi lăsat niciodată să-l iau. Probabil că fuseseră omorîți de vreun uliu. După o oră, Georges a început să se liniștească și am plecat să-i caut de mîncare. Hrana lui se compunea din flori de eucalipt pe care le amestecam cu miere și apă. Am trăit laolaltă 15 zile. Georges dormea cuibărit lingă mine, pentru ca să se încălzească și cerea tot timpul de

mîncare. Ca un adevărat bebeluș.

— Ce faceți cu animalele pe care le luați?

— L-am încredințat pe Georges unui iubitor de animale. Dar povestea s-a terminat prost. Liliacul se obișnuise cu mine. După ce am plecat, a refuzat să mai mînce. Am aflat de moartea sa cu lacrimi în ochi.

Se întîmplă uneori ca animalele să-mi salveze viața. În Brazilia, am trecut printr-o regiune unde lupii flămînzi începuseră să atace oamenii pentru a se hrăni. Într-o zi, am auzit un fișit în spatele meu. M-am întors și am zărit un șarpe cu clopoței! Părea la fel de surprins ca și mine. Mi-am agățat ușor vesta pe un băț și am agitat-o în fața lui, așa cum fac toreadorii. Șarpele a dispărut, apoi, sub vestă. Cîteva minute mai tîrziu, și-a ițit puțin capul și, cu cizmele, am reușit să-l imobilizez, după care l-am luat pînă la baza pe care mi-o instalasem. Am fixat hamacul între doi copaci și am legat sacul în care se afla șarpele la picioarele mele. Noaptea tîrziu, m-a trezit un șuierat puternic. Hamacul era înconjurat de lupi și, din fericire, prezența lor mi-a trezit prizonierul. Serpii sînt surzi, dar micile crăpături aflate între ochi și nări le permit să detecteze căldura mamiferelor la o distanță de pînă într-un metru. Auzind șarpele, lupii, care se pregăteau să mă atace, au rupt-o la fugă.

— Vi se întîmplă să aduceți animale și la Paris?

— Am făcut-o deseori pentru a-i ajuta pe cercetători sau pentru reproducere. Azi, lucrul acesta e interzis. Dacă l-aș fi adus cu mine pe Georges-liliacul, riscam doi ani de închisoare și o amendă de 2000 de dolari.

— Nu sînteți nici prea înaltă, nici prea solidă, și totuși aveți curajul să vă apropiați de animalele destul de mari. Nu v-au rănit niciodată?

— Am multă putere în brațe și știu să mă apăr bine. Dar se produc și accidente stupide. Într-o noapte, cînd mă aflam la Arnhem Land, la aborigeni, urmăream o șopirlă uriașă în tufisuri, echipată, ca de obicei, cu lampa frontală. Reptila dispărea brusc într-un desîș, alerg după ea, dar pămîntul îmi fuge de sub picioare și aterizez cîțiva metri mai jos, pe o stîncă. Puțin amețită de șoc, mă scol: imposibil să respir! Mă gîndesc, mai întîi, la probleme de natură cardiacă; e un ținut în care te poți îmbolnăvi de tot

felul de boli ciudate... Dar sin-gele îmi circula normal. Mi-au trebuit ore întregi să ajung la cortul instalat la o distanță de cîțiva km. În zori, mi-am dat seama de ce sufeream: în partea stîngă, toate coastele erau rupte!

— *Aveați vreun mijloc de a cere ajutor?*

— Eram singură, pe o coastă părăsită a Mării Araguara, fără contact radio, iar aborigenii care m-au condus la 50 km distanță de satul lor nu trebuiau să vină să mă recupereze decît 10 zile mai tîrziu! Și, în plus, îmi și alesesem un loc unde nici vorbă să pot intra în apă, căci marea era populată de rechini, meduze urzicătoare, scoici, pești veninoși și șerpi de mare-cu venin paralizant. Ca să nu mai amintesc de crocodilii mîncători de oameni. Fractura aceasta m-a făcut să sufăr timp de un an. Eram bandajată de jur-împrejurul bustului, dar vă imaginați ce calvar erau, în aceste condiții, căldura cumplită, transpirația... Cel mai greu îmi venea noaptea, cînd trebuia să mă culc.

— *Și v-ați întrerupt călătoria?*

— Nici vorbă!

— *Vorbeați despre crocodilii de mare mîncători de oameni...*

— Se simt la fel de bine în mare ca și în eleșteele sau mlaștinile australiene. În timpul anotimpului ploios, cînd riurile sînt umflate, pătrund pînă în interiorul lagunelor. Crocodilul de mare este cu adevărat redutabil, deoarece atacă pînă la surprindere și are o forță enormă. Poate atinge și 7 m lungime. Poate sta ore în șir înfundat în noroi sau la adăpostul pădurilor de mangrove, al rădăcinilor de tot felul, care formează adevărate păduri de nepătruns.

„Crocodilii
mă puteau ataca
din ambele părți“

Vinăt multă vreme pentru calitate pielii sale, crocodilul este protejat, de cîțiva ani buni, de „Conservation Commission“ din Australia. Astăzi există aproape 3 000 exemplare, mai cu seamă în jurul peninsulei Cobourg, în nordul continentului australian, o regiune mlaștinooasă, care adăpostește mii de animale și de insecte.

— *Cum procedați pentru a repera crocodilii?*

Odată ce și-a instalat campamentul, Nicole înfruntă singură necunoscutul

— Cînd pămîntul este foarte umed, în jurul unui eleșteu, de exemplu, și nu se zărește o urmă de cangur sau de mistreț, e semn rău. Înseamnă că animalele au reperat un pericol și se tem. Cu fălcile lor uriașe, crocodilii reușesc să apuce botul unui cal care vine la adăpat și să-l tirească în fundul riului pentru a-l omorî și a-l minca. Noaptea sînt mai ușor de reperat. Pentru a-i atrage, îmi sting lampa și imit scîncetele puilor lor. În beznă, apa noroioasă ascunde forme nedefinite care produc involburări neobișnuite. Aprind lampa din nou, și iată-i! Perechi de globuri roșii înaintează spre mine. După mărirea ochilor, crocodilii trebuie să măsoare aproape cinci metri. Sînt expusă, dar un ieșind de pămînt mă protejează de acești mastodonți. Alte globuri mai mici, de culoarea rubinului, se apropie. Sînt puii, care au abia un metru lungime. Dacă schițează o mișcare, vor ataca din toate părțile.

La Bangkok m-am folosit de această tehnică de chemare, într-o fermă unde se cresc crocodili pentru confecționarea poșetelor și a curelelor. Îngrozită să văd sutele de animale care își așteptau moartea sub ochii turiștilor japonezi, m-am apropiat de bacurile imense unde erau închiși, imitînd piuitul puilor. Atrăși de acest strigăt familiar, crocodilii se îndreptară spre mine. Era impresionant. Am început să merg și, acolo jos, crocodilii mă urmau! Pășeau unii peste alții și cădeau iar în apă. Turiștilor nu le venea a crede, își închipuiau că sînt probabil de-a casei.

Spaimele cele mai mari pe care le-am trăit se datorează acestor crocodili australieni. Într-o noapte, pe cînd mă aflam în peninsula Capului York, am dorit să-i observ mai îndeaproape

și alesesem pe hartă, în acest scop, o plajă întinsă, care se termina cu un rîu mărginit de-o parte și de alta de mangrove. În cazul unui atac al crocodililor, prevăzusem deja o retragere în junglă. Simțindu-mă asigurată și imaginîndu-mi că mi-am luat precauții suficiente, am înaintat pînă la capătul plajei și, acolo, îmi dau brusc seama că mă aflu într-o capcană. Din pricina revărsărilor și a ploilor abundente, terenul se schimbbase. Mergeam, de fapt, pe o limbă de nisip extrem de îngustă, avînd de-o parte marea și de alta mangrove. Crocodilii mă puteau, deci, ataca din ambele părți și nu aveam nici un mijloc de a mă apăra!

— *Atacă oamenii pe uscat?*

— Această specie, da! Și chiar dacă o rupi la fugă, n-ai nici o șansă să le scapi.

— *Ce-a urmat?*

— Am refăcut drumul înapoi. Groaza a devenit și mai mare cînd mi s-a defectat și lampa, iar lună nu prea era în acea noapte. În plin întuneric, mangrova era foarte impresionantă. Se auzeau plescăitul langustelor, pîriitul rădăcinilor uscate, pocnetul bulelor de aer, din apă, care se spărgeau, zgomote seci... Pădurea de mangrove este un adăpost pentru tot felul de creaturi — pești, păsări, moluște, crustacee, reptile — atrase de proliferarea materiilor minerale și vegetale în descompunere. Aici, imaginația n-are nevoie să fie stimulată. Odată ieșită din acest infern, mi-a trebuit mai mult de-o oră să-mi revin.

— *Vi se întîmplă des să studiați animalele în plină noapte?*

— Noaptea stau la pîndă și mă deplasez mult. Aștept noaptea în hamac și, din momentul în care animalele se fac simțite, mă strecor afară și încep să

le observ. Ador noaptea, mai cu seamă în desert. Sunetele par mai catifelate. Ai impresia că evoluezi sub un imens capitoliu. Desertul nu doarme decât în aparență. Creaturile nopții vinează în tăcere. Mii de ochi invizibili scrutează întinerul în căutarea prăzii sau a partenerilor. În lumina lămpii, ochii lor se preschimbă în stele: verzi la păianjeni, scorpionii, roșii la mamifere, păsări și reptile. Și apoi, noaptea oferă o mulțime de surprize: pot, de exemplu, să dai de un grup de dromaderi sălbatici adormiți sau să descoperi o dună de nisip înstelată, acoperită cu un covor de mărgelile verzi și lucitoare.

— *O dună acoperită cu păianjeni?*

— Îmi place grozav să mă distrez cu ei. În special cu cei mari.

— *Adică vă jucați cu păianjenii mari?*

— Agit un băț în fața lor și ei se reped spre el. Sint tare nostimii! Și o luăm iar de la cap, de patru-cinci ori. După care îi gîdil, îi scarpin pe burtă.

— *Nu vă temeți de înșepătura lor?*

— Nu atacă ei un băț. Dar să nu vă închipuiți că-mi plac: mari cît palma și acoperiți cu păr, sint oribili! Le plăcea mult să se strecoare între ușa cortului meu și plasa contra țîntarilor, cu care mă acopăr. Într-o seară, am descoperit cîtiva pregătindu-se să înfulece niște broaște venite să se adăpostească, și ele, în același loc. M-am simțit complet dezgustată și a trebuit să-i omor: mi-era groază să nu-i văd revenind.

— *În afara păianjenilor mari din specia mygales, ați văzut și alte specii de păianjeni?*

— Într-o zi mergeam cu tot echipamentul. Era extrem de cald și m-am oprit să beau o ceașcă de ceai. Îmi așez jos sacul și descopăr un „red back” (spinare roșie), un păianjen negru cu spatele în întregime roșu, de mărimea unei monezi mici, pe care probabil îl culesesem fără să știu din tufșuri și care se plimba liniștit pe spatele meu. Efectul veninului său este fulgerător. Gîndindu-mă ce primejdie am trăit, m-au trecut fiori. Dacă păianjenul ar fi avut ideea să înainteze pînă la ceață, l-aș fi putut lua drept o furnică și aș fi căutat s-o îndepărtez cu mîna. Ca să se apere, m-ar fi mușcat

și aș fi sfîrșit prin a rămîne paralizată în mijlocul hățișurilor și sîrtecată, apoi, de mistreți.

— *L-ați omorît?*

— Nicidecum, avea și el dreptul să trăiască! L-am fotografiat și mi-am continuat drumul... Desertul nu-i cel mai înspăimîntător loc. Cel mai rău e noaptea, în pădurea virgină, cu ramurile copacilor care alcătuiesc jocuri de umbre neliniștitoare, păianjenii care țin pinze în toate sensurile, animalele a căror prezență o bănuiești, teama de a nu trezi vreo fiară sau de a te pomeni cu vreun șarpe pe cap... În 1986, pe cînd mergeam noaptea în jungla braziliană și mă uitam pe unde pășesc, mi-am înfundat capul într-o pînză de păianjen: văduvele negre! Cei mai mici și mai periculoși. Cuibul lor nu era mai mare decît un ou de struț. Vedeam așa ceva pentru prima dată și am avut șansa să observ ouăle gata să crape. În pădurea virgină, pericolele sint mai numeroase la nivelul feței. Ca să mă protejez, port întotdeauna o caschetă cu cozoroc, la care atașez, cîteodată, o plasă, atunci cînd sint asaltată de muște sau de țîntari. Cred că astfel echipată, am aerul unei marșienel!

— *Din ce se compune echipamentul dv?*

— Din cizme foarte înalte, un cort, o farmacie, un reșou pentru ceai și materialul foto. Sacul de voiaj cîntărește enorm. După o oră și jumătate de mers, încep deja să mă doară umerii și trebuie să mă opresc. De vreun ajutor nici nu se pune problema. Nu suport pe nimeni în preajma mea. Trebuie să fii liberă și singură pentru a trăi intens fiecare clipă în tovărășia naturii. Sigur că, în doi, frica e mai mică. Eu prefer să mă tem de animale și de noapte, dar, în schimb, să pot admira un copac ore întregi, să studiez mirosurile, să povestesc ce-am resimțit. Cum poți să impui cuiva toate acestea?

— *Vorbiți cu voce tare?*

— Povestesc o mulțime de lucruri la microfonul unui casetofon pe care-l agăț de gît. Cred că despre Australia am peste 200 de casete. Pot să mă lansez în descrierea unui apus de soare, sau să povestesc împerecherea a două șopîrle gigant. Trec de la un jargon comun la lirismul cel mai pur. Dacă ar fi cineva lîngă mine, lucrurile n-ar mai sta așa. Aș fi prea pudică pentru a exprima tot ce-mi trece prin minte.

— *Ce se-întîmplă cu înregistrările făcute?*

— Îmi servesc la lucru. Cînd mă reîntorc la Paris și le reascult, îmi creează o bună dispoziție necesară.

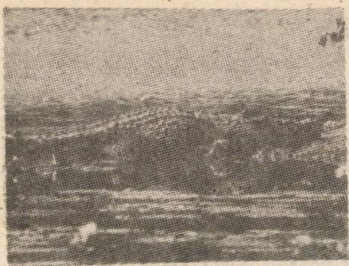
— *Ați încercat o călătorie în doi?*

— Am experimentat o astfel de călătorie în America de Sud, dar n-a mers deloc. În schimb, în Australia, l-am întîlnit pe David Cooper, un botanist de la Universitatea din Brisbane, care mi-a propus să fac echipă cu el. Ideea pica bine: doream amîndoi să descoperim desertul Simpson. E la fel de curajos ca și mine și nu-i era teamă să înfrunte condiții foarte aspre. Am pus laoltă banii pentru mașină și benzină. Eu îl învățasem despre animale, iar el îmi explica despre plante. Am lucrat împreună patru luni. Era formidabil, căci eram total independenți. Stabileam tabăra de bază și, de acolo, fiecare pornea în direcția opusă timp de cinci zile. La întoarcere, ne relatau pe larg descoperirile. Dar este singurul cu care am putut lucra atîta vreme.

„Am învățat să supraviețuiesc în pădure”

— *Cu ce vă hrăniți cînd rămîneți în plin desert, săptămîni la rînd? Cu vînat?*

— Nu reușesc. Nu pot să văd cum se închid ochii animalelor din vîna mea. Dar îmi place carnea. Am gustat șopîrlă și cangur. Seamănă puțin cu carnea de vitel. Ca desert mîncînc flori bogate în nectar și vitamine, foarte îndrăgite de aborigeni. Am învățat de la triburile din Arnhem Land, Red Center, din golful Carpentaria și din Mapoon, să supraviețuiesc în condiții grele. La malul mării pescuiesc și prind crustacee. Am gustat și larve de mangrove, care sint viermi marini ce-și fac locașul în rădăcinile arbuștilor putreziți. Dar baza hranei mele o reprezintă tăietei chinzești deshidratați, strugurii de Corint și altele, de care sint îndrăgostită pe veci. Dar beau, mai ales, mult ceai. Dimineața îmi prepar un termos cu ceai, în care am pus pastile de clor și miere. Gustul nu-i grozav, dar sint, astfel, sigură că nu iau vreun microb din apă.

Crocodilii marini mîncători de oameni sînt animale redutabile

Această „spinare roșie” este insecta care ar fi putut s-o omoare pe Nicole

— Așa cum o descrieți, Australia este o țară plină de capcane mortale.

— Este adevărat că poți întâlni aici tot felul de primejdii, începînd cu bolile pe care le transmit animalele sau insectele. De exemplu, niște muște minuscule a căror înțepătură dă naștere unei febre diabolice. Mușchii devin cumplit de dureroși. Îți vine să-ți smulgi pielea din cauza mîncărimilor. Cel mai rău este că există riscul unei hemoragii interne. Poți căpăta o artrită incurabilă, transmisă de țînțari. Unele molii, în timpul depunerii ouălor, produc un praf pe care, dacă ai neșansa să-l înșpiri, devii astmatic pe viață. În estul Australiei trăiește, de asemenea, un fel de căpușă (*Ixode holocyclus*) cu venin mortal, pe bază de curara și de coagulant. În ciuda precauțiilor, o astfel de insectă a reușit să se strecoare sub vestă și m-a înțepat pe spate. Nu mai mare, la început, decît o gămălie de ac, căpușa se umflă în patru zile de 400 de ori față de volumul inițial. Cinci zile după mușcătură, apar simptome grave: paralizia căilor respiratorii mai întîi, apoi coma și moartea prin asfixiere. În principiu, o înțepătură de acest fel necesită o spitalizare imediată. Eu eram singură, pe o insulă pustie, iar prietenii mei urmau să vină să mă ia abia peste zece zile. Am desprins căpușa, am scos veninul din rană, atît cît am putut, și am înghițit picături de tonic cardiac.

— Nu există ser antiveninos împotriva acestei căpușe?

— De cînd cu mușcătura aceea de șarpe, sînt alergică la seruri. Nu-mi rămînea decît o soluție: să aștept și să-mi instalez un pat de campanie. În plină noapte, trezită de febră și de senzația că eram prinsă într-o menhină, fără să pot respira, am reușit

să-mi injectez heparină, un produs eficient împotriva mușcăturilor de șarpe și de insecte veninoase, precum și heparinat de calciu. Timp de două zile și două nopți, am delirat de durere, de febră și de teamă. Și într-o dimineață, mi-am regăsit puterile. Scăpasem cu bine.

„Reptilele sînt o carte de vizită extraordinară”

— „Femeia cu șerpi” era titlul primei cărți, după care așa v-a rămas numele.

— În Australia mi se spune „Snake Lady”; găsesc că sună mai frumos. Reptilele sînt o carte de vizită extraordinară. Datorită lor am fost acceptată în sate de care străinii nici nu se puteau apropia. Anumite triburi aborigene — mai cu seamă cele care își păstrează tradițiile și cultura — manifestă o mare neîncredere față de albi. Unul din aceste triburi, din Arnhem Land, a auzit vorbindu-se de mine. Aborigenii doreau să vin să le arăt cum capturez eu șerpii. Mi-au oferit chiar un bilet de avion. Cînd am sosit, am creat mare panică! Nu-și închipuiseră că sînt albă. La început se țineau distanți și m-au dus pe o insulă unde trăia vipera morții, șarpele față de care ei resimt o teamă ancestrală. După cîteva zile, cînd m-am întors cu vipera în sac, atitudinea aborigenilor s-a schimbat. Și cincisprezece zile mai tîrziu, după ce am îmblînzit șarpele, m-au privit într-adevăr cu alți ochi. Nu mai eram nici albă, nici o străină.

Selecție și traducere de
Anca Grigoriu

1000
+1

Cel mai rapid animal al Africii

Un concurs imaginar, care, în practică, nu poate fi întîlnit, din păcate, a fost conceput de ziarul zimbabwean „The Chronicle”. Publicația africană și-a pus întrebarea: care este cel mai rapid animal al Africii în stare să cîștige un concurs de viteză al faunei? Rezultatele anchetei pe această temă nu i-au surprins, desigur, pe specialiști, în schimb au stîrnit un larg interes și uimire în rîndul publicului larg.

Cu o viteză de pînă la 110 km/h, pe locul întîi s-a clasat ghepardul (*cheetah*). El nu poate fi întrecut în prezent de nici un alt animal. Oamenii nu pot realiza performanțe cît de cît similare. Cel mai bun sprinter la 100 metri nu depășește o viteză de 38 km/h. Oamenii de știință au stabilit că ghepardul reușește să atingă, în numai două secunde de la lansarea în cursă, 72 km/h. Prin aceasta el întrece, în ce privește startul, și cele mai rapide mașini sport. După cheetah, locul doi a fost ocupat de antilopa impala. Aceasta poate să parcurgă mari întinderi cu viteze medii între 80 și 96 km/h.

Surpriză au provocat și datele privind coloșii care trăiesc pe continentul negru. Un elefant furios poate ajunge, cu cele patru tone ale sale, la o viteză de 40 km/h. Rinocerii și bivoliile ating circa 45 km/h. În cazul unui rinocer a fost atinsă chiar viteza record de 56 km/h.

„The Chronicle” mai combate o opinie larg răspîndită, și anume că cea mai mare pasăre terestră, struțul, ar fugi mult mai rapid decît un elefant sau un bivol. Ei bine, ancheta a stabilit că cea mai mare viteză pe care o poate atinge această pasăre incapabilă să zboare este de cel mult 45 km/h. (R.N.)

Amintiri despre un eveniment tragic

● Tom Mathews, de la „Newsweek”, își amintește după 20 de ani.

● „Eu nu voiam să fiu la Casa Albă”...

● „Pe locul întâi s-a situat Martin Luther King Jr. Imediat după el, urma Robert Francis Kennedy”.

Istoricul își amintește de „Bobby Cel cu Întreacere”. William Manchester obișnuia să-și petreacă destul timp la Hickory Hill, reședința lui Kennedy din Virginia. Într-o zi, după o partidă de fotbal, amicală, dar dură — echipa lui Bobby câștiga întotdeauna —, Manchester s-a hotărât să-și ia revanșa printr-o demonstrație de înot subacvatic. Plonjind, a străbătut pe sub apă două lungimi și jumătate de piscină și, ieșind la suprafață, aștepta un câț de mic semn de admirație. De pe marginea piscinei, Bobby, cu mâinile în șolduri, îl privea aspru. „Tennis știi să joci?”, l-a întrebat.

Autorul de scrieri politice își amintește de „Bobby cel Ironic”. În timpul alegerilor preliminare din Indiana, într-o noapte, pe la ora unu, Jack Newfield l-a o gustare cu Bobby la restaurantul unui aeroport. Candidatul l-a întrebat pe ziarist ce credea că ar fi trebuit el să facă dacă era ales președinte. Newfield răspunde: „Unu, să pui capăt războiului din Vietnam. Doi, să faci «Acest pământ este pământul tău» imnul național”. Atunci, pe un șervețel de hirtie, Bobby a mîzgălit un contract solemn: „Eu, Robert Kennedy, jur solemn să pun capăt războiului din Vietnam și să fac «Acest pământ este pământul tău» imnul național”.

Însoțitorul credincios rememorează un moment teribil legat de „Bobby cel Căzut”. „Bobby fusese împușcat”, își amintește Pierre Salinger. „Eugene McCarthy suna mereu la telefon și ar fi vrut să vină să-l vadă. Ethel nu era de acord. În cele din urmă, mi s-a spus: «Lasă-l să vină, dar vorbești tu cu el. Nu o să-l primim aici unde Bobby zace pe patul de moarte». Mc Carthy și-a făcut intrarea, spunând: «Ce trebuie să facem acum este

Robert (Bobby) Kennedy în timpul primei și ultimei sale campanii electorale prezidențiale

să creăm o coaliție și să ne întoarcem la Lyndon Johnson, să-i spunem să candideze și să-l sprijinim cu toții»”.

Amintirile se înșiruie, formînd un torent. Închideți ochii și, iată-l, un bărbat tînăr, subțire, cu părul șaten zburlit și ochi albaștri luminoși, entuziasmiînd mulțimile. „Bobby, Bobby, Bobby”, strigă ei, adunîndu-se tot mai mulți în jurul lui, strîngîndu-i mîna umflată, smulgîndu-i butonii de la manșetă, unii repezîndu-se chiar și la pantofii lui. Este ultima campanie a lui Bobby. Pe măsură ce primăvara lui 1968 trece și se apropie vara, iar alegerile preliminare fac loc convențiilor politice, fratele mai mic al lui John Kennedy devine el însuși. Trăgînd tare, își desfășoară campania în Nebraska și Indiana, Oregon și Dakota de Sud, răfuîndu-se cu președintele Lyndon Johnson, întrecîndu-l pe senatorul Eugene McCarthy, apropiîndu-se mult de vicepreședintele Hubert Humphrey. „O să-l alerg pe Hubert prin toată țara”, spunea el în acea noapte de pomină, cînd a cîștigat preliminarile din California. Iar cei care îl iubeau și care credeau în el aproape că simțeau parfumul grădinii de trandafiri de la Casa Albă, care părea că le așteaptă întoarcerea.

Apoi, soarta, întruchipată neverosimil în persoana lui Dick Tuck, aghiotant plenipotențiar, îl conduce din sala de recepții spre un oficiu al Hotelului Ambasador, unde Sirhan Bishara Sirhan îl așteaptă...

Legenda: Cei 20 de ani care au trecut de la 6 iunie 1968 l-au transfigurat pe Bobby Kennedy. În amintiri, în istorii, în dezbateri, el a devenit o legendă, un om cu atît de multe fețe, voci și identități, încît cu greu le poate cineva reține pe toate. Există „Bobby Puștanul”, propulsîndu-se agresiv de la poalele mesei familiei Kennedy, de la Hyannis, spre cele mai înalte culmi ale puterii din Statele Unite. Există „Bobby Răzbu-nătorul”: ca anchetator din partea Senatului, el a inițiat urmărirea lui Jimmy Hoffa de la sindicatul camionagiilor; ca procuror general, l-a determinat pe J. Edgar Hoover să se ocupe mai puțin de contraspionaj și mai mult de crima organizată.

Tragicul deznodămînt

Există „Bobby Cel-al-Drepturilor-Egale”, care a impus drepturile civile în Sud; în sfîrșit, există „Bobby cel Singuratic”, care, după asasinarea lui J.F.K. se străduia să afle sensul propriei lui vieți zdrușnicate și al politicii fracționare a Partidului Democrat.

Acest pachet de cărți de vizită se amestecă, acum, într-un joc al împlinirii dorințelor ce se numește „Ce s-ar fi întîmplat dacă...” Ce s-ar fi întîmplat dacă Bobby ar fi plecat de la Ambasador pe o altă ușă? El și Hubert s-ar fi luptat serios, dar n-ar fi existat nici un război civil la Chicago. Bobby era singurul democrat care se putea adresa convingător unor politicieni de cele mai diverse facturi. Dacă Bobby i-ar fi adunat pe cei de culoare și minoritățile în aceeași tabără cu „Superpatrioții” — cel mai frumos vis al suporterilor lui — ar fi cîștigat cu siguranță. Dar, așa cum spunea Hubert întotdeauna, chiar dacă Bobby nu ar fi cîștigat, profesionalismul lui politic și loialitatea față de partid l-ar fi menținut undeva în apropierea lui Hubert. Și astfel, democrații ar fi fost invincibili. Nu ar mai fi existat nici un președinte Nixon (el a cîștigat, în acel noiembrie, cu numai 500 000 de voturi în plus), nici un Watergate, nici o reformă a lui Jimmy Carter, nici o „contrarevoluție” a lui Ronald Reagan.

Un realist. Dacă se merge pe această pistă în ritm destul de rapid, foarte curînd Bobby va apărea ca nimicind traficantii de droguri, corectînd deficitul și plătind datoria națională. Adevăratul Bobby, oricum ar fi fost deghizat, ar fi rîs de puterile pe care nostalgia le face să-i fie atribuite retroactiv. El era un idealist, era și un moralist; dar nu se lăsa pradă iluziilor. Era, mai curînd, un mare iubitor al realității, devotat artei posibilului. Îi plăceau afacerile, tîrgurile, compromisul. Dar, înainte de a cheltui banii, el întreba de unde provin. Credea că și cei ce îi primeau trebuiau să dea socoteală. Mesajul lui către democrații de azi, mai ales către liberali, ar fi următorul: „Uitați-vă supărarea, trageți-vă șosetele și reintrați în joc”.

Într-o nouă carte publicată de editura Bantam („Robert Kennedy: Cu propriile sale cuvinte”), R.F.K. cel aspru, nerăbdător cu cei proști, aliatul dezmoșteniților soartei, vorbește despre anii Kennedy într-un set de interviuri provenind din Biblioteca Kennedy. Analele acelei epoci fericite sînt deja destul de complete, astfel încît cartea nu face mari dezvăluiri și nu va genera titluri senzaționale în presă. Dar ea prezintă un fascinant autoportret al unui erou politic complex, care gîndește, încearcă, argumentează și își croiește drum printr-o largă felie de istorie: evenimentele de la Playa Giron, criza rachetelor din Cuba și lovitura Diem din Vietnam; trecerea prin Sud a lui Martin Luther King Jr., James Meredith și a grupului Freedom Riders de apărători ai drepturilor civile; tertipurile FBI-ului, condus de J. Edgar Hoover, și dușmănia neîncetată între Bobby și vechiul său inamic, Lyndon Baines Johnson. Kennedy își amintește că L.B.J. s-a oprit să-i vorbească în timpul unui di-neu la Casa Albă în 1962. „Spunea că... nici prin cap nu-i trecuse să candideze la președinție, că nu-l interesa să fie președinte, voia doar să-l ajute pe John Kennedy... Mîntea în toate conversațiile pe care le aveam cu el. Mîntea chiar și cînd nu era obligat s-o facă”.

Puterea era un lucru pe care Bobby Kennedy îl înțelegea; o folosea, și unii dintre cei împotriva cărora a folosit-o îl urăsc pentru asta. Că abuzul de putere nu-i plăcea nu este ceva cu care el să fi fost îndeobște creditat; dar puterea coruptă îi ofensa simțul dreptății. El se trăgea din irlandezi săraci, nu din neamuri nobile. Primii Kennedy fuseseră imigranți și aparțineau săracimii din Boston; generațiile următoare nu s-au vindecat niciodată total de suspiciunea față de lumea înaltă. Ei erau Kennedy, nu Cabot sau Lodge, și democrați. De la ei a moștenit Bobby competitivitatea lui marcată, o vîină morală puternică și un umor jalnic. Ca elev, se gîdea să se facă preot. Apoi, politician fiind, putea să se năpustească afară din baie purtînd doar un prosop înfășurat în jurul taliei și, cu apa încă șiroind pe el, să strige „Loc, faceți loc, trece următorul președinte al Statelor Unite”.

Mitul despre duritatea și conservatorismul lui își are originea în primele zile ale carierei lui politice. În 1952, Arthur Schlesinger Jr., de la Harvard, și „Americani pentru Acțiune Democratică” l-au văzut pe tînărul Bobby însoțind echipa lui Adlai Stevenson în prima campanie prezidențială a acestuia; l-a considerat „o prezență străină, morocănos și cam prevestitor, vorbind puțin și arătînd șumbru, așînd un aer de dezaprobare urcîtoasă”. Pe urmă, în timpul unei călătorii cu avionul, Schlesinger a descoperit cu surprindere că „Bobby cel Negru” putea fi și „plăcut, rezonabil și hazos”. Kennedy a făcut parte și din echipa senatorului Joseph McCarthy, vînatul de vrăjitoare care, întîmplător, era un vechi prieten al tatălui său. Ceea ce se uită, însă, este că el a rupt legătura cu McCarthy după șase luni.

Nu atît de mic. Sîmburele moral al lui Kennedy l-a împins la război cu Jimmy Hoffa de la sindicatul camionagiilor. John Seigenthaler, director al publicației „USA Today” și editor al ziarului „The Tennessean” din Nashville, l-a cunoscut pe Kennedy în acele zile de luptă împotriva corupției.

Seigenthaler era un reporter corect, iar Kennedy, pe atunci consilier pe lângă Comitetul pentru afaceri frauduloase al Senatului, l-a acuzat de a fi întârziat cu jumătate de oră la un interviu. „Mi s-a părut că e doar un mucos bogat și mi-a devenit nesuferit”, își amintește Seigenthaler. Dar și-a schimbat părerea. Kennedy îl privea pe Hoffa ca pe un fals sindicalist, care avea legături cu crima organizată și fura de la propriii lui muncitori; și a făcut tot ce a putut ca să-l prindă în cursă. Un avocat din Chicago al sindicatului camionagiilor îl trata pe Kennedy drept „un mic monstru plin de ură”. Când „Associated Press” s-a interesat de reacția lui R.F.K., acesta a răspuns: „Spuneți-i că nu sînt chiar atît de mic”. „Mi s-a părut teribil de nostim”, își amintește Seigenthaler, care a devenit pe urmă unul din ajutoarele cele mai serioase ale lui Kennedy la ministerul justiției.

Deși în munca sa pentru Senatul american Bobby părea devotat propriilor sale preocupări, energia pe care a cheltuit-o pentru cariera politică a fratelui lui indică o totală lipsă de egoism. În timpul primei campanii a lui J.F.K. pentru Congres, Bobby s-a ocupat de zonele cele mai dificile ale opoziției, pe care nu le-a cîștigat de partea lor, dar le-a ținut aproape. În 1952, cînd frații se aflau în campanie pentru Senat, Bobby a spus unor membri de vază ai partidului, care pierdeau vremea prin sediu, să treacă la lipit plicuri sau să plece. Este posibil ca, fără Bobby, John Kennedy să nu fi devenit președinte în 1960. Dar, în tot acest timp, nu a existat nici o îndoială cine era șeful. Pierre Salinger — care s-a alăturat fraților Kennedy ca membru al echipei lui J.F.K. de înăbușire a criminalității — își amintește că a făcut o declarație de rutină în timpul campaniei din 1960, după care a primit un telefon gical de la candidat. „I-am spus că declarația îmi fusese dictată de Bobby. De-acum nu mai lucrezi pentru Bobby, mi-a trîntit Jack. Lucrezi pentru mine”.

Casa Albă. O vreme, Bobby s-a tot întrebat dacă vrea sau nu să fie procuror general în timpul mandatului fratelui său și nu s-a hotărît decît în dimineața zilei cînd John a anunțat numirea sa. „În cele din urmă, totul a fost determinat de faptul că președintele Kennedy credea că ar fi bine să aibă pe cineva pe lângă el cu care să poată discuta problemele”, spune Bobby în noua carte. „Eu nu voiam să fiu la Casa Albă... Dacă se punea problema să lucrez în guvern, atunci doream să am o poziție independentă, nu să primesc ordine directe de la cineva”. Înainte de a prelua ministerul justiției, Bobby s-a consultat cu judecătorul Curtii Supreme, William O. Douglas, liberal prin excelență; cu William Rogers, fost procuror general în timpul lui Dwight Eisenhower, întruchiparea moderației; cu senatorul John McClellan, conservatorul fundamental, și cu J. Edgar Hoover, întruchiparea birocrăției. Numai Hoover l-a îndemnat să preia Justiția. Se întîlnea zilnic cu președintele și era unul din principalii strategii de politică externă. J.F.K. i-a cerut să pună ordine în problemele de după Playa Giron. În timpul crizei rachetelor din Cuba, el a oferit sfaturi realiste și a deținut poziția vitală de mijlocitor în dialogul cu sovieticii. Astfel, el a devenit numărul 2 în Administrație.

Asasinarea fratelui său l-a dărîmat. „Erau diferiți”, își amintește Theodore Sorenson, avo-

cat și confident al ambilor frați. „John Kennedy era mai cerebral, Robert Kennedy era mai pasionat”. Rațiunea nu a făcut nici un rabat pentru eventualități ca aceea cu Lee Harvey Oswald, pușca lui și Depozitul de cărți din Texas. A face planuri părea inutil. Kennedy era deprimat, absent. Ochii și fruntea — brăzdată prematur de griji — îi trădau durerea. „Imediat după funeralii, Bobby, eu, John Seigenthaler și alți cîțiva ne-am dus cîteva zile în Florida”. Își aduce aminte Salinger. „Am început să jucăm fotbal, fotbalul cel mai dur pe care l-am jucat vreodată. Unii s-au ales cu oase rupte. Oamenii se năpusteau unii în alții, încercînd să uite că John Kennedy murise, iar Bobby era unul dintre cei mai duri jucători”.

„Mitul lui Sisif”. Nenorocirea i-a impus supraviețuirii o schimbare de opinii și de identitate. Gonit violent din umbra lui John Kennedy, el trebuia să-și construiască o viață proprie. „Întodeauna a trebuit să facă pe durul pentru Jack — dar asta nu i se potrivea”, spune Pete Hamill, un scriitor din New York, care l-a cunoscut bine pe Bobby. Kennedy și-a revenit și a cîștigat un loc în Senat pentru New York. Umbra prin ghetourile din Manhattan și Brooklyn cu Hamill, Newfield și José Torres, campion de box la categoria semi-grea; organiza seminarii și invita experți pentru discuții despre aproape orice, în casa lui de la Hickory Hill. A citit „Mitul lui Sisif” al lui Camus și căratul propriului său bolovan părea să-l aline. Și a început să aibă o simpatie neobișnuită pentru oamenii obișnuiți, cei de jos, cei fără putere, cei pe care îi ignorase înainte de a se maturiza.

Această schimbare i-a modificat și părerea despre Martin Luther King Jr. și relațiile lui cu negrii. Cînd Kennedy a început să îndemne FBI-ul să întreprindă acțiuni în sprijinul drepturilor civile în Sud, reacția lui J. Edgar Hoover a fost să lanseze o campanie de dezinformare pretinzînd că unii dintre suporterii lui King aveau legături cu comuniștii. R.F.K. a luat chestiunea în serios, autorizînd înregistrarea convorbirilor telefonice ale lui King. Cei cinci ani dintre asasinarea lui J.F.K. și cea a lui King au produs o schimbare în el. Cînd James Earl Ray l-a împușcat pe King în timpul alegerilor preliminare din Indiana, în 1968, Kennedy a trecut peste îndoielele strategilor săi și s-a dus în ghetoul din Indianapolis. A vorbit despre compasiune și dreptate cu cuvintele și uneori chiar cu cadența predicatorului ucis. William Manchester își aduce aminte de inscripția lipită pe ușa unei case din ghetou: „Kennedy alb, dar bun”.

Două luni mai tîrziu, Bobby era mort și, după 20 de ani de încercări, Partidul Democrat încă nu se pusese pe picioare. „Îl voia și pe duri și pe liberalii plini de compasiune”, spune Fred Dutton, un vechi consilier și prieten de familie. „Voia să cîștige”. De atunci încoace, e la modă să debini și să cureșți, și, din acest punct de vedere, republicanii au fost mult mai iscusiți decît urmașii politici ai lui Bobby.

Revista „Rolling Stone” a făcut recent un sondaj printre tineri, întrebînd care sînt eroii lor. Pe locul întîi s-a situat Martin Luther King Jr. Imediat după el, urma Robert Francis Kennedy.

Traducere și adaptare de
Daniela Dolgu

Păcăleala de 1 aprilie

Se știe ce este o „păcăleală de 1 aprilie”: o glumă mai mult sau mai puțin bună. Nu e un lucru răutăcios, și asta-i face și pe copii să râdă. Ca orice obicei originea ei este veche, complexă controversată.

În 1564, regele Carol al IX-lea al Franței dădu o ordonanță care va răsturna calendarul: anul, care începea până atunci la 1 aprilie, va începe, de acum încolo, la 1 ianuarie. Darurile (un alt obicei originea ei este veche, complexă controversată) au fost transferate la noua dată a Anului Nou, însă s-a păstrat obiceiul de a se oferi la 1 aprilie, în deridere, cadouri fără valoare și de a adresa prietenilor urări fanteziste ori de a glumi pe seama celor mai creduli: „păcăleli de 1 aprilie”.

Există „păcăleli de 1 aprilie” celebre. Ca aceasta de pildă: Ludovic al XIII-lea l-a întemnițat pe ducele de Lorena în castelul din Nancy. Nu pentru mult timp, căci ducele a reușit să fugă, aruncându-se în râul Meurthe pe care l-a traversat înot. O țărancă, care asistasese la scenă, dădu alarma, însă în acea zi era 1 aprilie, iar garnizoana castelului, care credea că-i o farsă, nu s-a deranjat.

Florile ca... "somnifer"

Știința a descoperit de mult timp că parfumul anumitor flori calmează nervii și produce somnul. Secretul acestui fenomen constă, parțial, în asocieri convenabile. Parfumierii compară mirosul de lălmie și de mentă cu o briză ușoară și plăcută. Parfumul trandafirilor înviorază și aduce buna dispoziție. Dintre toate florile, trandafirul conferă un somn sănătos și reconfortant.

S-a dovedit că esențele aromatice acționează la nivelul mucoaselor nazale asupra diferiților centri nervoși. Astfel, parfumul de mușcată acționează asupra sistemului nervos central, exercită un efect binefăcător asupra vaselor sanguine, face să scadă tensiunea arterială și provoacă somnul profund asupra subiecților suferind de hipertensiune.

Vă puteți pregăti singuri un balsam care protejează eficient crizele nervoase, și durerile de cap. E de ajuns să luați zeamă de lălmie (o linguriță), petale de trandafir, frunze tăiate de eucalipt și de ienupăr (două lingurițe din fiecare), trei

lingurițe de salvie și trei lingurițe de mentă: turnați peste acestea un litru de apă clocotită, lăsați să se infuzeze în termos timp de șase ore și pașați amestecul. Vaporizați puțin din această infuzie în camera dumneavoastră înainte de culcare.

Taj Mahal

„Marile pasiuni în iubire sînt la fel de rare ca și capodoperele de artă”, proclamă un vechi dicton oriental, care se referă cum nu se poate mai bine la dragostea purtată de padișahul mogul Shah Jahan soției sale mult iubite, Mumtaz-i Mahal. Din această poveste frumoasă s-a născut o uimitoare creație a geniului uman — monumentul funerar de la Taj Mahal, cunoscut și apreciat în toată lumea, care se înalță pe malul râului Yamuna, la Agra, în India.

Istoria povestește că persoana Arjomand Banu Begham, nepoata nevestei padișahului mogul Jahangir (1605—1627) era de o extraordinară frumusețe. Tânărul prinț Khurram, moștenitorul tronului, se îndrăgosti de ea și, peste puțină vreme, o ceru de nevastă, aceasta căpătînd numele de Mumtaz-i Mahal, ceea ce semnifica „Ornamentul curții”. Devenit padișah în 1627, prințul Khurram nu se despartea niciodată de prea iubită sa soție, nici măcar în timpul luptelor, fapt care i-a și cauzat moartea, aceasta fiind ucisă în timpul unei expediții de pedeapsă a unui vasal recalcitrant dintr-un principat indian.

Vrînd să eternizeze dragostea sa pentru dispărută, Shah Jahan s-a decis să-i dedice un monument de o frumusețe fără egal. Ridicat în aproape 20 de ani, el a fost terminat în anul 1652.

După ce se trece printr-un imens portal în gresie roșie, vizitatorii pot admira, în alba-i splendoare, mausoleul sculptat în întregime din marmură de cea mai fină calitate. Un bazin rectangular reflectă, în

Plantele aromatice se folosesc și în băile calmante. E de ajuns să faceți o baie cu flori de filimică, de tei, de ace de pin sau de iarbă roșie, că nervii se vor calma și veți adormi fără probleme. Această infuzie se prepară foarte simplu: puneți 100 g de flori (ace de pin) într-un tifon și lăsați-le să se infuzeze în baie, la temperatura de 34-35 grade C. Faceți această baie de trei ori pe săptămînă înainte de culcare, timp de 10 minute; 5-7 ședințe sînt, în general, suficiente.

apele sale, cele cinci cupole ale monumentului, făcîndu-l să pară și mai grandios decît este. Minaretele din cărămidă roșie, situate de o parte și de alta a lui Taj Mahal, îi subliniază strălucitoarea sa albeață și frumusețe.

Două morminte se găsesc nu departe de intrare: cel al lui Shah Jahan și cel al soției sale, dar acestea sînt doar copii. Veritabilele morminte sînt, de fapt, sarcofage conținînd resturile celor doi soți, acestea fiind adăpostite într-o sală subterană, pe vremuri accesibilă doar notabilităților, astăzi pusă și la dispoziția turiștilor.

Dragostea conducea penelul primului pictor al lumii, afirma cineva, și aceasta este o frază care exprimă exact ceea ce se poate vedea în aceste locuri, unde decorația monumentelor funerare și a mausoleului farmecă privirea. Ele sînt ornate cu motive vegetale de diferite culori, realizate din pietre prețioase și semiprețioase, încrustate artistic în marmură.

Destinul lui Shah Jahan a fost, și el, nefericit ca și al soției sale. Fiul său Aurangzeb, care urmărea de mult să îmbrace hlamida regală, îl arestă pe tatăl său și îl întemniță într-o fortăreață unde, în scurt timp, acesta se stînsese cu gîndul la soția sa.

Aurangzeb a încercat să-și imite tatăl poruncind construirea, la Aurangabad, capitala împăraților moguli, a mausoleului Bibika Makabara, închinat primei sale soții, acesta vrîndu-se o copie exactă a Taj Mahalului. Monumentul nu a fost construit în marmură și, ca toate copiile, nu se aseamănă cu originalul, avînd doar valoare istorică.

DISPARIȚIA CIVILIZAȚIEI

Maya

— UN SECRET DESCOPERIT?

Spre anul 1000, marile așezări maya din interiorul Mexicului au fost amenințate. Apoi, treptat, populația a scăzut, pentru a dispărea definitiv. Jungla lua în stăpânire din nou acele meleaguri. Din cauza dispariției unei întregi civilizații, a fost, mult timp, considerată un mister. În încercarea de a o explica, arheologii invocau epidemiile, foametea, războaiele sau revoltele. Cercetările cele mai recente infirmă, însă, aceste ipoteze. Etnologul și exploratorul francez Michel Peissel, bine cunoscut pentru descoperirile lui din Tibet, susține a fi aflat enigma civilizației maya, la capătul unei expediții nu lipsite de pericole. Spicium din amplul articol publicat de revista „Paris Match“.

Lumea maya a fost cea care l-a determinat pe Michel Peissel — pe vremea când avea numai 21 de ani — să renunțe la studiile de economie mondială, pentru care se pregătea, în folosul etnologiei. În timpul unei călătorii pe care o întreprinde de-a lungul coastei de est a Americii Centrale, naufragiază pe coasta de est a Peninsulei Yucatan, neexplorată pe atunci. Pentru a-și salva viața, este nevoit să meargă singur, timp de 40 de zile, fără provizii, de-a lungul coastei celei mai sălbatice a Mexicului. În timpul acestei veritabile odisee, el a descoperit 14 porturi maya complet necunoscute, sute de lăcașuri de cult, piramide, temple și palate. Descoperiri considerate a fi „de primă importanță” de către cei mai reputați specialiști. Zarurile au fost, astfel, aruncate. Michel Peissel devine etnolog și se consacră explorării regiunilor celor mai puțin cunoscute din lume. Merge, astfel, în Bhutan, Mustagh, Zanskar, Tibetul oriental. Și totuși, nu uită nici o clipă misterioasa lume maya, care i-a schimbat cursul vieții; între mai multe peripluri himalaiene, el va găsi, în trei rânduri, timpul necesar pentru a reveni aici și a studia navigația precolumbiană.

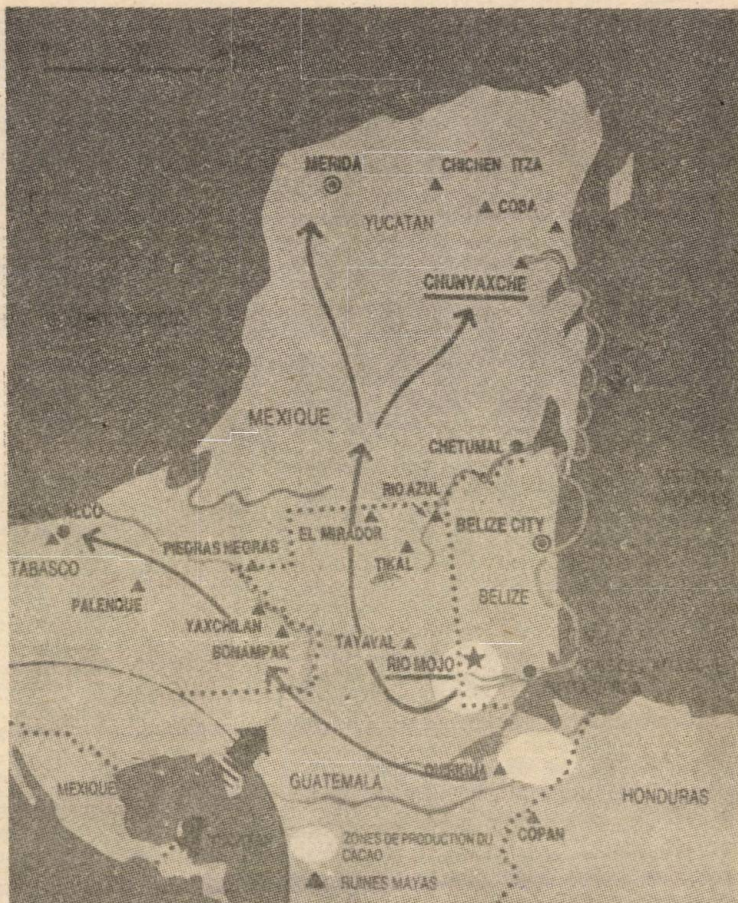
Atunci trebuie să-i fi venit ideea îndrăzneată conform căreia cauzele prăbușirii uriașelor cetăți maya au fost de ordin economic. Reamintindu-și porturile descoperite cu ani în urmă, el a emis ipoteza că marile metropole au fost ruinate, peste noapte, de dezvoltarea comerțului maritim de către navigatori străini, în secolul al IX-lea al erei noastre. Cercurile specializate au primit această ipoteză cu scepticism, căci coasta dintre Yucatan și Guatemala, însoțită de recifi de corali, este considerată a fi dintre cele mai periculoase din lume.

Cercetătorul francez este convins că navigatori străini „Itzas” au reușit, datorită unor pirogi speciale care puteau naviga în largul mării, să transfere comerțul de pe uscat pe apă, în special comerțul cu boabe de cacao, care fusese la originea strălucirii orașelor maya dispărute. Descoperirile recente înclină să-i dea dreptate și demonstrează că, împotriva legendei care le înconjoară, aceste cetăți renumite nu erau organizate numai în jurul templelor, ele erau prospere centre comerciale. Comerțul și transportul de mărfuri erau sursa acestei bogății. Comerț cu aur, cu pene rare, cu obsidian, dar, în special, cu cacao. Conform teoriei lui Peissel, aceste așezări au fost ruinate, la fel precum cele de pe drumul mătăsii, căzute în uitare, din momentul în care comerțul cu mătase a luat calea mării, deschisă de portughezi între China și Europa.

Pentru a-și impune teoria, cercetătorul francez s-a hotărât să-i dovedească validitatea: el va construi o pirogă uriașă, capabilă să străbată mările conform tehnicilor precolumbiene, pentru a reface cu ea drumul prinților-negustori Itza, din Yucatan în Guatemala, trecind prin Belize. După nouă luni de studii intense la Paris, Harvard și Mexico, cu cei mai buni specialiști, asupra rolului boabelor de cacao în comerțul precolumbian, Peissel a organizat o mare expediție pe urmele navigatorilor Itzas, supranumiți și „fenicienii Americii”. Patronată de Institutul național de arheologie și istorie din Ciudad de Mexico, această expediție numără 14 participanți și dispune de mijloacele cele mai moderne: fotografii luate prin satelit, un hidroavion, un mic avion de observații. Toate acestea vor fi necesare pentru a descoperi urmele canalelor maya, care legau odată lagunele ce însoțeau coasta.

După ce navigatorii Itzas au inaugurat transportul de cacao pe mare, ruta terestră (punctată pe fotografie) a fost abandonată, ceea ce a dus la ruinarea oraşelor mayaşe

O sculptură maya

Cum arătau pirogile navigatorilor Itzas? După trei luni de căutări, cercetătorul francez a reuşit să-l găsească pe Tito Velasquez, unul din ultimii indieni ce mai ştiu să construiască pirogi cu prora ridicată, conform modelelor de pe frescele precolumbiene. Ce fel de lemn trebuia folosit? Există un arbore (*enterolobium cyclocarpum*) ce posedă o sevă insecticidă care respinge redutabilul vierme de corăbii. La câţiva kilometri de ruinele de la Comalcalco, singurul oraş precolumbian ridicat în cărămidă din „Lumea nouă”, Velasquez a descoperit un asemenea arbore uriaş, de 30 de metri înălţime şi cu circumferinţa de 5,50 metri. Nu se găseşte nici un fierăstrău suficient de lung pentru a doborî un copac al cărui diametru este de aproape doi metri! Vor fi necesare două zile pentru a-l tăia.

După şase săptămîni, Tito Velasquez a reuşit să construiască singur piroga, scobind trunchiul uriaşului copac. „Ştim că precolumbienii foloseau focul pentru a-şi scobi ambarcaţiunile. Splendoarea templelor lor nu trebuie să ne facă să uităm că ei trăiau în epoca de piatră şi nu cunoşteau utilizarea fierului. Topoarele lor erau confecţionate din silex sau obsidian, câteodată din cupru, şi foloseau, de preferinţă, copacii doborîţi de

furtuni. Extremităţile trunchiurilor erau arse şi, în continuare, trunchiul era scobit cu ajutorul focului, care era controlat zi şi noapte. Periodic, focul se stingea, pentru a îndepărta lemnul carbonizat cu ajutorul scoicilor. În ce ne priveşte am luat hotărîrea să folosim unelte aşa-zis moderne, adică fierăstrăul, toporul şi tesla. Atunci cînd piroga a fost gata — 6,25 m lungime, 1,25 lăţime şi o tonă greutate —, ea trona în mijlocul a 16 000 kilograme de rumeguş şi resturi”.

„Morfologia copacului a hotărît forma ambarcaţiunii”, povesteşte mai departe Peissel. „Trunchiul acestui tip de arbore fiind relativ scurt, pentru că ramurile sale pornesc de destul de jos, piroga noastră semăna, la sfîrşit, spre marea noastră surpriză, mai mult cu o barcă, decît cu o pirogă clasică de rîu. Poate că aceasta îi conferea mai mult echilibru. Era, oricum, liniştitor după toate presimţirile sinistre de care avusesem parte din belşug.

Programul expediţiei era ambiţios: 700 kilometri de parcurs în plină mare, cu riscul permanent ca vînturile alizee să îndrepte piroga spre colţurile ascuţite ale recifelor de coral.

„Şi totul cu ajutorul pagaiei (vislă scurtă nefixată în furchet). Dacă măcar am fi avut

o pinză!“. Și așa s-a hotărît Michel Peissel să fabrice pinze primitive din papyrus. Piroga a fost botezată „Itza“. Traseul pe care și-l propuseseră membrii echipajului era cel folosit de navigatorii Itzas spre golful Amatique, pentru achiziționarea boabelor de cacao (la frontiera actuală între Guatemala și Belize).

În economia precolumbiană, cacaoa juca un rol primordial. Toți indienii erau mari amatori, așa încît boabele de cacao serveau drept monedă de schimb și valorau cît greutatea lor în aur: toate cumpărăturile se făceau contra cacao. Un iepure valora zece boabe, de pildă. Un sclav costa 4 000 de boabe. Săracilor li se dădea cite o boabă, iar atunci cînd, mai tîrziu, spaniolii ofereau monede cerșetorilor, aceștia, văzînd că nu se puteau mîncă, le aruncau cu dispreț.

În limba aztecă erau o sumedenie de verbe pentru a exprima acțiunea de falsificare a boabelor de cacao: peste o sută! Procedeeul cel mai curent consta în a umple coaja unei boabe cu o pastă din miez de laur. Soldații azteci preferau alcoolului pulberea de cacao verde, care avea reputația de a ameți. Indienii o apreciau atît de mult, încît nu ezitau să urmărească tapirii, pentru a extrage, din excrementele lor, boabele de cacao nedigerate. O sclavă sortită sacrificiului putea să-și salveze viața, dacă știa să prepare o ceașcă bună de cacao. Indienii o beau întotdeauna rece, și o preparau în felul următor: se măcinau boabele, împreună cu vanilie sau cu flori aromatice, pînă se obținea o pastă, căreia i se adăuga apă îndulcită cu zahăr de agavă sau de tréstie, sau cu miere. Toată arta consta în a o face cît mai spumoașă cu putință. Astăzi încă, în anumite tîrguri din Guatemala, boaba de cacao se folosește ca mică monedă de schimb.

„Ne-am hotărît să ne imbarcăm la Chunya-xché“ — povestește Peissel în continuare —, oraș în care, în 1961, descoperisem 108 edificii necunoscute: este cea mai mare așezare maya din apropiere de golful Ascension, de care era legat prin canale precolumbiene; putea fi, deci, portul de imbarcare al populației Itza. Pentru a ajunge la mare, trebuia să parcurgem 40 de kilometri printr-un adevărat labirint de mlaștini încărcat cu arbori exotici. Sub soarele tropical și hărțuiți de țințari, eram obligați să împingem piroga în locurile unde apa era prea mică, fiind totodată permanent sub amenințarea crocodililor care abundă în mlaștini. Vînturile foarte violente și defectiunile tehnice au scos repede din uz micul nostru avion de observație. De acum, nu mai puteam conta decît pe călăuza noastră indiană, pentru a ne găsi drumul printre trești, care, pe malul lagunei, ascundeau vederii canalele ce conduceau la mare.

La ieșirea din a doua lagună, am descoperit ruinele unui mic templu ridicat aici pentru a semnală intrarea într-un canal de 10 kilometri. Și totuși, încă nu scăpasem din hățișuri! Pe apa calmă, vîslind toți șase din toate puterile, nu reușeam să înaintăm cu mai mult de 4 km pe oră. Nu știam nici măcar dacă vom reuși să menținem ritmul, odată ajunși pe mare.

Michel Peissel, în fața unei statui pe care a descoperit-o, în 1961, la Chunya-xché

În sfîrșit, la căderea nopții, echipajul extenuat a înnoptat într-o pădure de cocotieri. După două zile, aveau să ajungă la mare, o mare zburlită de valuri. Cum se va comporta ambarcațiunea? Toată lumea era epuizată, și totuși călătoria nu era decît la început.

Acum înțelegeam de ce criminalii erau întotdeauna condamnați la galere! Eu unul n-aveam bici; vor reuși oare tovarășii mei să mențină ritmul pe căldura asta sufocantă? Mă întrebam dacă, la cincizeci de ani, nu mi-ar fi stat mai bine așezat liniștit pe un catir în Himalaya, la o temperatură de -15° !

Traversarea golfului s-a efectuat fără probleme, spre marea mea surpriză. «Itza» se comporta foarte bine printre valuri. În șase ore am parcurs 25 de km; a doua zi — probă: trebuie să înfruntăm largul mării. Noaptea se stîrnește furtuna iar valurile închid breșa pe unde urma să trecem. N-avem încotro, trebuie să ne oprim. Îndoielile încep să mă frămînte, parcă nu mai sînt convins de teoria mea și de succesul întregii întreprinderi. Marea este infestată de rechini. Să ne întoarcem ne-ar fi fatal. Aveau poate dreptate scepticii!

A doua zi, vîslind din răspuțeri, cu veste de salvare bine prinse, trecem de bariera de corali. De acum, orice ni s-ar întîmpla, nu ne mai putem întoarce pe coasta de care sîntem rupți prin recife de corali de care se zdrobesc valurile. Trebuie să vîslim toată ziua, să vîslim și iar să vîslim, orice ar fi, pînă la breșa următoare, în urletele furtunii. Să ajungem la breșa următoare, s-o găsim deschisă, va fi obsesia întregii noastre călătorii. La fiecare 10 kilometri, o epavă reamîntește pericolele acestei coaste spre care vînturile de est îndreaptă, fără încetare, ambarcațiunea. Spre surpriza generală, «Itza» se «ține bine» și, contrar tuturor așteptărilor, n-avem nevoie să scoatem apa din barcă.

Seara, ne așezăm tabăra la întîmplare pe plajă. Reușeam să ne agățăm hamacurile numai atunci cînd găseam doi copaci la distanță convenabilă, ceea ce era imposibil pentru fiecare dintre noi: ceilalți dormeau pe jos. Paludismul face din nou ravagii în zonă,

de aceea preocuparea de căpetenie era să ne protejăm în fața norilor de țințari, care se ridicau din mlaștini. În ce privește hrana, ne gândisem să ne hrănim din pescuit, dar nu erau șanse. Sufeream de foame, pe care o mai poteam cu conserve. Atunci când mai aveam putere, plecam în căutare de ruine, ce puteau dovedi străvechea prezență a populației Itza.

Treptat, am început să învățăm din particularitățile și constrîngerile navigației cu piroga. Cît puteam de des, schimbam „pilotul” luînd un pescar care trebuia să cunoască fiecare trecere. Degeaba! În majoritatea timpului, înaintam metru cu metru printre recife, căutînd pe dibuite drumul printre arbuștii de corali, ale căror ramuri ne zgîriau coca. Calcani uriași, rechini și baracude ne făceau să ne treacă tot cheful de scîldat.

În a șaptea zi, marea se dezlanțuie. În drum spre sud, trecem imprudenți de bariera de corali. În cursul zilei, valurile sînt din ce în ce mai înalte. Seara, pilotul caută în zadar să regăsească un loc de trecere spre coastă. Marea s-a transformat într-un zid alb monstruos, care nu se poate străpunge. Vislim în disperare, bătuți de ploaie, căutînd o cale de acces. A doua trecerea este, și ea, închisă. Ce-i de făcut?

Nu ne rămîne decît să vislim toată noaptea, sperînd în schimbarea vremii, sau, ca ultimă soluție, să părăsim piroga și, riscînd imens, să încercăm să facem slalom printre valuri cu barca cu motor, care ne urmează încărcată cu alimente, căutînd un loc de trecere printre recife.

Este foarte riscant, dar nu avem altă soluție să ne salvăm, iar echipajul este epuizat. Vedeta nu are destulă benzină pentru a naviga toată noaptea. Remorcăm piroga, gata să tăiem, în orice moment, legătura cu ea, în caz că ne incomodează în manevre. Acele-rînd, ne aruncăm între valurile uriașe, făcînd un slalom dezordonat printre valurile ce se sparg, căutînd cu disperare o trecere printre recife. Deodată, ne trezim proiectați de cealaltă parte a recifului și ajungem, în sfîrșit, pe o plajă.

Învățînd din această experiență, ne continuăm călătoria cu mai multă prudență și străbatem, în zece zile, 300 de kilometri, părăsind, astfel, apele teritoriale ale Mexicului, pentru a intra în cele ale Belizelor. Peisajul se schimbă, marea de asemenea. Navigăm, de acum, din insulă în insulă, în interiorul barierei de corali, la o distanță de numai 50 de kilometri de coastă. În zece zile, echipajul a pierdut 100 kilograme. Deși este cumplit să vislești cu o simplă pagaie pentru a face să înainteze o ambarcațiune de o tonă, reușim ca, într-o zi record, să parcurgem 54 de kilometri.”

Seara, arheologii caută urme de vechi porturi: mici lăcașuri de cult, care par să fi servit ca fărni. Aceste ruine, descoperite de Michel Peissel cu vreo treizeci de ani în urmă, sînt situate exact în fața punctelor de trecere prin bariera de corali: San Miguel de Ruz, Chamax, Recodo, San Juan, Santa Rosa și Tupak. Accesibile numai dinspre mare, ulti-

mele două așezări dovedesc existența, odinioară, a unui trafic important de-a lungul coastei pe care navigatorii de astăzi o evită cu grijă. Oricum, aceste „porturi” maya nu ar putea adăposti vapoare moderne: sînt niște simple locuri neapărate de vînturi și cu apa foarte mică, unde pirogile erau trase pe nisip. În timpul escalelor și sub controlul arheologilor, echipajul efectuează încărcări de probă. Piroga poate transporta cu ușurință, în afară de cei șase vislași, o tonă, fără să-și piardă fiabilitatea: linia de plutire nu cîștigă în înălțime mai mult de zece centimetri. Se pare, deci, că se putea efectua, astfel, un comerț de proporții.

„Ajunși în Belize, ne întîmpină furtuna. Căutăm adăpost într-o densă rețea de riuri, canale și lagune, înainte de a ne avînta din nou pe mare. După ce ne însușim tehnica manevrării pînzelor precolumbiene, piroga pornește împinsă de vînt. Parcurgem 60 de kilometri într-o singură zi! În 16 zile de navigație în largul mării, parcurgem 600 de kilometri și ajungem, în sfîrșit, la Nito, în golful Amatique, unde se găsea, odată, marele port internațional precolumbian, ceea ce marchează și intrarea în ultima etapă a călătoriei. Părăsim marea și intrăm, în contra curentului, pe riul Mojo, afundîndu-ne în cea mai deasă junglă a Americii Centrale. Sub o boltă de arbori uriași și o perdea deasă de liane, sîntem nevoiți să intrăm în apă pentru a trage barca peste praguri. Pe maluri, prin frunziș, foșnesc amenințător șerpilor boa. Deodată, o magnifică desfășurare de pene verzi: este *chefalul*, pasărea cea mai prețioasă din lume.” Pe vremea civilizației maya, cel care omora o astfel de pasăre era sortit pieirii. Penele sale, smulse din coada păsării, erau mai căutate decît aurul de către indieni, pentru care culoarea verde simboliza luxul. Alături de cacao, penele de *chefal* erau cele pe care neguțătorii Itzas veneau să le procure de aici. Arși de soare și de sare, epuizați, hărțuiți de țințari, membrii expediției ajung în sfîrșit la poalele munților maya, țara unde, după cum povestește cronicarul din secolul al XVI-lea, Pedro Martyr, „banii cresc în copaci”. Țara aurului maya: cacaoa.

În umbra junglei, expediția descoperă ultimele vestigii ale plantațiilor de arbori de cacao precolumbiene. Grație pirogilor uriașe ale populației Itza, boabele de cacao din junglele tropicale puteau ajunge, așa cum a demonstrat expediția lui Michel Peissel, pe drumuri de apă, pînă la marile tirguri din Yucatan și Mexic. Ceasul declinului orașelor maya din interiorul continentului venise. Fusese nevoie de o lună — din care numai 20 de zile de navigație —, pentru a face legătura între Chunyaxche și munții maya. 675 de kilometri parcurși într-un trunchi de copac în largul mării, de-a lungul acestei redutabile coaste a uraganelor.

A fost o expediție științifică și, deopotrivă, sportivă. Ea a adus un element-cheie în rezolvarea uneia dintre marile enigme ale arheologiei americane. Comerțul de coastă era nu numai posibil datorită pirogilor Itza, dar și de trei ori mai economic decît cel

desfășurat pe uscat (indienii nu aveau animale de povară; cărau tot ce era de transportat cu spatele).

Orașele maya n-au dispărut nici din cauza ciumei, nici a foametei, nici a războaielor, ci din cauze economice, atunci când calea pe mare a fost preferată celei pe uscat.

Calitățile marilor ambarcațiuni precolumbiene lasă loc presupunerii că, în acea vreme, se desfășura un comerț mult mai întins și mai amplu decât cel pe care-l bănuiesc specialiștii. Puteau oare aceste pirogi să traverseze oceanul? Michel Peissel nu crede. Și totuși, să

nu uităm că, în anul 60 î.e.n., era deferit autorităților romane din Galia un om strănu, descoperit într-o pirogă în derivă pe Canalul Minecii. Să fi fost un indian din America? Singura piesă la dosar, dar esențială, portretul necunoscutului, pe care preconșul roman a avut ideea să-l toarne într-un vas de bronz, vas care a fost achiziționat, peste secole, de către regele Carol al X-lea, la Florența. Astăzi, el este adăpostit la Muzeul Luvru din Paris.

Traducere și adaptare

Anca Munteanu

DESCIFRAREA scrierii MAYA

Palatul din Palenque cu turnul astronomilor. Arheologii au descoperit acolo însemnul planetei Venus. De ambele părți ale palatului se întind, inundate de vegetația tropicală, pe distanțe de kilometri, templele-piramidă, încă necercetate

Scrierea maya a fost descifrată — la editura Zăbern din RFG a apărut cartea „Istoria unei dinastii maya”, de arheologul vest-german Wolfgang Gockel. După cum informează, în exclusivitate, săptămânalul ilustrat „Stern”, Gockel a izbutit să descifreze integral cele șase plăci de piatră cu inscripții din fostul oraș-stat Palenque (actualmente, sudul Mexicului, spre granița cu Guatemala). Descoperirile arheologice făcute aici sînt cele mai importante de pînă acum. Datele cunoscute pînă în prezent atestă că maya nu au cunoscut bronzul și fierul, dar, cu toate acestea, civilizația lor a fost foarte avansată. Dezvoltarea ei a început în secolul al III-lea î.e.n. și a durat pînă în secolul al XVI-lea. Ultimul bastion al maya, Palenque, a fost cucerit de spanioli abia în 1697, cînd cultura lor intrase de mult în declin — deci, cu mult mai tîrziu decît fortărețele aztecilor și ale altor băștinași indieni. Au fost un popor războinic, care, prin tactica de gherilă, au rezistat mult timp în fața conchistadorilor spanioli.

Cîmpiile umede și calde ale Americii Centrale au fost lăcașul culturii maya — aici au ridicat zeci de orașe-cetate, temple-piramide, stadioane pentru jocuri cu o minge grea din cauciuc. Civilizația lor a dispărut la fel de repede cum a apărut, orașele au început să fie năpădite de vegetația luxuriantă tropicală. În perioada clasică a civilizației lor, au dezvoltat mult astronomia — au un însemn special pentru planeta Venus, a cărei orbită a fost calculată. Puteau prevedea eclipsa de Soare și Lună, au folosit un calendar anual, aproape la fel de exact cu cel utilizat astăzi. Asemeni egiptenilor și babilonienilor au creat o scriere proprie.

La prima vedere, scrierea maya pare în imagini — se poate recunoaște chipul unui bărbat, al unei păsări sau maimuțe. Alte blocuri cu inscripții, ce au elemente pătrate sau dreptunghiulare, conțin numeroase ornamente abstracte, încorporate unele în altele, asemeni plantelor tropicale.

Pînă nu de mult, arheologii au fost convinși că scrierea maya conține mesaje ale preoților și nu va

putea fi descifrată niciodată. Abia în anii '60, s-a impus teza potrivit căreia nu era vorba de zei, ci de căpeteniile triburilor și regii maya. Wolfgang Gockel arată că, și atunci când au fost descifrate unele semne, ele au fost interpretate fals.

O parte din frazele descifrate de el nu pot fi înțelese, cum ar fi următoarea: „A fost la o zi, douăsprezece luni (din cele 18 ale maya) și 1 264 982 ani după străbaterea spațiului intermediar spre viitor”. Altele par a fi scrise în zilele noastre: „Era avid de putere, s-a certat cu femeia afurisită”. Este relatată și o catastrofă naturală: „A fost sfârșitul oricărei speranțe. Tot anul a fost furtună, furnicile au acoperit totul”. Deseori se relatează despre războaie: uneori erau victorioși cei din Palenque, alteori adversarii. Cea mai mare parte a inscripțiilor descriu viața regilor — sînt consemnate, cu minuțiozitate, toate

Semnele: sus: „templul a fost construit de către...” „nepotul mindru...” ; jos: „templul era îngrijit...” „de soție”.

sus: cinci lamat (numele unei zile), un mol (numele unei luni, în anul 615 e.n.); mijloc: „femeia a sfârșit luarea de singe”... „a început festivitatea de urcare pe tron”; jos: „regele din familia Pakal”, „actualul succesor al lui Bak” (predecesorul său)

sus: „nakom” (conducător militar), „Ahbol” (stolnicul); mijloc: cea de a treia „k'ulel” (nobilă), „batab” (regele) Chul (numele unei dinastii maya); jos: „temutul...”, „k'inil (preotul)

datele importante: anul nașterii, al urcării pe tron, aniversarea a 20 de ani de guvernare, anul morții. Deși par a avea preferințe pentru cifre, relatarea nu este sistematică. Sînt cazuri în care despre un rege se relatează pe mai multe plăci. Gockel a reușit să coroboreze 300 de ani din istoria Palenque, scufundați în uitare pînă la el.

Inscripțiile descifrate și interpretate de Gockel se află pe peretele din spate al ruinelor „templului inscripțiilor”, construit în formă de treflă, din Palenque. Tot aici se află un imens relief în piatră, care înfățișează doi bărbați ce stau față în față. Cel din stînga face impresia că și-a ajuns țelul: cu capul sus, ține în mîini triumfător figura unui zeu. Opusul lui pare îmbrăcat în veșminte pentru înmormîntare. Cele două figuri sînt flancate pe verticală de semne de mărimea unei plăci de faianță. Pînă acum, se considera că înfățișa urcarea pe tron a unui rege numit Chan-Bahlum — bărbatul triumfător din stînga — și ar simboliza preluarea însemnelor puterii — figura zeului — din mîna tată-

lui și predecesorului său, Pakal. Gockel arată că numele Pakal este real, dar i se pare nebulos cum s-a ajuns la numele Chan-Bahlum. Interpretarea lui: Bolhokal, „marele fiu al lui Chak”, zeul ploii. Pentru înțelegerea reliefului, important este că „Bolhokal nu a fost fiul lui Pakal”. Gockel dă o altă interpretare, decît cea de pînă acum: adevărata figură centrală în Palenque a fost mama lui Pakal, care l-a păstrat și, apoi, instaurat pe tron pe fiul ei, în vîrstă de 12 ani la moartea tatălui său. Prestigiul lui Pakal a scăzut repede după decesul mamei sale, adversara cea mai puternică fiind Hunakil, fiică a căpeteniei militare. Ea l-a făcut pe fiul ei, Bolhokal, succesorul lui Pakal. Pentru început, a fost guvernator în Yanuta, un avanpost al Palenque, apoi „ahbol” — un fel de stolnic, iar, ulterior, conducătorul armatei. Pentru a-și consolida puterea, Bolhokal a făcut o serie de căsătorii de conveniență, strategice. De pildă, fiica lui s-a căsătorit cu un nepot al lui Pakal, sora lui a devenit regină în Yaxchilán. După aceea, Bolhokal a trecut la ofensivă: a învins statul vecin Tonină, a început construirea unui complex de temple în Palenque, a introdus un nou sistem de calculare a timpului.

Au rămas încă neelucidate împrejurările în care s-a urcat pe tron. În inscripții este denumit „domnitorul legal”, „în mod firesc înțitul”, „cel care a dorit pacea”. Avînd în vedere că acestea au fost făcute din ordinele sale, se pot considera o formă hibridă de propagandă prin care încerca să-și justifice prezența asupra tronului.

Nu a reușit să-l numească urmaș pe fiul său cînd a murit; i-a succedat fiul lui Pakal; acesta a fost învins și îndlăturat de la putere de regele statului Tonină, fortificat din nou între timp. Desigur, familiile domnitoare erau înrudite între ele — aceasta complica și desemnarea primului născut. Disputele au determinat scăderea influenței lui Palenque și profilarea Yaxchilán drept cel mai puternic centru din regiune. Din inscripții se poate indentifica un rege în Palenque în anul 783, ca și faptul că, 100—200 de ani mai tîrziu, ei au încetat să mai construiască, asemeni celor din Yaxchilán, Tonină sau Bonampak.

Gockel crede că a găsit o explicație celor petrecute atunci: dispariția civilizației maya s-ar datora — așa cum s-a mai presupus — unei migrări. Elementul decisiv, în acest sens, i se pare a fi numele unuia din cele trei triburi maya care locuiau în Palenque: tza. De la acest cuvînt, lingvistic vorbind, distanța este foarte mică pînă la itzá. Palenque ar putea fi patria legendară a celor ce apar, cu 300 de ani mai tîrziu, în istorie: locuitorii Chichén Itzá, unul din orașele Mexicului cele mai vizitate pentru ruinele sale. Itzá nu au putut rezista nici acolo; după 200 de ani, au fost alungați de un alt trib maya. De această dată au migrat spre sud, ajungînd pe teritoriul Guatemalei de astăzi, pe o insulă a lacului Peten Itzá.

În descifrarea inscripțiilor, Gockel nu a vrut să repete greșelile predecesorilor săi, care au folosit plăci gravate în epoci diferite. A căutat un text suficient de lung, dar scris într-o perioadă scurtă de timp. A pornit de la cele găsite la „templul inscripțiilor” din Palenque. Pe cele trei plăci de gresie calcaroasă, fiecare avînd circa patru metri lățime și trei metri înălțime, au fost gravate 560 de blocuri cu semne, numite de Gockel „cartușe”. Firește, a trebuit să se hotărăscă cu care să înceapă — pentru aceasta, s-a orientat din nou după procedeul folosit la descifrarea hieroglifelor și al scrierii cuneiforme:

Imaginea unui războinic maya care, supus, prezintă regelui trei prizonieri. Prin traducerea inscripțiilor s-a confirmat ceea ce presupuneau arheologii: mayașii au fost un popor foarte războinic

sus: „războiul nefast, el a fost prins...“, „bărbatul mîndru...“;
jos: „Kazul“, „urmașul lui Bak“

numele regelui a constituit cheia dezlegării, deoarece era cel mai ușor de identificat.

Numele lui Pakal (scutul) fusese deja tradus. Gockel a avut nevoie de aproape un an pentru a descifra numele celorlalți trei regi, și aceasta în ciuda scrierii lor diferite. Astfel, el a constatat că scrierea maya folosește și morfeme, alături de litere și silabe. Nimeni nu a întrevăzut aceasta înainte de Gockel. Cu fiecare semn nou descoperit, descifrarea devenea tot mai ușoară. În prezent, el poate citi, în proporție de 98 la sută, textele din Palenque. Inscripțiile din centrele maya învecinate — Yaxchilan sau Piedras Negras — le poate descifra în proporție de 80 la sută.

Traducere și adaptare de

Magda Cadia

Cuma de mestecat vine de la mayași?

Are amatori cu milioanele în lume, are și adversari, cărora lentă și interminabilă mișcare de rumegătoare le pune nervii la grea încercare. Deși calificat drept o expresie tipică a modernismului american, curiosul obicei al mestecării gumei coboară dintr-o foarte veche antichitate. Apare aproape cert că guma de mestecat a fost inventată de mayași.

Civilizația lor se întindea în ținuturile care sînt astăzi statele mexicane Yucatán, Campeche, Tabasco, Chiapas, teritoriul mexican Quintana Roo, Guatemala, Salvadorul, Hondurasul (partea occidentală) și Belize (Hondurasul britanic). În toate aceste regiuni, dar mai ales în peninsula Yucatán și în Guatemala, creștea — și mai crește și azi — o specie de arbore numită sapotier. Acesta face fructe delicioase, de mărimea unei lămii, și un suc lăptos. Cînd se coagulează, acest latex devine o gumă elastică și rezistentă, numită chicle (cuvînt spaniol care vine de la „chictli“ din limba amerindiană nahuatl).

Mayașii îi găsiseră acestei gume diferite întrebuințări; una dintre ele era confecționarea mingilor folosite în jocul „pok-a-tok“, un fel de pelotă bască, ce avea, însă, și implicații religioase și rituale. Se juca pe gigantice terenuri înconjurate de ziduri, garduri și temple, dintre care unele se păstrează și astăzi. Poate că jocul servea la alegerea victimelor pentru sacrificiile umane, căci se obișnuia ca învingătorii să taie capul învinșilor, așa cum o arată basoreliefurile „terenului“ de „pok-a-tok“, de la Chichen Itza (Peninsula Yucatán).

Dar principala utilizare a chicle-ului în viața curentă a mayașilor era ca gumă de mestecat. Chicle-ul era un articol comercial, schimbat pe piață cu alte produse (schimburile se făceau în natură). Mayașii fierbeau seva sapotierilor pentru a o îngroșa, dar se pare că nu s-au gîndit nicicîdată să o aromatizeze. Nu se cunoaște nimic despre vreo eventuală „industrie“ a gumei de mestecat la mayași, fiindcă, în zelul lor, spaniolii au ars tot ceea ce putea lua foc, inclusiv mii de manuscrise de o valoare inestimabilă. Conchistadorii nu au adoptat obiceiul de a mesteca gumă. Nu același lucru l-au făcut, însă, cu fumatul tutunului, pe care și l-au însușit cu entuziasm de la azteci.

Odată cu stingerea civilizației maya, folosirea gumei de mestecat s-a restrîns la cîteva populații, mai mult sau mai puțin sălbatice, care au supraviețuit colonizării spaniole, și ciudatul obicei părea că se stinge și el. Și totuși, industria chicle-ului, inventată de indienii din junglele Americii Centrale, avea să renască, grație altor indieni, pierduți la mii de kilometri distanță în pădurile Americii de Nord. Pieile roșii din nord-estul actualelor State Unite ale Americii obișnuiau să mestece rășina de molid. Colonizatorii Noii-Anglii au preluat acest obicei și, puțin după 1800, „yanchei“ întreprinzători au pus pe piață primul produs cunoscut sub numele de mestecat (chewing-gum). Era pe bază de rășină de molid. Ceva mai tîrziu, a fost pusă în vînzare și o gumă de mestecat pe bază de parafină.

Dar, abia în 1800, cu puțin înainte de războiul de secesiune (1861—1865), s-a născut industria modernă a gumei de mestecat pe bază de chicle, care rămînea, și astăzi, materia primă ideală în acest domeniu. Cum a ajuns vechiul chicle al mayașilor din sudul Mexicului în statul New York? Cînd dictatorul mexican Antonio Lopez de Santa Anna a fost alungat din Mexic de revoluționari și s-a refugiat în

Staten Island (insulă în Golful New York, pe care este situat cartierul Richmond al orașului New York), a adus cu el câteva eșantioane de chicle. A fost prezentat unui inventator din Hoboken — New Jersey, la periferia newyorkeză, Thomas Adams, pe care l-a interesat produsul practic necunoscut la acea vreme. Adams a încercat, mai întâi, să folosească chicle-ul ca înlocuitor al cauciucului. Eșuând în tentativa sa, el a „tras” în zahăr cocoloașe de gumă, comercializându-le prin intermediul unui vânzător de bomboane. De astă dată, succesul a fost garantat. Așa s-a născut o gigantică industrie, așa a apărut o modă dintre cele mai curioase și mai de durată din vremurile moderne. Numele lui Adams figurează, și astăzi, pe produsele lui „American Chicle Corporation”.

Succesul primei mărci de gumă de mestecat din istorie a dat, firesc, naștere la numeroase imitații. Doctorul E.E. Beemank, fost medic militar în războiul civil, a adăugat gumei de mestecat pepsină pentru ușurarea digestiei. William J. White, din Cleveland, a inventat prima gumă de mestecat cu aromă de mentă, în 1886, și a pus bazele primului „trust” a gumei de mestecat. A angajat chiar o actriță celebră a vremii, pe Anna Held, să-i facă publicitate produsului, dotat cu „virtuți” deosebite în întreținerea mușchilor gâtului. Anna Held avea un gît foarte convingător...

Gigantul gumei de mestecat, cel mai mare dintre „regii” acestei ciudate industrii, William Wrigley Junior, nu apare în scenă decât pe la începutul anilor 1900, epocă în care „trustul” gumei de mestecat domina întreaga piață. Deloc impresionat de concurență, tânărul industriaș din Chicago, în vîrstă de 29 ani, lansa o campanie publicitară atît de asiduă, încît ajunse să vîndă, în 1932, numai el, 60 la sută din întreaga cantitate de gumă consumată în Statele Unite. Și azi, marca Wrigley domină cea mai mare parte a pieței mondiale în materie.

În fiecare an, americanii mestecă gumă în valoare de 300 milioane de dolari. Ei cumpără 27 miliarde de „lame”, care, puse cap la cap, s-ar întinde pe 1370 milioane de kilometri. „Practica mestecatului” a stîrnit nenumărate proteste. Intelectuali, educatori, oameni simpli l-au calificat drept vulgar, degradant, dovadă a unui spirit superficial. Municipalitatea New Yorkului a luat, și ea, atitudine. O costă o avere numai înlăturarea deșeurilor de gumă lipite, peste tot, în stațiile de metrou, pe pereții vagoanelor, pe scaune.

„Redescoperirea” chicle-ului, acum un secol, a făcut din el un articol de export pentru țările producătoare, pentru Guatemala și Yucatán, în special. Recoltarea lui nu este însă simplă. Sapotierii (*Achras sapota*) cresc cîteodată pînă la o înălțime de 30 metri, într-un adevărat „iad verde”, populat de țînțari, vipere „vîrf-de-lance” și jaguari. Acești arbori giganti ai junglei tropicale refuză să se lase domesticiți și nu dau o recoltă bună decât după ce au împlinit vîrsta de 30 ani. Agiliii lucrători indigeni, numiți „chicleros”, se cațără pe trunchiul arborelui, creștîndu-l în zig-zag pînă la o înălțime de 15 metri. Latexul se scurge prin fante, umplînd recipientele așezate la picioarele copacilor. Un bun lucrător poate recolta pînă la o tonă de latex în cursul unui sezon, dacă are șansa să nu calce pe vreo viperă.

Nu există alt mod decât acesta primitiv, costisitor și periculos, de a recolta materia primă, căci toate încercările de cultivare a sapotierilor în plantație au eșuat. Deja în 1924, cererea de chicle depășea oferta, iar fabricanții începuseră să adauge produsului lor gume vegetale provenind din Antile, Brazilia, Borneo, Indonezia. Din 1948, gumele naturale și chiar chicle-ul sint din ce în ce mai mult înlocuite cu baze sintetice, mai puțin costisitoare, precum rășinile și cerurile microcristaline.

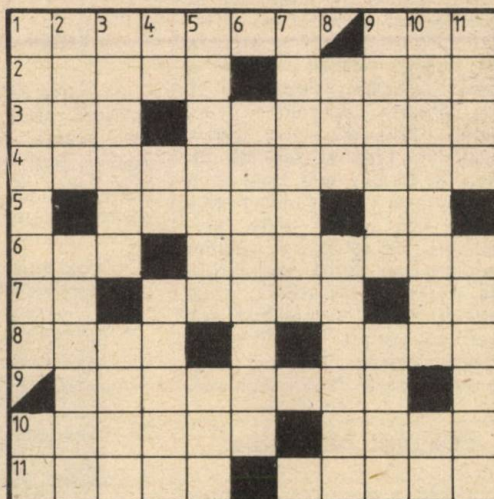
Mirela Șetraru

(traducere și adaptare după „Historia”)

MAPAMOND

ORIZONTAL: 1) Lansează o chemare la întrecere — O combinație mult gustată. 2) Mersul pe cal la hipodrom — Tratat de matematici. 3) Vreme în general stabilă — Coboriți în adînc. 4) O divină comedie. 5) Dialog pe portativ (pl.). — Șut — gol, din întoarcere! 6) Participante la războiul țărănesc — Evoluează pe postul de apărător. 7) Debutante la cursuri! — Curse pe apă — Parolă de ofițer. 8) Unități energetice — Împlinește un secol. 9) Remarcat la o alergare de cai. 10) Caracteristic lunii de miere. — Fată bună, dar cam prefăcută. 11) Proeminență a calcanului — Prinse în clește.

VERTICAL: 1) Rezultat din abdomen în urma unei operații de scădere — Limite de încadrare pentru un meseriaș! 2) Distinsă din depărtare — Material din presă. 3) Linii de cîmp — Cade cu tronc (fem.). 4) Port în care se revarsă rîurile (pl.). — O gură dulce! — Dragoste de țigan (pl.). 5) Oameni în deșert — Revista jocurilor pentru copii. 6) Remediul contra vărsatului. 7) Parada stelelor. 8) Nu-ți trece pragul niciodată — Ghid pentru conducătorii auto. 9) Prinși deseori în jocul dragostei — Face pe radicalul. 10) Apărare depășită la toate ca-

pitolele — Un nimic... gol! 11) Cîntec... de muncă — A unge cu toate aliifiile.

Gheorghe Toia

CE SĂ MAI ÎNTÂMPLĂ ÎN LUME

Statuia vie

Portughezul Antonio Gomes dos Santos (25 de ani) a devenit noul „campion mondial” al jocului „de-a statuia”. A reușit să reziste, pe un soclu, într-un centru comercial al Lisabonei, adoptînd o poziție „monumentală”, 15 ore și două minute. Pînă la insolita lui întreprindere, recordul consemnat în „Guinness Book” la această „disciplină” promovată, mai ales, la vîrsta copilăriei, era de 15 ore și 25 de secunde. Statuia vie întruchipată de portughez a fost, totuși, alimentată... cu ... apă, la cerere, și s-a lăsat, periodic, masată. Lucruri la care „campionul” dorește să renunțe în următoarea sa încercare, declarînd că „data viitoare” este hotărît să lase o impresie atît de veridică, încît „porumbii să poposească pe el, cum o fac pe orice statuie adevărată”...

Un mic lapsus

Tot la o probă de răbdare, involuntară însă, a fost supusă soția unui spaniol, în vîrstă de 70 de ani. O pană la motor l-a determinat pe consort să lase în paza soției mașina, într-o periferie a orașului Valencia, asigurînd-o că se va întoarce „grabnic” cu un mecanic. Prea mult n-a durat, într-adevăr, pînă a dat de un atelier, nefiindu-i nici prea greu să-l convingă pe depanator să-l urmeze. Din păcate, spre ghinionul celui în așteptare, spaniolul nu și-a mai putut aminti, în ciuda tuturor eforturilor, unde anume își lăsase automobilul. A trebuit să apeleze la poliție. Cu ajutorul acesteia, cei doi soți s-au putut regăsi după... opt ore.

Pasiunea rarităților

Anul 1988 a reprezentat, pentru unicul funcționar al oficiului poștal din comuna bavareză Blindheim, perioada cea mai drastică, din întreaga sa activitate. Aceasta, din cauza codului deținut — 8888 —, care nu a scăpat pasionaților de

rarități filatelice. Circa 1.5 milioane de colecționari din R.F.G. au adresat scrisori și ilustrate micuței poște locale, cu rugămintea de a fi ștampilate la 8 august, orele 8 și retrimise pe adresa expeditorilor. Tușul ștampilei, consemnînd nouă cifre de 8 — respectiv 8.8.88, 8.888 —, a fost literalmente vinat de filателиști, „victimă” fiind, însă, factorul din Blindheim, care a făcut, nu metaforic vorbind, scurtă la mînă aplicîndu-l pe plicuri.

Roboți dresori

Japonia are în vedere ca dresajul cailor pentru alergările cu obstacole să se efectueze, în viitor, cu... roboți. Probele, efectuate recent, au dat rezultate mai mult decît încurajatoare, informează ziarele. Călărețul artificial, fixat în șa, a putut dirija cu precizie calul, acționînd frîne sau lovînd cu pîntenii și menținîndu-și echilibrul, chiar în condițiile celor mai pretențioase sărituri. Aceasta, grație unui sistem de telecomandă, complet computerizat. În plus, afirmă martorii ocu-

Șosea cu aligator

Ar părea să fie vorba de titlul vreunei pinze dintr-un muzeu de pictură modernistă. El a apărut, însă, dedesubtul imaginii alăturate, surprinsă de fotoreporterii pe șoseaua 523, din apro-

lari, robotul, îmbrăcat în clasicul costum de jocheu, cu șepcuța specifică, creează iluzia unui antrenor viu...

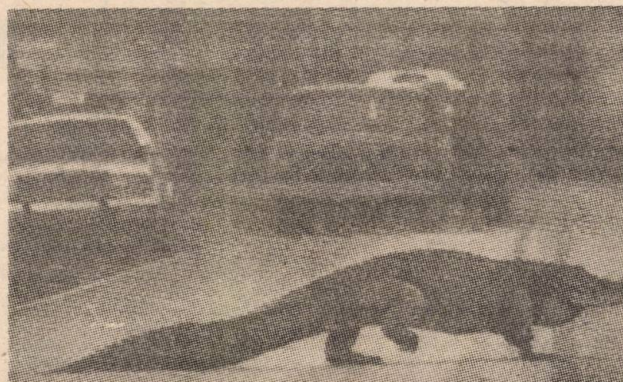
Parașutist călare

Tot despre cai și călăreți, o știre informează despre performanța unui parașutist francez, Olivier Seigner, care a „aterizat” în șaua unui cal, pe hipodromul de la Vichy. Nu a fost, cum se pare, o întîmplare, sportivul încercînd de mai mulți ani o asemenea performanță. A eșuat, însă, după cum declara, din cauza „comportării inadecvate” a cailor. Abia armăsarul Soprano a dovedit a avea „nervii tari”, lăsîndu-l să poposească în șa pe omul venit cu parașuta.

În sprijinul criminaliștilor — bacteriile

Datorită cercetărilor efectuate în Uniunea Sovietică, dar și în alte țări, experții criminaliști au primit o nouă și deosebit de eficientă armă în lupta împotriva criminalității. În esență, este vorba de anumite bacterii cu ajutorul cărora pot fi relevate chiar și cele mai slabe amprente digitale, inclusiv cele lăsate cu cîteva săptămîni în urmă, informează agențiile de presă.

pieera localității Oyster Creek (Texas). Un aligator, de 3 metri lungime, a traversat-o alene, molesit de asfaltul incins, fără a folosi, pentru aceasta, zonele de trecere permise pentru... pietoni. Inconștiență care, scriu ziarele, a condus la o „serioasă” perturbare a traficului...

Dificultăți la procesul verbal

Polițiștii din Frankfurt pe Main au întâmpinat mari dificultăți în clarificarea unui caz de tilhărie. S-a dovedit, astfel, aproape imposibil să fie scris, fără greșală, în procesul verbal alcătuit în astfel de împrejurări, numele localității din care provenea reclamanta indoneziană: *Scribusembilanratusempatplula hdelapan*. S-a vădit, mai tirziu, că o asemenea localitate nici nu există în Indonezia. O reexaminare ulterioară a pașaportului cetățenei în cauză a scos la iveală că, din neatenție, ceea ce se credea a fi locul de baștină al reclamantei, era, de fapt, anul nașterii acesteia, lungul cuvânt însemnând... 1948.

Erupție la... țane

Parcă ar fi fost la comandă, scriu ziarele. Exact în momentul deschiderii Congresului internațional al vulcanologilor, organizat în orașul nipon Kagoshima, vulcanul Sakurajima, din imediată vecinătate, a început să erupă. Astfel, cei 2300 de experți au putut schimba opinii pe viu, urmărind pe fereastră, pe tot parcursul congresului, șuvoaiele de fum, cenușă și fragmente de rocă aruncate din craterul situat pe foarte neliniștită, din punct de vedere geologic, insulă Kyushu.

Roz-bonbon

Numeroși locuitori din Basel (Elveția) au avut neplăcuta surpriză de a-și vedea automobilele revopsite, peste noapte, în culoarea roz-bonbon. Multe parcări, relatează ziarele, semănau, în dimineața respectivă, cu uriașe cutii umplute cu jeleuri de aceeași nuanță, în așteptarea capacului legat cu fundă, pentru a fi făcute cadou. S-a vădit a nu fi vorba, totuși, de o glumă proastă, ci de un accident. O uzină chimică din localitate, afectată de o avarie, s-a văzut nevoită să evacueze în atmosferă o cantitate de colorant, nevătămător, dar, se vede treaba, cu preferințe de aderență pe lacul caroseriilor. Substanța, fiind solubilă în apă, a putut fi înlăturată de pe automobile de furtunurile pompierilor, mobilizați în grabă la acțiune...

514 ani în mină

O performanță demnă de înviat consemnează o familie din R.F. Germania, ai cărei bărbați, din tată-n fiu, au lucrat neîntrerupt în exploatarea cărbunelui, totalizând 514 ani petrecuți în mină. Tradiția se pare, însă, că va fi întreruptă, dat fiind că cel mai tânăr membru al familiei ar dori să devină inginer-electronist. Dar, dacă se răzgîndește...

Interesul poartă... insula

17 nave japoneze s-au îndreptat, recent, în largul Pacificului, cu misiunea expresă de a salva insula Okinotorishima de apele oceanului. Eroziunea provocată de valuri ar fi dus, într-adevăr, într-o perioadă relativ scurtă de timp, la dispariția atolului de pe hartă. Insula se află la 1700 km depărtare de Tokio, fiind alcătuită din... două stînci de circa 1,5 metri înălțime. De unde interesul atât de mare și costisitor (proiectul este evaluat la circa 100 milioane dolari) pentru menținerea unei palme de uscat? Minusculele stînci conferă Japoniei dreptul la exploatarea unei zone economice înconjurătoare de 400 000 kmp!

Caratele presse-papiers-ului

Timp de mai multe luni, Steve Meier, din Carolina de Nord (SUA), a folosit drept presse-papiers o bucată de cristal albastru, găsită de el într-o mină părăsită. „Ștergînd, zilnic, de praf cristallul, observ că devine mereu mai strălucitor“, s-a confesat el unui prieten. La sfatul acestuia, a arătat presse-papiers-ul unui bijutier. S-a vădit că Meier deține, de fapt, un safir de mărime neobișnuită, de circa 3500 carate. Valoarea sa a fost apreciată la mai multe milioane de dolari.

Un munte de... cartofi prăjiți

Belgianca Chris Vandevoorde (41 de ani) din Brügge a prăjit, neîntrerupt, cartofi timp de 78 ore și 1 minut, îmbunătățind cu 121 minute recordul deținut în această direcție de un compatriot. Fiica și soțul au ajutat-o cu stoicism în acest absurd maraton în tigaia cu ulei, tăindui felii circa... cinci tone de cartofi.

Căldură mare

Asupra liniei ferate ce leagă orașele italiene Foligno și Florența au fost îndreptate, în vara lui 1988, numeroase obiective fotografice. Temperaturile ridicate au transformat-o, după cit se poate vedea și din imaginea alăturată, într-o veritabilă curiozitate. O serie de fotografii sint, acum, prezentate în școli, la orele de fizică, drept ilustrație la lecțiile despre deformarea metalelor la căldură.

Capra și bariera

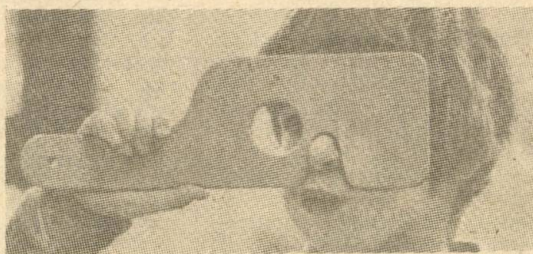
Bariera de cale ferată fiind lăsată, autovehiculele, căruțele, pietonii așteptau, în ordine, trecerea trenului, pentru a intra, apoi, în orașul Titov Veles (Iugoslavia). A sosit, însă, o motocicletă, al cărei zgomot a speriat un cal. Acesta l-a mușcat pe cel aflat la ghidon. S-a creat învălmășeală. Un țăran, curios să afle ce s-a întâmplat, și-a legat capra de barieră și a plecat la locul incidentului. Cînd s-a întors, ia capra de unde nu-i. A descoperit-o, însă, după zbierele-i disperate. Atîrna de bariera ce se ridicase între timp. Coborîrea ei s-a vădit mai complicată decît urcarea, dat fiind faptul că bariera era manipulată, automat, de la mare distanță. Neprevăzuta întîrziere n-a supărat pe cei ce așteptau cale liberă, deoarece spectacolul oferit de capră, ajunsă la un moment dat călare pe barieră, s-a vădit mai mult decît amuzant...

Rubrică realizată de
Vasile Crișu

Un test pentru ochii copiilor noștri

Jocul este simplu. Dacă părinții ar fi avertizați, s-ar putea să se evite ca cei 15 000 de copii — din 700 000 de mii care se nasc anual — să devină definitiv handicapați: respectiv, să nu vadă cu un ochi. Greșeala de a nu fi depistat la micul copil această boală — ambliopia unilaterală — atinge astăzi două milioane de francezi. Iar depistarea sau mai exact punerea în evidență a semnelor de alarmă ne determină să ducem copilul la oftalmolog — fiecare mamă trebuie să o facă; și asta cât mai repede posibil: cînd copilul are nouă sau zece luni.

Regula testului: acoperiți un ochi al copilului cu un bandaj și lăsați-l să se joace timp de 10—15 minute. A doua zi, acoperiți celălalt ochi și astfel continuați cinci sau șase zile. Dacă la sfîrșitul acestei perioade copilul scoate bandajul atît la ochiul drept cît și la ochiul stîng, experiența nu are nici o semnificație: copilul nu este obișnuit cu proba. Reluați trei luni mai tîrziu, insistînd mai mult timp. Dacă atunci copilul suportă acoperirea ambilor ochi timp de două sau trei ore, să nu aveți nici o teamă: el nu este ambliop. Dar dacă acesta tolerează acoperirea unui ochi și scoate sistematic bandajul de la celălalt ochi, atunci poate fi suspectat de o ambliopie unilaterală — cu acuitatea vizuală la un ochi inferioară cu patru zecimi, cea normală fiind de zece zecimi. În funcție de gravitatea bolii, ochiul nu captează decît o vagă senzație de lumină sau nu vede decît forme neclare. Copilul trebuie dus de îndată la oftalmolog: acesta este singurul în măsură să confirme pericolul și vindecarea, în cazul în care ambliopia unilaterală nu este datorată unei leziuni organice. În majoritatea cazurilor este vorba de o tulburare funcțională vindecabilă, cu atît mai repede cu cît copilul este luat în tratament mai din timp. Dacă anomalia este tratată înainte de vîrsta de doi ani și jumătate, în 95 la sută din cazuri va fi nevoie de cîteva zile pentru o vindecare completă. Între trei și patru ani, de asemenea 95 la sută succes, dar în cîteva săptămîni. Între cinci și șase ani, 50 la

Un examen medical simplu

sută vindecare și aceasta în cîteva luni. De la șase ani, eventuala recuperare este mai rară, incompletă și necesită un tratament lung și traumatizant. După vîrsta de opt ani, vindecarea este aproape nulă.

Tratamentul? Aproape același atît pentru un copil mic, cît și pentru unul mai mare — acoperirea ochiului bun (cîteva zile, cîteva săptămîni) fiind suficientă. Ochiul lezat, obligat să lucreze, recupează spontan o vedere normală. Dar, atenție, tratamentul necesită o strictă supraveghere medicală. Și aceasta datorită unui fenomen aparte. Sistemul ocular al copilului prezintă o proprietate ce dispare progresiv după vîrsta de patru ani: vederea unuia dintre cei doi ochi poate fi deteriorată sau recuperată. Lăsarea unui bandaj mai mult timp peste ochiul sănătos (în caz de infecție, oreion) poate duce la orbirea parțială sau totală a ochiului. Lezarea ochiului poate fi reversibilă, dar pentru reabilitarea vederii trebuie cîteodată, pentru un anumit timp, să fie acoperit celălalt ochi. În nici un caz nu trebuie intervenit fără supravegherea medicului. Rămîne ca ambliopia unilaterală să fie automat depistată de către medici.

Raluca Ionescu

(adaptare după „Le Point“)

De ce este atît de greu să te lași de fumat?

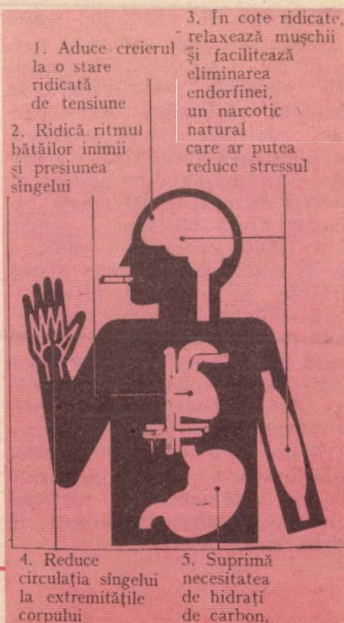
Țigările și celelalte forme de prezentare ale tutunului sînt la fel de periculoase ca și drogurile și ar trebui tratate în aceeași manieră. Această problemă — scrie revista „Time” — este pe larg tratată în volumul lui C. Everett Koop, „Consecințele fumatului asupra sănătății”.

Autorul este acuzat, de către reprezentanții industriei tutunului, de a fi pus semnul egalității între tutun — o substanță legală — și narcotice, ca heroina și cocaina,

îndreptînd, astfel, „un foc” împotriva fermierilor și oamenilor de afaceri.

„Inamicul meu, a răspuns Koop, omoară 350 000 de oameni într-un an, față de 6 000 pe an — heroina și 125 000 — alcoolul.”

După prima țigară, efectele nicotinei sînt repede tolerate și, ca și în cazul heroinii și cocainei, nu întîrzie nici dependența de aceasta. Tutunul pare mai puțin dăunător, pentru că nu este imediat periculos. El nu suprimă o inimă să-

Profesorul Henri Bismuth, de la Spitalul Paul-Brousse, Villejuif, pionierul francez al grefelor de ficat, are la activ 200 transplanturi reușite. O premieră a sa, relatată de revista „Paris Match”: două transplanturi cu ficatul unui singur donator.

H. Bismuth multiplică un organ fundamental. Ficatul are proprietatea de a se regenera cu o ușurință uimitoare, astfel încât o jumătate de organ grefat ajunge, în două luni, la dimensiunea și funcțiile sale normale. În astfel de condiții, această premieră deschide perspective extraordinare. În viitor, se va putea preleva de la voluntari în viață o parte a ficatului, care va forma, la primitori, un organ complet și, în același timp, se va reconstitui și la donatori.

Două bolnavi sînt transportate, în stare de comă, la spital. Diagnosticul, dintre cele mai alarmante: hepatită fulminantă. Singura șansă... un transplant. Se lansează un apel la France-Transplant. Aceasta recepționează un mesaj de la Berna: un tânăr în vîrstă de 32 ani a decedat în urma unui accident de automobil. Cîntărește 100 kg și are, probabil, un ficat mare.

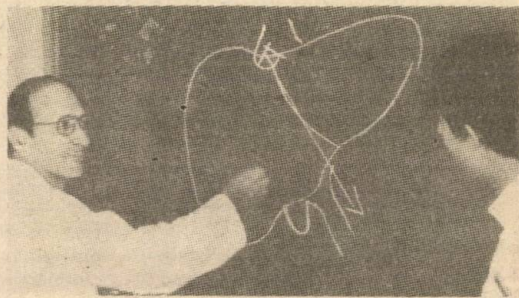
Orele 14,00. Doi chirurghi din echipa profesorului Bismuth se îmbarcă în avion cu destinația Berna. Misiunea lor este de a preleva ficatul, de a verifica dacă este sănătos și dacă răspunde bine criteriilor tehnice. Intervenția chirurgicală durează o oră și jumătate.

În acest timp, echipa profesorului Bismuth pregătește un bloc operator. La ora 16,00, din Elveția, se confirmă, telefonic, starea bună a ficatului. Se pune în acțiune partea a doua a planului: prima pacientă este adusă în blocul operator. Înlăturarea ficatului bolnav durează trei ore; intervenție delicată, căci vasele de sînge sînt numeroase și bolnava singerează abundent.

La ora 19 și 15 minute, echipa „zburătoare” revine de la Berna, cu grefonul înmuiat într-o soluție americană de spălare, „U.W.”, care permite conservarea peste limita obișnuită de 10

ore. Organul este mare, cîntărește 2,6 kg, dar cu tehnica pe care a pus-o la punct, Henri Bismuth îl va reduce la dimensiunea dorită, adaptîndu-l organismului pacientei.

La 19,30, intervine o modificare în program. Profesorul cere o echipă chirurgicală suplimentară, de nouă oameni, printre care secundul, se-

Profesorul Bismuth explică modul de secționare a ficatului în cele două părți ce vor fi grefate unor pacienți diferiți

nătoasă și nici nu dă halucinații. „Drogurile ucid mai repede. Cu țigările, însă, problemele apar după 20 de ani. Nimeni nu a murit aprinzîndu-și prima țigară”, afirmă Alexander Glassman din Manhattan, psiho-farmacolog la Institutul psihiatric al statului New York.

Ca multe droguri care afectează sistemul nervos, nicotina stimulează și relaxează, totodată, trupul. Pentru că este inhalată, durează numai între 7 și 10 secunde să ajungă la creier, de două ori mai repede ca drogurile intravenoase și de trei ori decît alcoolul. Odată ajunsă acolo, imită unele din acțiunile adrenalinei, un hormon, și ale acetilcolinei, un puternic neurotransmițător,

care face să explodeze sistemul de alarmă al creierului. După alte câteva fumuri, nivelul nicotinei în sînge crește rapid, inima bate mai repede, iar presiunea sîngelui crește. Rezultatul este că fumătorii devin mai alerți și, într-adevăr, pot gândi mai repede. În plus, nicotina poate avea un efect calmant, declanșînd eliberarea narcoticeilor naturale numite beta-endorfine. Astfel, un fumător stăpînește două stări ale minții: vigilență și relaxare. Pe moment însă, și cu consecințe dintre cele mai nocive.

Nicotina acționează și în alte părți ale organismului. Contractarea vaselor de sînge dă o paloare a feței și diminuează circulația la ex-

tremițăți, deseori răcindu-se mințile și picioarele. Relaxează mușchii și reprimă apetitul pentru carbohidrați. Pentru că nicotina nu poate fi menținută în corp, fumătorii mențin un nivel relativ constant în sînge, continuînd să fumeze.

Fumatul poate fi însă învins. Deși cei care au renunțat la heroină au afirmat că obișnuința de a fuma este mai greu de abandonat, 43 de milioane de americani au reușit această performanță și — ce este mai important — fără vreun alt ajutor decît ei înșiși. O treime din americanii care încă fumează caută ajutor în programele anti-fumat, care, în general, subliniază că acest viciu se poate trata.

ful de clinică, Denis Castaing, și trimite să fie adusă cealaltă bolnavă, internată la secția de reanimare. Nimeni nu se miră, toți au înțeles: Bismuth s-a hotărât să nu piardă partea amputată din ficatul viu, când ea ar putea să mai salveze o viață... A optat, deci, pentru un dublu transplant. De mult timp a pus la punct procedura acestei intervenții, și acum este pregătit. Toată echipa îi cunoaște studiile, deducțiile. Nu va fi nici o improvizație în această încercare.

Cea de-a doua pacientă este într-o stare foarte gravă; extirparea ficatului este imposibilă în aceste condiții: bolnava are nevoie de câteva ore de îngrijiri intensive.

Ficatul donatorului a fost secționat în doi lobi. La miezul nopții, prima pacientă primește noul organ: un ficat care a pierdut vasele normale,

dar s-a păstrat vena cavă de la bolnavă, venă spre care sînt făcute să convergeze venele suprahepatice.

La ora 2 dimineața este adusă cea de-a doua pacientă. Se află într-o stare ceva mai bună. Poate fi anesteziată. Șeful de clinică, Denis Castaing, și echipa sa sînt pregătiți pentru intervenție. La ora 5 și 15 minute, bolnavei i se implantează grefonul: un ficat în care s-a păstrat cea mai mare parte a vaselor: vena cavă, vena portă, calea biliară. Un transplant destul de apropiat de rutină.

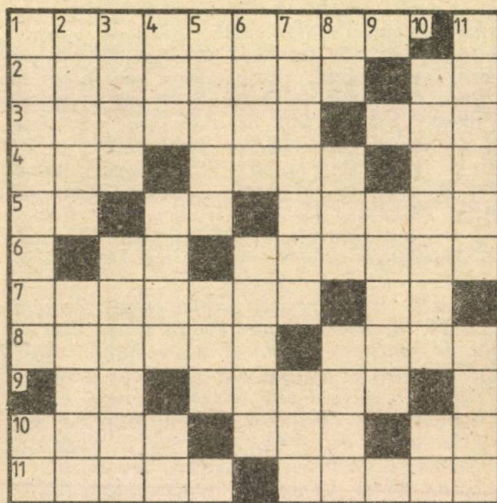
La ora 10 dimineața, cele două paciente sînt la reanimare. După ceasuri de luptă cu moartea, o nouă reușită.

Traducere și adaptare de
Mirela Lazăr

LINIȘTE ȘI PACE

ORIZONTAL: 1) Diplomat român de seamă (1882 — 1941) care spunea, în 1935, într-un interviu, că pacea trebuie să fie „o stare de spirit alcătuită din încredere, din înțelegere reciprocă și din nădejde în ziua de mâine.” 2) Marele nostru poet, autorul cunoscutelor versuri: „Doar izvoarele suspină, / Pe cînd codrul negru tăce; / Dorm și florile-n grădină —, / Dormi în pace!” — Paul Nedelcu. 3) Jocuri organizate din doi în doi ani în cinstea lui Zeus în timpul căroara era proclamată pacea generală în întreaga Grece — Poet român contemporan (Aurel; n. 1930), autorul poeziei „Ștafeta păcii”. 4) Insecticid numit și „parathion” — Ambarcațiune — Într-o urnă! 5) Sînt Elvira Oprea — Izvorăște din inimă. 6) Secure! — Epopee de Homer care, împreună cu Odiseea, constituie o sinteză de geniu a cîntecelor eroice și baladelor, prefigurînd idealul uman al eroului, echilibru între înțelepciunea pașnică și forța fizică. 7) „... Potcoavă”, roman de Mihail Sadoveanu, al cărui personaj principal constituie o întruchipare a generozității omenești, a dragostei de muncă sirguincioasă și pașnică — La intrarea în Ripiceni! 8) Loc de fericire și viață pașnică, hărăzit în mitologia greco-romană eroilor, poezilor și înțelepților — Atracție omenească pentru a duce o viață ordonată, tihnită, fără necazuri. 9) Ion Tomescu — Prozator român (n. 1930), autorul volumului intitulat „Liniștea”. 10) Înroșește hîrtia de turnesol — Fiu al lui Zeus care a luat parte împreună cu Apollo și Poseidon la construirea Troiei — Rumegătoare blînde, pașnice. 11) Acest mare istoric roman (c. 55 — 118) i-a satirizat în felul următor pe războinici, prin vorbele lui Galgacus din „Viața lui Agricola”: „Unde fac pustiu, ei îi spune pace” — Poetă româncă contemporană (Maria; n. 1914), autoare a numeroase poeme dedicate păcii, cuprinse în volumele „Torentul”, „Despre pămînt”, „Bucurie” ș.a.

VERTICAL: 1) Încordare între popoare care poate amenința pacea lumii — Armăsar dobrogean. 2) Mare, foarte mare — „Neîmblînzită ca o stea lactee” este titlul unui volum al acestei poete (Carolina; n. 1951), care cuprinde versuri cu remarcabile frăgezimi într-o lume de bucurii, liniște și pace. 3) Imagine a eternității (Platon) — Provenit din Scitia. 4) Merge prin tunel! — Zeu pe care zeii l-au oferit oamenilor în dar ca pe o forță

care inspiră pe poeți, motiv de liniște și bucurie a vieții (mit.) — Dan Iorga. 5) „Lupta pentru lumină” este titlul unui volum al acestui poet și dramaturg finlandez (Eino: 1878 — 1926) — Insulă din regiunea Colhidei, unde se afla pădurea în care era păstrată „Lina de aur” (mit.). 6) Roman de italianul Ugo Ojetti — Zeița păcii în mitologia greacă, reprezentată purtînd cornul abundenței. 7) Luptător legendar roman, despre care se spune că ar fi pătruns în tabăra regelui Porsena, asediatorul Romei, și, nereușind să-lucidă, a încercat să-si ardă mina dreaptă; mișcat de patriotismul acestuia, Porsena a încheiat pînă la urmă pace cu romanii — Rîu în Iran. 8) Corina Udrea — Numele zeului Heimdall din mitologia scandinavă, care s-a întrupat în om, devenind părinte al oamenilor pașnici — Materie primă pentru pîinea de fiecare zi. 9) Are nevoie de liniște și pace pentru a lucra pămîntul. 10) Loc liniștit și plăcut (fig.) — Produs avicol. 11) A aduce la cunoștința oamenilor o veste bună — Soțul zeiței Isis, aceasta din urmă fiind mamă a tuturor și a naturii pașnice în toate formele ei (mit.).

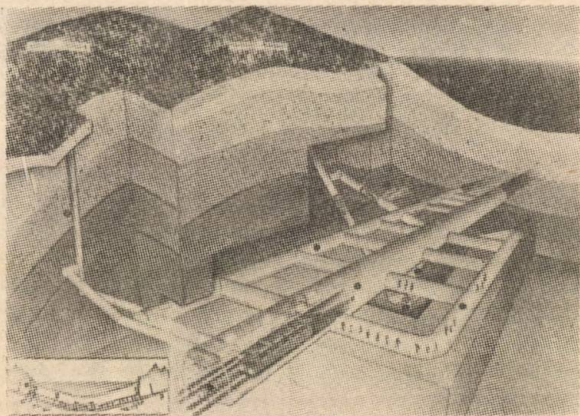
Dicționar: SNP, AEA, ESCA, TAB, AFI.

Mircea Iordache

CALEIDOSCOP

Din nou despre
cel mai lung tunel
din lume.

De acum înainte, arhipelagul japonez nu mai formează decât o singură insulă. Între Honshu și Hokkaido, tunelul Seikan nu este poate calea cea mai scurtă, dar este cea mai sigură.

După 24 de ani de lucrări, 35 000 tone de dinamită și un buget evaluat inițial la 60 miliarde yeni (2,7 miliarde franci francezi), dar mărit de atunci de peste circa 20 de ori (1), tunelul Seikan, cel mai lung tunel submarin din lume, s-a deschis, oficial, circulației la 13 martie 1988. El leagă Honshu, insula centrală a Japoniei, de Hokkaido, marea insulă din nordul țării, și traversează, pe sub mare, strâmtoarea Tsugaru — ceea ce reprezintă o lungime totală de 53,9 km, dintre care 23,3 km pe fundul mării. Un record pe care nu-l va depăși viitorul tunel anglo-francez, cu cei 49,2 km ai săi, prevăzut să intre în funcțiune în 1993. Tunelul Seikan cuprinde trei galerii cu funcționalități diferite, legate unele de altele prin galerii transversale. O primă galerie „pilot” (1), a cărei străpungere a început în 1964, a servit la studierea caracteristicilor geologice ale subsolului. Nimic misterios n-a fost, astfel, descoperit la 100 de metri sub planșeul oceanic și sub un strat de apă de 140 metri — decît o rocă friabilă formată din nisip și sedimente. Au urmat, apoi, o galerie de serviciu cu un diametru de 5 metri (2), destinată circulației oamenilor și materialelor între șantier și suprafață și pentru evacuarea pasagerilor în caz de urgență și, în sfîrșit, tunelul principal (3) cu o lărgime de 11 metri, început în 1971. Ce găsim în el? Două căi ferate, una pentru trenuri cu ecartament convențional (1,067 m), alta destinată trenului de mare viteză japonez, Shinkansen, cu un ecartament mai mare (1,435 m). Deocamdată, lucrările pentru tronsonul de nord al Shinkansen au ajuns la 170 km depărtare de tunel.

Mai curînd decît să reziste la infiltrațiile apei de mare, tunelul Seikan se adaptează la condițiile existente. Această apă este colectată printr-un canal de drenaj (4) care curge pe sub calea ferată, apoi este împinsă spre extremitățile galeriei pilot, unde este refulată spre exterior printr-o baterie de 12

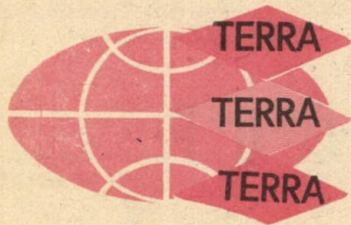
pompe (5). Astfel, în fiecare minut, sînt evacuate 260 tone de apă.

Ce se întîmplă în caz de incendiu? Chiar dacă trenurile sînt studiate minuțios pentru a reduce la maximum riscurile, s-au prevăzut măsuri pentru cele mai nefericite situații. Două stații subterane (6) au fost amenajate, una la kilometrul 18 și cealaltă la kilometrul 41, pornind din Hokkaido. Trenul nu se va opri niciodată între aceste două stații. Dacă un incendiu izbucnește chiar după trecerea prin prima stație, garnitura va trebui să parcurgă, în flăcări, 23 de km în circa 10 minute pentru a ajunge în cea de-a doua stație... Acolo, odată garnitura oprită, incendiul va fi stins, iar pasagerii îndreptați spre una din galeriile perpendiculare care jalonează tunelul la fiecare 40 de metri de o parte și de alta a stațiilor, întinzîndu-se pe o distanță de 600—1000 metri. Dacă este nevoie, pasagerii grupați într-o zonă de evacuare (7) vor putea ajunge la suprafață cu ajutorul unei scări rulante lungi de 700 m! Galerii pentru ventilație forțată (8) protejează aceste zone de fumul provocat de incendii.

Trenul este conectat prin radio la un centru de comandă și de supraveghere situat la Hokkaido. Informațiile obținute cu ajutorul diverselor sonde și camere, care împinzesc pereții tunelului, sînt transmise pînă la acest centru prin cablu optic.

Cît timp se economisește astăzi cu ajutorul acestui tunel care face legătura între Tokio și Sapporo, cele două mari centre economice situate de o parte și de alta a strîmtoării? De-abia două ore pe un traseu de 12 ore. Dar, odată cu intrarea în funcțiune a trenului de mare viteză, această durată va fi de numai 5 ore și 40 de minute — și, o dată cu aceasta, tunelul Seikan, remarcabilă performanță a tehnicii nipone, își va dovedi pe deplin menirea.

I. Alexandrescu

Grava amenințare asupra climatului terestru

O creștere cu mai multe grade a temperaturii planetei, o ridicare a nivelului apelor oceanelor: mulți specialiști consideră că, în decurs de câteva decenii, ar fi posibilă o adevărată catastrofă climatică dacă nu încetăm să ardem din ce în ce mai mulți combustibili fosili, care provoacă creșterea procentului de gaz carbonic în atmosferă. Prezentăm, în continuare, extrase dintr-un articol consacrat acestei probleme de revista „Science et Avenir”

Răspunsul specialiștilor nu este întotdeauna același, dar el oscilează de la „foarte probabil” la „este posibil”. Nici unul nu exclude, însă, această eventualitate.

Motivul îngrijorării lor poartă un nume: „efectul de seră”. El este cel care ar putea modifica echilibrul termic al Terrei. Schematic, temperatura suprafeței terestre este reglată de fluxul radiațiilor pe care le primește și pe care le emite. Pe de o parte, solul primește energia solară printr-un filtru: atmosfera. Cea mai mare parte a radiațiilor recepționate sînt din domeniul vizibil și cel infraroșu apropiat. Pe de altă parte, însuși solul, pentru că este cald, emite radiație infraroșie care, filtrată și ea prin atmosferă, este retrimisă în spațiu.

Efectul de seră provine din diferența de transparență a atmosferei la razele care sosesc (în mare parte din domeniul vizibilului) și cele care sînt transmise de Pămînt (în principal infraroșii). Or, se constată că atmosfera este mai transparentă în sensul Soare-Pămînt (raze din spectrul vizibil) decît în sensul Pămînt-spațiu (domeniul razelor infraroșii). Pentru asigurarea echilibrului, Pămîntul trebuie, deci, să emită mai multe raze infraroșii, ca și cum

n-ar exista atmosferă, deci ca el să fie mai cald.

În prezent, încălzirea datorată efectului de seră este de ordinul a 33°C. (Temperatura medie a Pămîntului ar fi de -18°C, or ea este, de fapt, +15°C. Fără efectul de seră, Pămîntul ar fi acoperit de gheață).

Aerul se compune din azot și oxigen, conținînd și alte gaze, sub formă de urme mai mult sau mai puțin importante. Dar tocmai aceste gaze — în primul rînd vaporii de apă, apoi, în ordinea descrescîndă a importanței lor, gazul carbonic, metanul, ozonul troposferic etc. — sînt cele care provoacă efectul de seră.

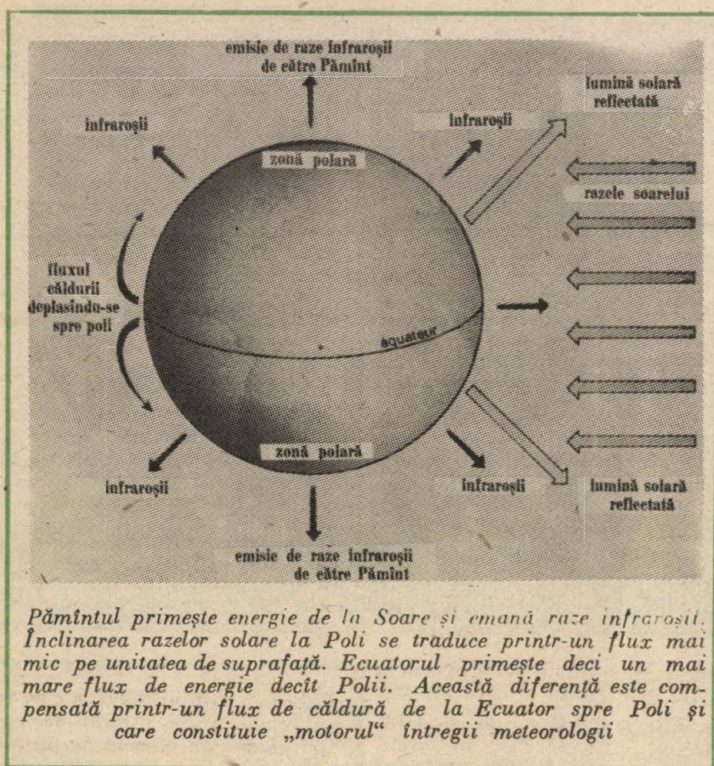
Or, specialiștii în studierea atmosferei constată că proporția acestor gaze are o tendință de creștere și că efectul de seră se accentuează, provocînd, foarte probabil, o ridicare marcată a temperaturii terestre.

Vaporii de apă nu au rolul cel mai important; ei sînt deja foarte abundenți, iar efectul lor este aproape maxim. Acuzatii principali, răspunzători de creșterea efectului de seră, sînt gazul carbonic și, într-o mai mică măsură, metanul; aceste gaze absorb razele infraroșii pe lungimile de undă pe care vaporii de apă le lasă să treacă

De mai multe luni, seceta bîntuie în Statele Unite (în fotografie albia fluviului Mississippi secată la Memphis). Potrivit opiniei lui James E. Hansen, de la NASA, această situație s-ar datoră, în proporție de 99 la sută, efectului de seră provocat de degajarea gazului carbonic ca urmare a diferitelor activități umane

și, ca urmare, creșterea proporției lor are un efect maxim. Nu sîntem, desigur, amenințați de un efect de seră datorat gazului carbonic într-o așa de mare măsură ca pe planeta

Venus (unde atmosfera este, în principal, compusă din gaz carbonic și unde efectul de seră atinge 250°C !), dar o creștere a temperaturii cu cîteva grade este pe deplin posibilă.

Specialiștii nu par, deocamdată, să fie de acord asupra aceluiași răspuns la întrebarea: „Sîntem oare amenințați de o catastrofă meteorologică în următoarele decenii?”, deoarece există încă multe incertitudini științifice. Însă mulți dintre ei văd, în anumite fenomene climatice, acțiunea efectului de seră. Astfel, James E. Hansen apreciază că seceta care bînuie de mai multe luni de zile în centrul Statelor Unite se datorează, în proporție de 99 la sută, efectului de seră.

Sporirea actuală a proporției de gaz carbonic, care a marcat o creștere de la 275 la 345 părți la milion între 1850 și 1985 (în prezent, creșterea anuală fiind de 0,5 la sută) va continua oare? Ce se întîmplă cu proporția de metan care a crescut de la 0,7 părți la milion, în 1850, la 1,7 părți la milion în 1985 (rata anuală este, în prezent, de peste 1 la sută)? Nimeni nu știe. Bilanțul este,

de fapt, foarte complex. În orice moment, există emisii și absorbții, iar creșterile rezultă din bilanțul permanent al acestor procese. Or, specialiștii sînt, în prezent, incapabili să cuantifice corect acest bilanț. Ei se mulțumesc să explice creșterea constantă prin activitatea umană. Creșterea proporției de gaz carbonic ar avea originea în combustia lemnului, a petrolului și cărbunelui, cea a metanului — prin extinderea culturilor (mai ales de orez) pentru alimentația umană.

Gazul carbonic, de exemplu, poate fi absorbit de oceane, dar și prin dezvoltarea vegetației. Proporția de absorbție depinde de temperatură și de activitatea umană. Metanul ar dispărea, treptat, prin reacții chimice cu alte gaze — în special, radicalii OH —, aflate, și ele, în aerul atmosferic sub formă de urme, dar aceste reacții nu sînt încă pe deplin elucidate.

Dar chiar dacă ar fi posibil, în urma unor calcule și experiențe, să se prevadă cu exactitate proporția de creștere a acestor gaze, tot nu s-ar putea deduce cu certitudine variațiile

climatice datorate acestei creșteri. Au fost testate diverse modele meteorologice (în general, presupunînd o dublare a cantității de gaz carbonic prezent în atmosferă). Acestea oferă rezultate foarte diverse, încălzirea medie fiind cuprinsă între 2° și 5°C . Diferențele depind de diversitatea factorilor care intră în joc. Punctul cheie pare să fie efectul nebulozității și pluviometria care rezultă din aceasta. Un singur punct se regăsește în toate modelele: creșterea temperaturii ar trebui să fie mult mai mare la Poli ($+10^{\circ}\text{C}$) decât la Ecuator, unde temperatura ar urma să rămîină stabilă. Incertitudine asupra proporțiilor de gaze sub formă de urme, incertitudine asupra consecințelor lor meteorologice. Știința actuală se dovedește încă neputincioasă.

În fața actualului impas, alți cercetători au încercat o abordare diferită. Au existat, în trecut, variații climatice mari cu ordinul de mărime al celor pe care îl prevăd modelele atmosferice de laborator. Aveau oare acele variații legătură cu efectul de seră? Recent, au fost făcute studii exacte pentru a măsura proporția de gaz carbonic și temperatura atmosferei din perioade ale trecutului îndepărtat. Cele mai recente date se referă la ultimii 150 000 de ani.

Echipe franceze și sovietice au studiat în amănunțime straturile de gheață depuse în Antarctica. Ele au măsurat compoziția izotopică a acestor ghețuri (proporția de deuteriu) și au dedus variațiile de temperatură, căci compoziția izotopică a gheței variază, de fapt, ușor odată cu temperatura. Aceste echipe au studiat, pe de altă parte, compoziția chimică a bulelor de aer conținute în gheață și au dedus variația în timp a cantității de gaz carbonic din atmosferă. Apoi, ele au comparat cele două curbe. Paralelismul este aproape perfect. Unei diminuări a gazului carbonic îi corespunde o scădere a temperaturii, iar creșterea procentului acestui gaz determină o ridicare a temperaturii. Aceste observații vin, deci, în sprijinul teoreticienilor care fac o legătură între ridicarea temperaturii și creșterea cantității gazului carbonic în atmosferă,

dar ele nu răspund, totuși, la toate întrebările.

Mai întâi, ele nu permit să se prevadă riscurile care ar apărea în următoarele câteva decenii. Căci nivelurile de concentrare a gazului carbonic au fost întotdeauna, în trecutul apropiat, inferioare celor pe care le ating astăzi. Pe de altă parte, curbele nu explică nici de ce au existat, în trecut, aceste variații paralele ale temperaturii și proporției gazului carbonic.

Actualele teorii presupun că au existat variații ale cantității luminii solare ajunse pe Pământ. Luminozitatea Soarelui variază potrivit diverselor cicluri, dintre care cel mai cunoscut (dar nu și cel mai important) are o perioadă de 11 ani. Orbita terestră din jurul Soarelui variază, de asemenea, cu timpul (schimbări mici de elipticitate), în așa fel încât planeta noastră nu se găsește întotdeauna exact la aceeași distanță de Soare, și — mai ales — nici în același fel. Variațiile cantității de energie solară ar provoca modificări ale temperaturii, implicând schimbări paralele ale compoziției în gaz carbonic potrivit mecanismelor al căror amănunt este încă necunoscut, aceste schimbări provocând apoi, într-un cerc vicios, variații paralele de temperatură. Ne aflăm, deci, într-un sistem extraordinar de complex de acțiune și reacție,

unde este dificil să discernem care este cauza și care efectul.

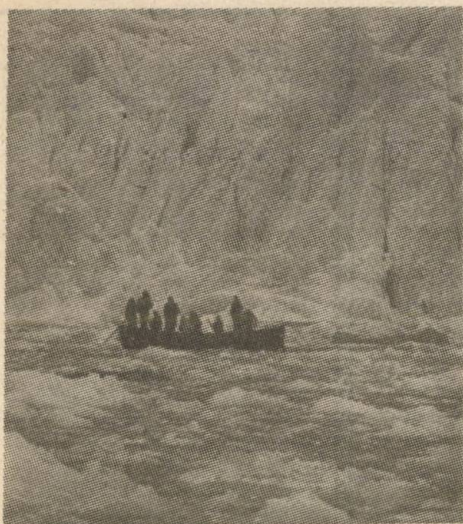
Alți cercetători au preferat să se intereseze de un trecut mai recent. Ei au calculat ridicarea temperaturii prevăzută teoretic pentru creșterea cantității respective a gazului carbonic. Ei au stabilit-o la 1°C . Acest grad se regăsește oare în analele meteorologice? Citiți de puțin. Temperatura medie a planetei noastre n-a crescut, de fapt, decât cu o jumătate de grad. Unde a dispărut, deci, cealaltă jumătate de grad?

Pentru a explica această dispariție, au fost avansate două ipoteze. Una presupune un efect de întârziere în creșterea temperaturii legată de inerția termică a mărilor și oceanelor globului, cealaltă, mai convingătoare, ține seama de o slabă variație a intensității solare din ultimii ani. Fluxul solar a scăzut cu 0,02 la sută pe an de la mijlocul secolului. Această scădere ar provoca o micșorare a temperaturii cu jumătate de grad. Specialiștii prevăd că, urmărind un ciclu de 80—90 de ani, luminizitatea Soarelui ar trebui să reînceapă să crească spre anul 2000. Ca urmare, creșterea temperaturii provocată de gazul carbonic — creștere mascată, în parte, de scăderea luminizității Soarelui — va marca o accentuare la începutul mileniului viitor.

Ridicarea temperaturii nu va fi uniformă: unele regiuni se vor răci chiar! Pe această hartă sînt înscrise previziunile pentru iulie 2029. Zonele de culoare mai închisă marchează cea mai mare creștere ($+5^{\circ}\text{C}$), iar cele mai deschise — o răcire evidentă ($-1,5^{\circ}\text{C}$ și -3°C)

Ținînd seama de numeroasele incertitudini — care persistă, ce s-ar putea prevedea? Nu există nici un motiv să credem că acumularea de gaz carbonic, de metan sau alte gaze va înceta în viitorul apropiat. Cel mai simplu ar fi să presupunem că rata acestei acumulări va continua în ritmul actual. Trebuie, deci, să ne așteptăm la o creștere a temperaturii cu câteva grade în următorii 50 de ani, iar această creștere se va manifesta mai evident cu începerea din anul 2000, dacă, așa cum se prevede, valoarea fluxului solar se va mări de la această dată. Pe baza unor studii, s-au emis mai multe ipoteze, potrivit cărora ridicarea temperaturii se va situa între 1° și 5°C . O asemenea perspectivă nu pare catastrofală la prima vedere. Citorii friguroși s-ar bucura chiar la o asemenea perspectivă.

În realitate, o astfel de creștere ascunde fenomene mult mai puțin favorabile. Creșterea

Topirea ghețurilor va constitui una din primele consecințe ale creșterii temperaturii

temperaturii nu va fi uniformă. Toate modelele experimentale prevăd o stabilitate la Ecuator și la Tropice și o creștere mai mare a temperaturii (cu 8–10°C) spre Poli. Or, asemenea modificări pot schimba complet circulația curenților oceanici și a aerului de pe întregul glob, deci să provoace schimbări climatice mai mari decât simpla creștere cu câteva grade a temperaturii.

Există, deci, un deficit de căldură la Poli și un exces la Tropice. Regiunile ecuatoriale și tropicale trimit căldură spre Poli prin curenții de altitudine (aerul cald este mai ușor decât aerul rece), în timp ce aerul polar înghețat coboară de la Poli, spre Ecuator la o altitudine mai joasă. Aceste procese sînt foarte complexe: pentru a le înțelege, trebuie să ținem seama, îndeosebi, de rotația Pământului și de variațiile sezoniere. O ridicare a temperaturii polare este susceptibilă să le modifice comportamentul. O analiză simplă la acest nivel arată că ar trebui să rezulte o creștere în latitudine a zonei climatului temperat, care s-ar apropia de Poli, și o lărgire a zonelor de deșert, situate între regiunile tropicale și cele temperate.

O astfel de viziune globală este, însă, simplistă. Climatului este reglat de factori mult mai complecși, care provoacă, în special, intervenția mișcărilor maselor oceanice. Mecanismul exact referitor la circulația curenților marini, așa cum există în prezent, nu este cunoscut. Nimeni nu poate, deci, să pre-

vedă dacă și cum el va fi afectat de creșterea temperaturii. Dacă, așa cum este normal să considerăm, acești curenți ar fi modificați, schimbările climatice ar putea fi mult mai brutale.

Fenomenul El Niño

Nu trebuie să vedem, deci, evoluția viitoare a climatului drept un fenomen continuu, ci cu „salturi”. La un anumit grad de dezechilibru, sistemul climatic se schimbă mai mult sau mai puțin rapid. Rezultă, pe plan local, modificări relativ brutale ale condițiilor climatice — temperatură, precipitații etc. — ale căror consecințe sînt mult mai nefaste decât o variație continuă. Înregistrările temperaturii arată, adesea, un traseu „în scară”.

Pentru a ilustra aceasta, să luăm un fenomen meteorologic actual, deosebit de studiat și în care o modificare a temperaturii mării are consecințe climatice la scara întregii planete: fenomenul El Niño.

Apele Oceanului Pacific se răcesc în mod normal în largul coastelor statului Peru prin contactul cu masele mai reci de apă. Există ani cînd această răcire nu se produce deloc sau se produce într-o proporție mai mică decât de obicei. Creșterea temperaturii poate atinge

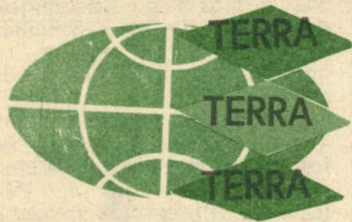
2°C la suprafață. Consecințele sînt imense. Pe plan economic, există mai puțin pește și, ca urmare, pescarii peruani au de suferit.

Episodul din anii 1982–1983 a fost deosebit de intens; au fost înregistrate creșteri ale temperaturii apei chiar de 4°C, fenomen nefregistrat vreodată. Încălzirea în anumite zone este însoțită de un dezechilibru de presiuni în Pacific, care corespunde unei depresiuni în vecinătatea coastelor americane. Rezultă, de aici, o perturbare globală a regimului vînturilor și schimbarea este destul de mare pentru a modifica viteza de rotație a Pământului! Pe de altă parte, din punct de vedere climatic, unele regiuni se răcesc, altele se încălzesc. Precipitațiile cresc în anumite zone, scad în altele.

Consecințele unei creșteri a efectului de seră se vor traduce, probabil, nu printr-o creștere lentă și progresivă a temperaturii, cum presupun modelele cele mai simpliste, ci prin schimbări mai mult sau mai puțin brutale ale regimurilor climatice, imposibil de prevăzut pentru moment. Previziunile sînt cu atît mai greu de făcut în domeniul meteorologiei. Fenomenul El Niño din 1982–1983 a fost, de exemplu, însoțit de o reducere momentană a concentrării atmosferice a gazului carbonic, care se explică printr-o solubilitate sporită a acestui gaz în apa Oceanului Pacific și o mai mare absorbție de către plante, datorită unei dezvoltări intense a vegetației legate de schimbările climatice provocate de El Niño.

În urmă cu cîtiva ani, experți americani au încercat să evalueze, printr-un model meteorologic global, consecințele asupra Statelor Unite a unei dublări a cantității gazului carbonic. Ei au constatat schimbări climatice considerabile, care, afectînd mai ales ritmul sezonier și nivelul precipitațiilor, ar obliga Statele Unite să transforme complet agricultura: precipitații sporite în nord, asociate cu o secetă, în primăvară și în vară, mai spre sud.

Concluziile acestui studiu nu trebuie luate foarte strict, ele arată numai tipul de modificări care ar putea să apară. Dar o încălzire medie a planetei ar urma, de asemenea, să fie în-

soțită de o creștere a nivelului mărilor. Când climatul se răcește, nivelul mărilor scade; când se încălzește, el crește. Acest fenomen este legat, în mică măsură, de dilatația apei mării odată cu temperatura, și, într-o măsură mult mai mare, de topirea ghețurilor. Amplitudinea variațiilor posibile ale nivelului mării se măsoară în zeci de metri. În urmă cu 50 000 de ani, datorită răcirii climatului, nivelul mărilor scăzuse suficient pentru ca Marea Mincii să dispară, iar Anglia să facă corp comun cu continentul european.

Astfel, experții prevăd, în cazul unei dublări a concentrației de gaz carbonic, o creștere a nivelului mării, legată de dilatarea apei, cuprinsă între 10 și 125 cm. La care s-ar putea adăuga o altă creștere de circa 20 centimetri provocată de topirea ghețurilor montani. Topirea ghețurilor polare este o problemă mai complexă. Ea ar urma într-o primă etapă (dacă modelele meteorologice sînt exacte) să fie compensată printr-o creștere a căderilor de zăpadă. În decurs de un secol sau două ar rezulta totuși o serioasă ridicare a nivelului mării, de ordinul a 5 metri. Pentru moment, se constată o tendință în direcția topirii gheții antarctice, avînd drept consecință înmulțirea numărului de aisberguri, fără să se constate, totodată, o creștere paralelă a nivelului mării. Datorită dispariției masei de gheață care acoperă continentul antarctic, ar putea să se ridice și mai mult nivelul mărilor.

Astfel, în cîteva zeci de ani, modul de viață pe planeta noastră ar putea fi considerabil perturbat. Totuși, nimeni în afara cîtorva cercuri de specialiști, nu pare să fie îngrijorat.

Nu există nici o campanie ecologică sau politică care să încerce să frîneze „această poluare”, ale cărei consecințe ar putea fi chiar mult mai catastrofale decît cea mai mare parte

a pericolelor pentru mediul înconjurător condamnate în prezent.

Rămîn multe incertitudini științifice. De fapt, potrivit diverselor ipoteze și modalități de gîndire, am putea să ne imaginăm o situație catastrofală în care, în decurs de 50 sau 100 de ani, climatul planetei s-ar schimba complet, în care nivelul mărilor s-ar ridica cu 10 metri, mai curînd decît o perspectivă optimistă în care toate ar evolua în cel mai bun sens (cui nu i-ar place oare să profite de o temperatură ceva mai blîndă în unele sezoane?). Schimbările climatice, care ar putea surveni, corespund unei redistribuiri a hărților meteorologice care avantajează unele regiuni și dezavantajează altele, fără ca, pentru moment, să fie posibil să se prevadă cine (și cum) va fi cel avantajat.

În sfîrșit, pare imposibil să împiedici producția de gaz carbonic și de metan. Nu putem impune țărilor în curs de dezvoltare să-și limiteze consumul de combustibil, să le împiedicăm să defrișeze pădurile, să interzică cultivarea orezului (care degajă gaz metan), în timp ce aceste activități le sînt absolut indispensabile. Or, tocmai de pe urma lor va rezulta cea mai mare parte a creșterii producției gazului carbonic și metanului. Rămîn țările bogate. Ele au interzis, nu de mult, emanațiile unor gaze fluorate și clorate pentru a împiedica diminuarea stratului de ozon stratosferic, dar nu s-a întreprins nimic în legătură cu emanațiile de CO. Totuși, la conferința privind „Atmosfera în evoluție”, la care au participat oameni de știință veniți din lumea întreagă, a fost adoptată o recomandare în care se cere țărilor dezvoltate să reducă, pînă în anul 2000, cu 20 la sută emanațiile de gaz carbonic. Mulți oameni de știință își pun mari speranțe în următoarea conferință mondială asupra climei, care va avea loc la Geneva în 1990, pentru a fi luate, în sfîrșit, acele hotărîri încît omenirea să nu fie condamnată să asiste neputincioasă la creșterea efectului de seră, ale cărui necunoscute rămîn încă nedescifrate.

Traducere și adaptare de
Ion Alexandrescu

După șase ani de negocieri, la Wellington a fost adoptată, în iunie 1988, Convenția privind prospectarea și exploatarea bogățiilor naturale ale Antarcticii.

Chris Beeby, președintele Institutului consultative speciale privind resursele minerale ale Antarcticii, a declarat: „Documentul interzice explorarea și exploatarea resurselor minerale din această regiune fără aprobarea specială a instituțiilor create în baza convenției”.

Convenția stabilește criterii și garanții riguroase privind protecția mediului înconjurător — cele mai stricte garanții negociate vreodată într-un tratat internațional, apreciază agenția „China Nouă”. Se prevede crearea unui comitet consultativ alcătuit din experți, care să facă evaluări detaliate și cuprinzătoare privind mediul înconjurător în toate etapele procesului de adoptare a unei decizii. „De îndată ce sînt inițiate activități de exploatare, acestea vor fi supravegheate cu strictețe de un comitet de control. Pot fi efectuate inspecții de către oricare din statele implicate sau de către observatorii numiți de comisie”, a precizat C. Beeby. „În cazul în care apare vreo problemă majoră, activitățile pot fi imediat suspendate”, a arătat el, adăugînd că, dacă, în pofida acestor măsuri, are loc un accident ce afectează mediul înconjurător, convenția prevede ca vinovatul să plătească o serie de compensații. Se prevede, de asemenea, un sistem de zone protejate, astfel încît părți ale Antarcticii, de importanță specială, pot fi plasate în afara limitelor activităților de exploatare sau explorare.

Reamintim, în context, că Tratatul asupra Antarcticii a fost adoptat în 1959 și a intrat în vigoare în 1961. România a aderat la tratat în 1971, făcînd, însă, o rezervă la unele prevederi, care, în concepția țării noastre, „nu sînt în concordanță cu principiul conform căruia tratatele multilaterale al căror obiect și scop interesează comunitatea internațională, în ansamblul său, trebuie să fie deschise participării universale”.

ANTARCTICA:

începe exploatarea ultimului teritoriu virgin

O călătorie la capătul Pământului: o parte a ghețurilor antarctice sînt în atenția cercetătorilor

Unii au văzut în el un triumf al rațiunii și artei de a guverna; alții — o rețetă sigură pentru a ajunge la dezastrul ecologic. Dar, în orice caz, acordul internațional asupra viitorului Antarcticii, semnat în iunie 1988, va rămîne ca un eveniment major în istoria aceluia vast ținut înghețat. Deși depășește în suprafață Statele Unite și Mexicul luate împreună, Antarctica are o populație egală cu cea a unui sat, iar peisajul său e presărat cu numai cîteva stațiuni de cercetări. Desigur, acordul semnat la Wellington (Noua Zeelandă) ar putea să ducă la unele schimbări de situație. La sfîrșitul unei luni de negocieri, delegații a 33 de națiuni au anunțat că au convenit asupra unui sis-

tem de autorizare și reglementare a activităților miniere și de exploatare a petrolului pe continentul alb.

Nu se întrevide vreo activitate febrilă imediat în urma acestui acord și, de fapt, este posibil ca exploatarea bogățiilor Antarcticii să nu devină niciodată economică. Totuși, acordul de la Wellington indică un grad de interes pentru Antarctica nemaiîntîlnit vreodată de la începutul secolului, cînd cursa lui Roald Amundsen și Robert Scott spre Polul Sud ținea Europa în emoții. Considerat, mult timp, un ținut pustiu, cel de-al șaptelea continent a căpătat, recent, o nouă identitate: „ultimul tezaur al omenirii”.

Cam cu 30 de ani în urmă, o duzină de națiuni au semnat un acord în care-și prezentau pretențiile teritoriale asupra Antarcticii. De atunci, activitățile lor pe acest continent s-au limitat la explorări și cercetări. Prin Tratatul Antarcticii din 1959, orice națiune semnatară, care deschidea o stațiune de cercetări acolo, căpăta dreptul de a-și spune cuvîntul asupra viitorului teritoriului. Totuși, timp de peste un deceniu, nu s-a pus problema unor decizii asupra viitorului Antarcticii, unde părea să nu se petreacă nimic.

Abia în anii '70, geologii au început să bănuiască că, în cel mai sudic teritoriu de pe glob, se află și altceva în afară de ghețuri. Grație teoriei plăcilor tectonice, ei au dedus că în Antarctica de Vest se află filoane bogate de platină, crom și alte metale. De asemenea, foarte tentantă, în vremuri de criză energetică, era posibilitatea de a descoperi în platoul continental antarctic vaste cîmpuri petrolifere și zăcăminte de gaze naturale. Prima dovadă asupra existenței acestor rezerve de petrol a fost descoperită în 1973, cînd nava *Glomar Challenger*, închiriată de Serviciul de explorări geologice din S.U.A. (U.S.G.S.), a detectat, în platoul de pe fundul Mării Ross, urme de etan și etilen (semne că în apropiere se află petrol). Un an mai tîrziu, U.S.G.S. a estimat la 45 miliarde de barili zăcămintele de petrol din largul Antarcticii de Vest.

**O sută de milioane
pe an**

De atunci încoace, interesul comunității mondiale pentru marea deșert de gheață a cres-

Un geolog în... exercițiul funcțiunii

O moștenire jenantă: Insula King George începe să semene cu o lăadă de gunoi →

cut considerabil. 37 de țări au semnat Tratatul asupra Antarcticii, 18 dintre ele și-au deschis stațiuni de cercetări, iar altele intenționează să le urmeze exemplul. Statele Unite cheltuiesc, în prezent, peste 100 milioane de dolari pe an în cadrul Programului de cercetări în Antarctica (de patru ori mai mult decât în anii '60) și au sporit substanțial livrările către stațiunile de cercetări din Antarctica ale Fundației Naționale de Știință.

Această sporire a interesului pe plan internațional nu se datorează numai goanei după minereuri. Oamenii de știință au descoperit că Antarctica este locul cel mai potrivit pentru a studia chestiuni cum ar fi subțierea stratului de ozon atmosferic și compoziția meteoriților (care sînt atrași acolo de magnetismul Polului Sud). Dar țările semnatare ale Tratatului (între care se numără principalele puteri economice) se gîndesc, în mod evident, mai departe decât la știință. Un purtător de cuvînt al Fundației Naționale de Știință din S.U.A. a admis, deschis, că o parte din misiunea fundației în Antarctica constă în „menținerea unei prezențe active și influente a Statelor Unite” acolo.

Acordul încheiat în 1988 ar trebui să slujească drept bază pentru reglementarea pretențiilor la bogățiile Antarcticii. Națiunile semnatare s-au tîrguit, timp de șase ani, asupra termenilor unui „regim al minereurilor”, în timp ce specialiștii în problemele mediului înconjurător au cerut o interdicție totală a forajelor și mine-

ritului. Zece sesiuni de negocieri s-au împotmolit din cauza unor probleme cum ar fi modul de aprobare și supraveghere a proiectelor, responsabilitățile în caz de accidente și influența de care se vor bucura diversele țări în sinul comisiilor de reglementare. Ultima rundă de negocieri a început în mai 1988 și a dus la semnarea de către toți cei 33 de delegați, a unui document de 98 de pagini. Acordul cere crearea unei Comisii pentru Resursele Minerale din Antarctica, cuprinzînd reprezentanții a 20 de țări cu drept de vot. Comisia va fi împuternicită să statuteze asupra prospecțiunilor în măsura în care planurile reale de minerit și foraj vor trebui să se țină de reglementările sale. Cei ale căror activități sînt aprobate vor fi răspunzători de corectarea fiecărei daune aduse mediului. Dacă o companie particulară nu curăță locul la încheierea activității, răspunzător va fi guvernul care a patronat-o.

Patrimoniu comun

Chiar dacă mai există divergențe nesoluționate între țările membre ale Tratatului, nimeni nu comentează nimic. Dar se așteaptă ca Tratatul să fie aspru criticat de numeroase țări care au cerut, demult, ca resursele din Antarctica să fie proclamate patrimoniu comun al omenirii și date în grija unui organism mai reprezentativ, O.N.U. de exemplu. Mai mult, tratatul

este deja atacat de ecologiști. Membri ai organizației „Greenpeace”, care vor ca Antarctica să fie declarată „rezervație mondială” — zonă lăsată permanent în stare de „sălbăticie naturală” — au demonstrat, viguros, pe durata negocierilor de la Wellington. La un moment dat, ei au întrerupt negocierile fluturînd un steag de 12 metri de la nivelul primului etaj al centrului de conferințe, iar cele două ore cît a durat ceremonia de semnare au fost marcate de bătaia dureroasă a tobei lor. „Nicăieri în lume nu s-a deschis o mină, într-un mod care să nu afecteze mediul înconjurător”, declara purtătorul de cuvînt al lui „Greenpeace”, Paul Bogart. „Nu avem nevoie de un regim al minereurilor, ci de un regim de protecție”. Chris Beeby, diplomatul neo-zeelandez care a condus negocierile, a replicat că — întrucît tratatul în vigoare nu interzice, în mod expres, exploatarea minereurilor și petrolului — se poate alege între exploatarea atentă, responsabilă și cea la bunul plac al fiecăruia. Prezentînd noul acord, el a spus: „Mult prea adesea, comunitatea internațională se limitează să reacționeze. Iată că, o dată, am avut prevederea de a gîndi pentru viitor, de a desemna reguli, înainte ca activitățile să devină periculoase”.

Desigur, deversarea unui singur petrolier sau explozia unei sonde ar putea avea consecințe dezastruoase. O explozie de puț petrolier survenită la începutul iernii antarctice ar putea rămîne nerezolvată timp de șase luni, din cauza întunericului și a vîin-

Cine mai merge la Polul Sud?

Nu e, în nici un caz, ca la Rio. Cu temperaturi de -60 grade Fahrenheit (aproximativ -51°C) și vânturi depășind, în mod obișnuit, viteza de 80 kilometri pe oră, e mai rece ca în unele zone de pe Marte. Cu căderi de ploale anuale sub trei centimetri, e mai uscat ca în Sahara. Nu prea există plante și nici un fel de viață de noapte. Pe scurt, Antarctica este cel mai puțin atrăgător loc unde să-ți petreci vacanța și, de departe, unul din cele mai scumpe. Prețul unei croaziere de două săptămâni, în jurul coastelor sale, variază între 3000 și 11 000 de dolari de persoană (la care se adaugă costul transportului cu avionul până acolo). Și totuși, există turiști care se îngheșuie să rețină locuri pentru două săptămâni printre aisberguri, păsări de mare și balene. „Society Expeditions”,

cu sediul în orașul Seattle, S.U.A. — cea mai mare firmă ce organizează tururile ale Antarcticii — a avut nu mai puțin de 15 croaziere în anul 1987 (de trei ori mai multe decât în 1983), iar „Lindblad Travel” din Connecticut a programat șapte pentru sezonul 1988—89. „Adventure Network International” din Canada a inițiat primele zboruri turistice către Polul Sud, în ianuarie 1988, și nu a întâmpinat nici o greutate cu vânzarea biletelor, care costă 35 000 de dolari bucata. „Mountain Travel”, o firmă din California, intenționează să lanseze o cursă de schi-fond de peste 1 000 de kilometri până la Pol. Șapte din cele zece locuri au și fost adjudecate, la prețul de 69 000 de dolari fiecare.

Succesul turismului antarctic poate fi de bun augur pentru agențiile de turism, dar rămâne o cauză de îngrijorare pentru oamenii de știință și autoritățile guvernamentale, care au deschis stațiuni de cercetări pe continentul alb. Moda transformă posturile lor avansate în atracții turistice și poluează fragilul mediu na-

tural polar. Stațiunea americană Palmer, amplasată în vecinătatea coloniilor de pinguini, într-una din zonele cu climatul cel mai blând din Antarctica, a fost atît de asaltată de bărci cu turiști în ultimii doi ani, încît Fundația Națională de Știință s-a văzut silită să limiteze numărul de vase care pot acosta acolo în anul în curs. Chiar și așa, au fost înregistrate șapte vase într-un interval de șase zile din luna ianuarie 1988, iar, la sfîrșitul verii australe, se estima că stațiunea a fost vizitată de circa 1300 de turiști. Rick Skane, maistrul constructor la stațiunea Palmer, spunea: „Își bagă nasurile pînă și în laboratoare. Ajungi într-un hal înclt nu mai poți decît să oftezi: Oh, nu, nu mai vreau alți turiști”. Ținînd seama de neglijența unora dintre vizitatori și de fragilitatea echilibrului ecologic, Jack Talmadge, de la Fundația Națională de Știință, consideră că turismul necontrolat reprezintă „un pericol mai mare și mai imediat” pentru mediul înconjurător, decît puțurile petroliere și minele.

turilor ce te orbesc. Și cum ecosistemul antarctic este atît de fragil și lipsit de variații, consecințele pot fi mult mai grave decît cele ale unui accident similar survenit în largul coastei Floridei, de exemplu. Evident, nici un sistem de reglementări, oricît de bine redactat, nu poate preveni toate tipurile de accidente posibile. În cele din urmă, natura va oferi, poate, acea protecție pe care diplomația n-o poate asigura. După cum nota Philip Quigg, fost editor al re-

vistei Foreign Affairs, într-o monografie din 1985, însuși caracterul celui de-al șaptelea continent — distanța mare ce-l separă de diversele piețe, vînturile și temperaturile extreme, masa impresionantă a aisbergurilor și adîncimea mărilor cel înconjoară — face ca extracția unei cantități de metal în valoare de 1 dolar să-l coste pe orice prospector circa 10 dolari la prețurile de astăzi. Totuși, astfel de ecuații se pot schimba și — după cum a constatat Michel Halbou-

ty, un petrolist din Texas — oamenii consimt mari sacrificii cînd este vorba de mult-doritul petrol. A exploata extremul sud poate fi o acțiune costisitoare, admite el, și, totuși, „acum 20 de ani nimeni nu bănuia că se va descoperi petrol în Arctica, în timp ce, astăzi, se forează puțuri pe paralela de 62° ”.

Olga Gheorghe
(traducere și adaptare după „Newsweek”)

Turn

În decurs de numai un an (iunie 1987—iunie 1988), turnul din Pisa s-a înclinat cu 1,29 milimetri — au anunțat tehnicienii de la Institutul topografic al Universității din acest oraș din nord-vestul Italiei. Înclinarea nu este preocupantă — sînt de părere experții, precizînd că este cea mai scăzută din ultimii cinci ani, cînd s-a înregistrat o apăsare medie anuală

a turnului de 1,30 milimetri. În ciuda faptului că celebrul „campanile” pare încă în perfectă stare, experții semnalează că, dacă înclinația turnului va continua în ritmul actual, acesta se va prăbuși în următorii 100—150 de ani. Pentru a evita o asemenea primejdie, Ministerul italian al lucrărilor publice studiază diverse proiecte privind întărirea bazei monumentului.

LUMEA

• de ieri

• de azi

• de mâine

Cîți oameni s-au născut pe Terra?

Firește, aceste cifre n-au putut fi stabilite foarte exact — observă Michel Louis Lévy, într-un articol: „Date asupra evoluției demografice a lumii de la originea umanității“. Aprecierile cu privire la cele 80 de miliarde de nașteri se bazează, în primul rînd, pe datele publicate, în 1979, de un alt expert în problemă, Jean-Noël Biraben, care avea în vedere populația născută pe Pămînt în ultimii 40 000 de ani. Potrivit acestor date, înainte de revoluția demografică a paleoliticului superior — produsă în condițiile apariției unor noi tipuri de arme de vîntătoare în jur de al 35-lea mileniu înaintea erei noastre — ar fi fost circa 4 miliarde de nașteri.

Această cifră a urcat la 10 miliarde în epoca neolitică — legată de debutul agriculturii și creșterii vitelor și situată între al zecelea și al cincilea mileniu. În cele cinci milenii care au urmat, pînă la „anul 0“ — perioadă în care s-a născut scrierea —, s-a ajuns la 43 de miliarde nașteri; alte 9 miliarde au fost în primul mileniu al erei noastre și alte 12 — pînă în 1700, în total 64 miliarde.

Restul de circa 16 miliarde (pînă la 80) se împart în tranșe de 1,5 și 1,8 miliarde, în timpul celor două jumătăți ale secolului al XVIII-lea; 1,7 și 2,9 în jumătatea secolului al XIX-lea; 3,5 — între 1900 și 1950; 4,4 — din 1950 pînă în 1987.

Conform unor evaluări prudente, numărul mondial de nașteri — actualmente de 130—140 milioane, anual — ar putea crește sensibil spre anul 2020, pentru ca apoi să scadă. Rata mondială a natalității — azi, de ordinul a 28 de nașteri la mia de locuitori — ar avea tendința de a scădea continuu. Dacă se admite că excedentul numărului de băieți la naștere (105, față de 100 de fete) — constatat de trei secole — este o caracteristică a speciei, aceasta ar conduce la concluzia că, pe lume, s-au născut, pînă acum, 39 miliarde de copii de sex feminin și 41 miliarde de sex masculin.

Ceea ce este discutabil, la această constatare, n-ar fi numai precizia cifrelor, evident problematică și greu de verificat, ci înseși posibilitatea, metoda de calcul, obținerea unei aprecieri în legătură cu raportul dintre decedați și efectivul actual de ființe vii. Totuși, acceptînd me-

Potrivit aprecierilor ONU, în 1987, populația globului a atins cifra de cinci miliarde. Un specialist francez, Jean Bourgeois-Pichat, precizează însă: „Ar fi fost mai exact să se spună că, în cursul anului 1987, a venit pe lume — de la începuturile omenirii — ființa umană cu numărul 80 de miliarde și, în același an, a fost înregistrat decesul notat cu numărul 75 de miliarde, de unde ar rezulta o populație în viață de 5 miliarde persoane“.

todele și criteriile de lucru de pînă acum, s-ar ajunge la aforisme de felul: • din 16 copii care s-au născut, de la originea omului pînă acum, unul este în viață; • într-un singur interval între generații, adică în mai puțin de 30 de ani, se nasc, acum, tot atîția copii cît în vremurile cele mai vechi și paleolitic; • la ritmul actual, ar fi suficiente șase secole pentru a se naște un număr de copii egal cu cel de la originea omului pînă azi.

În genere, revenind la ideea de a ordona „toate“ nașterile umane, se poate calcula că: • la începutul celui de al patrulea mileniu înaintea erei noastre, populația globului era de 50 de milioane (din 20 de miliarde născuți pînă atunci); • cele 40 de miliarde de nașteri, produse pînă spre „secolul lui Pericle“, se finalizau într-o populație vie de 100 de milioane; • același raport era, 13 secole mai tîrziu, în vremea lui Carol cel Mare, de 50 de miliarde nașteri și o populație în viață de 200 milioane; • după șapte secole, în timpul Renașterii: 60 de miliarde de persoane se născuseră deja pe lume și 500 milioane persoane erau în viață; • după alți 330 de ani, 70 de miliarde, dar efectivul în viață atinsese un miliard.

Aceasta ar da un conținut în cifre noțiunii de accelerare a istoriei și de explozie demogra-

fică. S-ar putea, astfel, măsura în timp „anii trăiți“. Ar deveni clar că cele 75 de miliarde de decese au survenit la vârste foarte diferite. Se poate chiar trage concluzia că, pînă în secolul al XVIII-lea, jumătate din copiii născuți vii n-ajungeau la vârsta pubertății și că, din primele 64 de miliarde de indivizi născuți vii pe lume, „doar“ 32 de miliarde au putut procrea. Dacă s-ar merge mai departe și s-ar pune întrebarea cîte persoane din aceste „prime“ zeci de miliarde au atins vârsta de 30, 40 sau 50 de ani, s-ar obține cifre și mai reduse.

Asemenea constatări sprijină aprecierea unor specialiști că fenomenul uman este „recent“ și că epocile istorice vechi sînt doar o picătură de apă într-un ocean al vîrstelor omului. Rezultatele cercetărilor lui Jean Bourgeois-Pichat sînt comparabile cu cele pe care americanii Wellemeyer și Lorimer le-au o-pus, în 1962, profesorului austriac Winkler, care obținuse un număr de nașteri de ordinul miliardelor de miliarde, pentru că el susținea ideea unei creșteri exponențiale regulate a populației mondiale, începînd cu un an originar, fixat la minus 600 000. În concepțiile actuale — la care se referă autorul articolului — există mai multe perioade de discontinuitate în istoria speciei umane, legate de marile cuceriri tehnice, producția de energie sau circulația informației. Aceste progrese au permis, de fiecare dată, o creștere puternică a numărului total de oameni, care, de la o perioadă de discontinuitate la alta, a atins diferite trepte.

Or, una din primele cuceriri a fost focul, ceea ce ar permite să se creadă că aceasta a determinat o primă „tranzitie demografică“. În ipotezele amintite, din 4 miliarde de nașteri, înainte de paleolitic, 3,4 ar fi fost înregistrate după ce omul a cunoscut focul și doar 600 000 înainte de aceasta, ceea ce ar fi dus la o „umanitate“ de 40 000 de indivizi. Aceste cifre — mai curînd presupuse decît calculate — lasă loc tuturor speculațiilor asupra noțiunii de Timp, asupra epocii și formeii începuturilor Omului.

Ce se poate spune despre viitor? Bourgeois-Pichat își continuă calculele, imaginînd un

fel de „scenariu-catastrofă“, bazat pe ipoteza că, mai întîi, fecunditatea țărilor dezvoltate și, apoi, cea a țărilor în curs de dezvoltare s-ar alinia, succesiv, la nivelurile cele mai scăzute (cum e cazul R.F. Germania). În această ipoteză, umanitatea, ca o „supernova“, s-ar stinge, după ce a strălucit cu cea mai mare intensitate. Spre anul 2400, 100 de miliarde de ființe umane s-ar fi născut de la începuturile umanității.

În evaluările mult mai realiste ale ONU, situația apare,

însă, mai echilibrată: fecunditatea în țările dezvoltate ar urma să crească, apoi cea a țărilor în curs de dezvoltare să scadă spre un anumit număr de copii per cuplu, astfel ca umanitatea să atingă un efectiv stabil de 10—12 miliarde de oameni, în ultimul sfert al secolului al XXI-lea, ca aproximativ 130 de milioane nașteri anual, decîi cu o rată a natalității de 11—13 la mie, compatibilă cu o durată medie a vieții de 80—90 de ani.

(L.E.)

Salvați viitorul!

Un raport al ONU privind starea populației pe glob prezicează faptul că necesitățile umane, în creștere, reduc baza de resurse naturale de care depinde însăși viața. În zonele cele mai sărace, efectul sărăciei și al creșterii numărului populației reduce posibilitatea supraviețuirii.

Relația dintre populație, resurse și mediul înconjurător — se arată în raport — este complexă și încă insuficient cunoscută.

În prezent, în țările puternic industrializate, dezvoltarea industriei a diminuat presiunea exercitată de cei doi factori — sărăcia din mediul rural și creșterea populației: în schimb, a ridicat pericolul contaminării mediului ambiant. Daunele provocate de avîntul tehnologiilor industriale sînt în creștere — subliniază raportul — și există încă de pe acum temerea că acest proces ar putea fi ireversibil. Drept urmare, țările industrializate dobîndesc o dublă responsabilitate: în primul rînd, să introducă noi tehnologii mai puțin poluante și, în al doilea rînd, să acorde sprijin țărilor în curs de dezvoltare în vederea atingerii unui nivel mai ridicat al dezvoltării industriei. De asemenea, ele poartă răspunderea soluționării problemelor populației.

Numărul locuitorilor Terrei, în prezent de peste 5 miliarde de persoane, va fi, către sfîrșitul secolului, de 6 miliarde, o creștere substanțială înregistrîndu-se în țările în curs de dezvoltare.

Către sfîrșitul secolului — se arată în raportul ONU —, jumă-

tate din populația globului va locui în zona urbană, iar o cincime din populația citadină va fi concentrată în așa-numitele mega-orăse, cu patru milioane de locuitori. Trebuie luat în calcul și fenomenul migrației către orăse.

În general, țările în curs de dezvoltare au reușit să încetinească ritmul prea rapid de creștere a numărului populației, decalajul dintre cei mai bogați și cei mai săraci este mai redus aici decît în țările industrializate. Se acordă o mai mare atenție dezvoltării mediului rural, iar urbanizarea se face în mod planificat.

Raportul menționează și faptul că, în țările în curs de dezvoltare, femeia are — pe lîngă menirea sa tradițională, în orice societate — un rol deosebit de important în protecția mediului înconjurător.

Degradarea bazei de resurse naturale și pierderea suprafețelor de teren arabil sînt fenomene ce pot fi stopate — notează raportul — numai printr-o mai intensă și efectivă cooperare între țările industrializate și cele în curs de dezvoltare. Aceasta ar avea ca efect realizarea unei dezvoltări industriale mai puțin nocive pentru mediul înconjurător, încetinirea ritmului rapid al creșterii demografice și, îndeosebi, a creșterii orașelor gigant.

Pămîntul poate suporta nevoile crescînde ale secolului următor, toate acestea însă în funcție de măsurile și politica ce vor fi adoptate, se arată în raport. Ca indivizi sau națiuni, toți avem o responsabilitate în ce privește viitorul planetei. Căci avem toți un viitor comun.

(M.B.)

THEODORAKIS
JOURNAL DE RESISTANCE
LA DETTE

Din jurnalul unui artist militant

Mikis Theodorakis. Probabil unul dintre cei mai cunoscuți muzicieni, pe toate meridianele. Dar nu numai atât. Jacques Coubard i-a închinat, acum vreo 17 ani, pe vremea când Theodorakis se afla în exil, o carte în care scria: „Mikis Theodorakis este muzicianul cel mai popular al Greciei... El știe să descrie cerul și marea, aerul și lumina, apusurile de soare în culoarea anemonei... Muzica sa i-a cîntat pe cei mai mari poeți în cele mai mărunte sate. Pe acest pămînt, muzica lui le-a redat grecilor mîndria de a fi greci”.

S-a născut, la 29 iulie 1925, în insula Chios și are, de foarte tînr, o aplicație aparte pentru muzică. (Interesantele informații care urmează le preluăm dintr-o cronologie stabilită de danezul Ole Wahe Olsen pentru cartea sa despre Mikis Theodorakis). La 11 ani scrie o suită de poeme („Epitaf”) pe care, după 22 de ani, le va pune pe muzică. În 1939, la Tripolis, compune „Cintecul căpitanului Zacharias”, după un poem de A. Valaoritis, cîntec ce va deveni al Rezistenței maritime grecești, în timpul celui de-al doilea război mondial. După izbucnirea războiului, orașul în care locuia trece în zona de ocupație italiană. Theodorakis este arestat, prima oară, la 25 martie 1942 (aniversarea începutului războiului pentru independență — 1821), deoarece a pîlmuit un ofițer italian; în închisoare e torturat prima oară. Dar, tot acolo, află despre comunism și, cînd este eliberat, se alătură Rezistenței. E arestat a doua oară. Se refugiază, la sosirea armatelor germane, la Atena, unde se înscrie la conservator, dar și în Organizația Panelenică a Tinerețului, fondată în 1943 de Frontul Național de Eliberare, organismul clandestin apărut, cu doi ani mai înainte, la inițiativa Partidului Comunist și devenit principala forță a Rezistenței. Unii din prietenii săi, arestați, sînt torturați și uciși de naziști.

La 3 decembrie 1944, Theodorakis participă, cu grupul său de militanți din cartierul atenian Nea Smyrni, la o manifestație împotriva noii forțe de ocupație (armata britanică, debarcată la Pireu în luna noiembrie). Trupele britanice deschid focul, se înregistrează morți și răniți, dar tînrul Theodorakis continuă să mărșăluie spre baricade, purtînd un drapel grecesc muiat în stingele unui camarad ucis. E doborît de o lovitură de pat de pușcă. Îndată după această manifestație, britanicii decid eliminarea partizanilor greci, 7 500 sînt arestați și trimiși într-un lagăr în Libia, de unde cei mai mulți nu vor mai reveni.

În anii următori, Mikis Theodorakis este arestat de mai multe ori, dar continuă să participe la manifestații ce sfîrșesc cu ciocniri cu forțele de poliție. La una dintre ele (martie 1946) este lovit și se trezește pe o masă la morgă, printre morți. În aceeași lună, suferă o fractură de craniu. În 1947, este arestat din nou la Atena și dus, împreună cu alte mii de militanți, în insula Psittalia, apoi în insula Icaria, lîngă fîrful turcesc. Amnistiat, Theodorakis se alătură, în același an, partizanilor înarmați, în timpul războiului civil. Arestat iarăși în 1948, ajunge din nou în Icaria. În 1949, torturat cumplit, cu un picior fracturat și maxilarul dislocat, Theodorakis e în pragul morții. Scapă și de această dată. În vara lui 1950, reușește la examenul la conservator. Dar continuă să aibă de-a face cu tortura, în timp ce își satisfacea serviciul militar obligatoriu.

Începe să compună masiv: muzică de balet, de film, sonate ș.a. Obținînd o bursă de studii, trăiește la Paris între 1954 și 1960. Continuă să compună: simfonii, balet, piese muzicale, un prim ciclu de muzică populară, „Epitaphios”, pe versuri de Yannis Ritsos. I se comandă balet (pentru celebra Margot Fonteyn, la Londra;

Un prieten și un admirator al României

Mikis Theodorakis este un prieten apropiat al României, concertele date de el aici bucurându-se de un mare succes. În mai multe interviuri („Contemporanul”, 1970, „România Liberă”, 1978) el și-a exprimat admirația pentru muzica românească. Cîtă, de altfel, din ultimul interviu amintit: „Sînt de-a dreptul îndrăgostit de cîntecul popular românesc, dar m-au atras și partiturile unor compozitori contemporani din țara dumneavoastră, pe care le-am inclus în programul unor concerte susținute în Grecia.

Am un vis fierbinte — fraternitatea, înțelegerea între oameni.

Și dacă mă simt apropiat de România este și pentru că întotdeauna cînd am venit aici am simțit oamenii părtași la acest ideal al apropierii, al prieteniei dintre popoare, ideal promovat cu consecvență de însuși șeful statului, președintele Nicolae Ceaușescu, un mare sprijinitor al păcii. Mi-a făcut onoare să mă primească și a fost pentru mine un prilej de a examina, din nou, caldele sentimente care mă leagă de poporul român. Vreau să relev, de asemenea, că poporul grec dă o înaltă apreciere activității pe care o consacră România edificării unui climat pașnic,

de colaborare în Europa și pe întreaga planetă. Este o politică ce izvorăște, în esență, din dragostea față de om, din interesul față de viitorul umanității”.

pentru la fel de celebra Ludmila Tcherina, la Paris). Popularitatea sa în Grecia este enormă. „Prin muzica mea, eu îi spun poporului că țara noastră e mare și frumoasă și că putem face totul. Grecia poate trăi fericită”.

În 1963 au loc o serie de evenimente care vor marca întreaga activitate ulterioară a lui Mikis Theodorakis. Într-un miting de pace desfășurat la Salonic, în iulie 1963, Grigoris Lambrakis, (deputat al partidului Stînga Democrată Unită E.D.A.), fondat în 1951, este doborât în plină stradă de polițiști. Alt deputat al E.D.A. suferă o fractură de craniu. Cînel zile mai tîrziu, Lambrakis moare. Theodorakis își va aminti: „O mare mișcare se naștea în acele zile: Mișcarea pentru Pace, cu grandioase marșuri între Marathon și Atena. În 1963, au participat între cinci și zece mii de manifestanți (și au fost 1500 arestări). În 1964 — trei sute de mii. În 1965 — cinci sute de mii! Vicepreședintele acestei mișcări nu fusese altul decît Grigoris Lambrakis, deputat de Pireu, colaborator al E.D.A. În timpul marșului de la Marathon, a fost singurul care a reușit să pună piciorul pe celebra colină. (Lambrakis fusese un sportiv cunoscut — n.n.). Din ziua aceea, a devenit un simbol popular. Cîteva săptămîni mai tîrziu, avea să fie lovit mortal. Îndată ce am aflat, în localurile E.D.A.-s-a format primul comitet însărcinat să meargă la căpătîiul lui Lambrakis. Era compus din profesorul Imvriotis, din deputatul Sakelaris, din Manolis Glezos, Yannis Ritsos și eu însumi. Întreg orașul Salonic era agățat de bățile inimii eroului pe moarte. Un oraș întreg suferea. Nici o privire nu era indiferentă. Unii erau stupefiați, alții îndurerați, alții cuprinși de rușine. Ne-am grăbit spre spitalul Aphepaus, pe colina Universității. Lambrakis respira cu ajutorul unui aparat. Intrăm și îl vedem tresărind din tot trupul. Pieptul îi este enorm, brațele solide,

cu mușchi puternic reliefați. Cum a fost posibil ca un asemenea gigant să fie ucis? În camera de alături așteaptă soția și copiii săi. Directorul spitalului ne conduce în biroul său. Ne dă explicații. Cellalți se retrag, eu și Ritsos rămînem. Lîngă el e Glezos, eroul Rezistenței naționale. Poetul și compozitorul lui „Epitaphios”, prima lucrare și prima piatră a culturii militante, sînt și ei acolo. Și iată că, la poarta spitalului, așezați pe iarba proaspătă, tineri și tinere ale Greciei cîntă cu voce scăzută „Epitaphios”... Ieșim în prag, eu și Ritsos. Sintem recunoscători, dar nimeni nu mișcă. Continuă să cînte încet și profund. La înmormîntarea deputatului, o jumătate de milion de persoane însoțesc elerliul strigînd „Lambrakis zi” (Lambrakis trăiește — de aici „Z”, titlul celebrului film despre aceste evenimente). „Fiecare tînar să devină un Lambrakis”. Mișcarea tinerilor îl va alege ca președinte pe Mikis Theodorakis.

În anul următor, compozitorul este ales deputat. Își continuă activitatea pentru promovarea ideilor stîngii, în ciuda amenințărilor din partea dreptei. Organizează cluburi ale tinerilor în întreaga țară. „Tinerii Lambrakis” desfășoară muncă politică și socială, plantează arbori, restaurează monumente, creează case de cultură, biblioteci, dau concerte. În 1966, muzica lui Theodorakis este interzisă la radio. Dar discurile lui continuă să se vîndă, în ciuda amenințărilor poliției. Climatul de tensiune sporește în Grecia lună de lună. O lovitură de stat a dreptei apare iminentă. Și ea se produce în aprilie 1967, cînd se instaurează „dictatura colonelilor”, se instituie un regim dictatorial și sînt interzise partidele politice. Sînt interzise și opere de artă, începînd cu tragediile clasice. Oameni politici și patrioți sînt arestați și torturați. Pentru Mikis Theodorakis începe o nouă luptă de Rezistență.

Următorii trei ani, cu activitatea clandestină și arestările, până la plecarea din țară, au constituit subiectul unei cărți a lui Theodorakis, intitulată „Jurnal din Rezistență”, publicată în 1971, când dictatura din Grecia încă nu fusese înlăturată. O carte ce poate explica „fenomenul Theodorakis”. O carte prezentată de Editura pariziană „Flammarion” drept „peripețiile unui membru al Rezistenței, suferințele din închisoare, încercările din singurătate, tentativele patetice de a acționa în ciuda arestării, dar și poeme compuse și puse pe muzică în cea perioadă, iar, în filigran, țara sa iubită care plînge...”

După 1974, Mikis Theodorakis a revenit în

țară. A continuat să compună muzică (inclusiv de film), care i-a sporit și mai mult popularitatea. A redevenit membru al Parlamentului. Și-a păstrat convingerile comuniste. Într-un interviu acordat revistei „Newsweek”, în toamna anului 1986, el declara: „Am devenit comunist pentru că dreapta politică trăda țara în timpul războiului. Singurii care au ridicat armele împotriva germanilor au fost comuniștii. Am devenit comunist, din patriotism”.

Idee pe care Mikis Theodorakis le-a susținut decenii la rînd și, îndeosebi, în anii „dictaturii colonelilor”. Publicăm, în continuare, ample fragmente din cartea sa „Jurnal din Rezistență”.

Vineri 21 aprilie 1967, ziua loviturii de stat militară din Grecia, m-a găsit sub semnul lui Federico Garcia Lorca. Doar cu o lună mai înainte, îmi terminasem ultima lucrare, un ciclu de cîntece pe șapte poeme de Lorca, traduse în greacă de un poet la fel de mare, Odysseas Elytis¹.

Primele săptămîni care au urmat puciului și pe care le-am petrecut în clandestinitate m-au împiedicat să compun ceva, după cum mărturisește acest jurnal.

Vineri 21 aprilie 1967

Orele 2 dimineața. Închis în cabinetul meu de lucru, la mine acasă. Pregătesc „A Doua Săptămîină de Muzică Populară de Compoziție” care se va desfășura pe Licabe. Am discutat la telefon cu compozitorii Christou, Xarchacos, Loizos și Leonitis. Scopul meu e să prezint lucrări muzicale „metasimfonice”.

Orele 3. Abia m-am culcat și sună telefonul. O prietenă îmi spune: „Sînt informații că tancurile circulă în Piața Constituției, se pare că e vorba de un puci militar”.

Ca să verific informația, telefonez la sediul partidului și la locuința cîtorva conducători. Firele sînt tăiate. Îmi trezesc soția. Myrto e calmă și îmi spune:

— Îmbracă-te repede! În timpul ăsta, eu o să ard hîrțile.

O întreb:

— Trebuie să sculăm și copiii?

— Nu! Mai bine îi lăsăm... Le-ar face rău, îmi răspunde.

Înainte să plec, intru în camera lor. Cînd o să-i revăd? La ușă, Myrto mă sărută ultima oară, apoi mă pierde în noapte. Ziua începe să niștească. Strada e pustie. La doi pași de casa noastră locuiește secretarul partidului, pentru acest cartier. Mă strecoar în curte. Un cîine se aruncă asupra mea și nu mă lasă să înaintez. Ceva mai încolo, pe drum, zăresc doi polițiști. Alerg spre Yannis, îl trezesc din somn. „Dictatura, îi spun. Anunță-l repede pe secretar și pe Kostas (membru al Executivului). Fii atent, casa lui Kostas se găsește peste drum

de a unui colonel (colonelul era Papadopoulos)². Spune-le să vină aici!” Mă gîndesc să se organizeze prima celulă a Rezistenței.

Radioul începe să difuzeze marșuri militare. Telefonez acasă, linia încă funcționează. Soția îmi șoptește în grabă: „Sînt aici!” și închide. Secretarul sosește. „Mă duc să-l caut pe Kostas”, îmi spune. Timpul trece și ei nu mai sosesc. Au fost arestați? (Mai tirziu am aflat că au dat peste o patrule de poliție care i-a urmărit, au reușit să scape. Mai tirziu, unul a fost deportat la Leros, celălalt a fost arestat după trei ani de clandestinitate).

Aparatul de radio rămîne deschis. Ascultăm textul Decretului regal: „În virtutea articolului 9 al Constituției, noi, Constantin, regele elenilor, decidem suspendarea articolelor 5,6,8,10,12,14,18, 20, 95 și 97 ale Constituției în vigoare pe întreg teritoriul grec, datorită pericolelor ce amenință ordinea și securitatea țării”. Urmează alte comunicate. Este proclamată „starea de asediu”. „Arestarea și detenția oricărei persoane sînt autorizate fără să se țină cont de legile în vigoare, deoarece în prezent durata detenției preventive nu e supusă nici unei limitări de timp... Orice persoană, oricine ar fi, poate fi adusă în fața tribunalului militar sau în fața unei comisii militare speciale... Întrunirile publice sau particulare sînt interzise... Orice adunare de persoane va fi risipită cu forța... Percheziția la locul de muncă public sau particular, cît și percheziția la domiciliu pot fi efectuate fără nici o restricție”.

Trebuie să trecem la acțiune. Iau contact prin telefon cu militanții care locuiesc în cartierele în care linia telefonică încă nu a fost tăiată. Aflu că străzile sînt pustii, că populația n-a mișcat. Presupun că au fost arestări în masă.

Unele informații mă uluiesc, nu mai înțeleg nimic. Antonio G. îmi telefonează: „În fața mea locuiește Arnaoutis (aghiotant al regelui). În momentul ăsta, soldații îi sparg ușa”.

Împreună cu Thanassis începem să redactăm primul apel. Îl transmitem prin telefon tovarăși-

1 — Născut în 1911 în Creta, Odysseas Elytis a participat, în primul an de război, împotriva invaziei italiene, apoi s-a îmbolnăvit. Este autorul lui „Axion Esti”, pe textul căruia Theodorakis a compus un oratoriu. Între 1969 și 1974, ani al dictaturii militare, s-a autoexilat în Franța. Se bucură de un enorm prestigiu și, în 1979, este înecunat cu Premiul Nobel pentru literatură — „pentru poezia sa, izvorînd din fondul tradiției grecești și punînd în lumină, cu puternică senzualitate și o inteligență lucidă, lupta unui om modern pentru libertate și activitate creatoare”.

2 — Colonelul Papadopoulos a fost inspiratorul loviturii de stat din 21 aprilie 1967. Gerard Pierrat (care stabilea un „lexic al Rezistenței grecești”, pentru editura Flammarion, la apariția cărții lui Theodorakis) scria: „Papadopoulos este un conjurat înăscut, care nu se simte bine dect în mijlocul acțiunilor secrete și care iubește prea mult puterea. Instinctul intrigii, alăturat unei ambiții devorante, explică, fără îndoială, ascendențul pe care îl are asupra colegilor și care i-a permis să depășească ușor mai multe crize”. După înlăturarea dictaturii, colonelul Papadopoulos a fost condamnat, în 1975, la moarte. Ulterior, pedeapsa i-a fost comutată în închisoare pe viață.

lor de luptă și prietenilor. Le cerem să-l difuzeze prin toate mijloacele, în toate cartierele. Întreaga familie a lui Yannis s-a pus pe copiat apelul, apoi, împreună cu alți tineri, îl distribuie în cartier. Locuitori ai Atenei, manifestați pe străzi! Patrioti, duceți-vă în Piața Constituției!

Atena, 21 aprilie 1967⁴

Amenințarea se agravează. Există toate motivele să fie percheziționată casa în care m-au adăpostit. Trebuie să găsec un alt refugiu. Seara, târziu, radioul anunță că regele l-a numit pe Collias șef al guvernului. Acesta face o declarație la radio prin care anunță că nu va tolera perturbarea ordinii publice și că țara rămâne fidelă alianțelor sale occidentale.

Nimeni n-a venit (și nu va veni) la întâlnirea din Piața Constituției. Apelul nostru a căzut în gol. E prima bătălie pierdută, acum trebuie să organizăm rezistența. Mă mut la muncitorul Viron.

Sîmbătă 22 aprilie 1967

Poliția e pe urmele mele. Redactez primele instrucțiuni pentru crearea grupurilor de rezistență. Soția lui Viron suferă de o afecțiune cardiacă în urma arestărilor succesive ale soțului ei.

Înțeleg că trebuie să părăsesc cât mai repede și această casă. Dar cum și unde să mă duc? Continui să scriu. Viron promite să dea manuscrisul meu unui tovarăș tipograf care locuiește în apropiere.

Mă decid să mă întorc la Yannis înaintea zorilor. Cunoasc fiecare piatră din cartier, încă din anii ocupației și ai ilegalității. Grădinile mari din fața fiecărei case ușurează mișcările celui care cunoaște bine locurile. Dar eu le știu cu ochii închiși! Pe aici am luptat cu naștii în 1943—44. Tot aici am luptat împotriva englezilor în decembrie 1944 și, mai târziu, împotriva fasciștilor greci.

Dar, îndată ce voi fi din nou la Yannis, va trebui să găsec un mijloc de a ieși din încercuire și din cartierul Nea Smyrni.

Mă deghizez: îmi lipesc o mustață falsă din vată impregnată cu vopsea neagră. Îi îmbrățișez pe membrii familiei Viron și ies. Întuneric negru. Merg lipit de gardurile joase ale grădinilor. La cel mai mic zgomot, sar cîte un gard. La Yannis mă așteaptă cu toții, i-au anunțat copiii lui Viron. După-amiază voi încerca să ies din Nea Smyrni. Ziua se scurge într-o atmosferă grea. Poliția poate să apară la ușă în orice moment. Prin ferestrele pe jumătate închise privim vînzoleala vehiculelor armate și poliției. Timpul trece. Începe să se întunece. Automobilul cu care ar trebui să plec o să ajungă pînă la mine? Șoferul trebuie că are un curaj nebun. Sintem cu toții siguri că, dacă vom fi arestați, vom fi executați pe loc.

Orele 9 seara. O mașină se oprește în fața casei. Prieten? Dușman? Cobor din ascunzătoare. Cineva sună la ușă. Au sosit! Șoferul aduce cu el doi prieteni pentru a camufla transferul. Noi strîngeri de mină. O privire scurtă în stradă... Urc repede în mașină. Îndoit de la briu, mă ghemui pe banchetă, sub cuverturi. Cei doi pasageri din spate își așază picioarele pe mine. Încerc să ghicesc traseul după zgomotele exterioare și virajele mașinii. Șoferul e nervos. Are de ce. Dintr-odată, apasă pe frînă cit poate.

Murmur:

— Ce s-a întimplat?

— Am dat peste o patrule militară.

Aud voci care se apropie. Mașina dă înapoi ca să ocolească un camion militar ce barează drumul. Plecăm din nou. Șoferul scoate un suspin de ușurare.

Mașina urcă pe colina Philopappou. Oprește brusc. Am scăpat de un accident „banal” de circulație. Ajungem, în sfîrșit, la refugiu care va fi urmat de multe altele...

Cei doi tovarăși ies să vadă dacă drumul este liber.

Lefteris aștepta la ușă. Ies cu greutate și mă precipit în casă. Urc scara...

De la fereastră, pot contempla portul Pireu și Piața Faler. Undeva, la stînga, se găsește și casa mea. Soția, copiii, părinții mei. Ce-or fi făcînd? Primul lucru pe care îl zăresc în încăpere sînt două magnetofane. O să mă servesc de ele!

Bucuria că mă găsec în acest refugiu confortabil e de scurtă durată. Lui Lefteris îi e teamă. Soția lui mă duce pe terasă, unde e o spălătorie fără ușă. În fund, o bancă de lemn, fără saltea. Chiar deasupra capului meu, pe colina Philopappou, disting posturile de gardă și santinelele. Îmi zic că, dacă vreunul ar arunca o privire indiscretă încoace și dacă autoritățile ar mirosi prezența mea în împrejurimi, nu mi-ar fi bine deloc. Mă decid să rămîn lungit, nemîșcat. Mă acopăr cu o blană de urs. Am lîngă mine o pușcă de vînătoare care îmi dă iluzia securității.

Duminică 23 aprilie

Soția lui Lefteris urcă pe terasă. Are cu ea un coș plin cu lenjerie pentru uscat. La fund, a ascuns mîncarea pentru mine. Îmi aduce ultimele vești, care sînt alarmante. Toți oamenii politici cunoscuți au fost arestați. Se vorbește despre execuții în masă, despre brutalități și torturi. Trebuie informată opinia publică mondială. Mai mult: trebuie să-i atragem atenția în fața răspunderilor pentru o nouă crimă care se comite în țara noastră. Cer un creion și hîrtie și redactez un apel.

Mă ocup cu trimiterea acestui material în cele patru colțuri ale Atenei. De acolo, va merge prețutindeni. Cinci zile mai târziu, mesajele ajung la Paris și la Roma.

24—25 aprilie

Rămîn singur în ascunzătoare de pe terasă. Despărțit de restul lumii. Am hîrtie și creion. Încerc să analizez situația cu puținele informații de care dispun și care sînt confuze. Intenționez să redactez un text care să poată servi de bază pentru elaborarea unui plan de acțiune pentru primele grupuri ale NOII REZISTENȚE pe care trebuie să o punem pe picioare. Rezultatul va fi un text sub formă de scrisoare adresată, mai ales, membrilor Tineretului Democrat Lambrakis (D.N.L.)³.

3 — Tineretul Democrat Lambrakis a fost o organizație fondată în 1964, după asasinarea deputatului Grigoris Lambrakis, și prezidată de Theodorakis. Sub impulsul compozitorului, tinerii membri (peste 50 000 și 300 centre permanente în țară) au început o vastă mișcare de renaștere culturală: înființarea de biblioteci și cluburi, dezvoltarea cîntecului popular s.a. Dreapta a cerut mereu desființarea D.N.L., iar după lovitura de stat „Iambrakizii” au fost urmăriți, arestați și torturați.

Letteris îl aduce pe Odysseas, un militant al D.N.L., iar acesta mă anunță că e în contact cu majoritatea cadrelor conducătoare ale D.N.L. care au scăpat arestării. Toți știu că mă ascund și vor să comunice cu mine. Propun pe loc o ședință. Știu foarte bine la ce pericole ne expunem. Dar sînt sigur că întreg poporul și, mai ales, mișcarea noastră progresistă se află într-un moment decisiv. Trebuie acționat asupra mersului istoriei.

27 aprilie

Sînt anunțat că întîlnirea a fost fixată pentru duminica Paștilor și că trebuie să fiu pregătit de deplasare.

28 aprilie — Vinerea Mare

Sînt gata. Mustăți falsă, pălărie moale, ochelari fumurii; tipul clasic al militantului ilegal! Nu am cum face altfel. Trăsăturile mele sînt, din păcate, prea bine știute. Trebuie să mă ascund.

La orele 9 seara, doi militanți ai Rezistenței sosesc în automobil la locul întîlnirii. Urc pe locul din spate. Drumul e periculos. Toate străzile Ateinei sînt înfeseate de mulțime. În orice moment riscăm să dăm peste o baricadă a poliției. Șoferul virează la stînga și la dreapta. În cartierul Kypseli mulțimea ne-a blocat. Distingem mulți polițiști în uniformă... care ne privesc indiferenți!

Ajungem în fața casei. Doi metri mă despart de ușa de intrare și, totuși, am impresia că e o distanță imensă pe care trebuie să o străbat. Strada e inundată în lumină. Cîțiva pași mai încolo, e intrarea unei baze militare, cu santinele și vinzoleala de soldați și automobile. Tovarășii mei fac un ecran în jurul meu. Trec pragul. În cușca ascensorului, nimeni. Urcăm la etajul al șaptelea; tot nimeni. Cînd ușa se închide, în sfîrșit, în urma noastră, răsuflu ușurat.

Încăperea e mică. La prima privire seamănă cu una de celibatar. Nimic de mîncare. Ne întindem, eu și Odysseas. Cu burta goală dar capul plin de vise!

Duminică 30 aprilie, de Paști

(Cu o zi înainte îi sosiseră patru tovarăși: Christos și Aris, membri ai președinției D.N.L., Nikos, ziarist și membru al EDA — Stînga Democrată Unită*).

În cameră sporește tensiunea. Ne așezăm în jurul unei mese mici. Cu o voce gravă, le citesc raportul.

(...) „Propun crearea unui Front Patriotic cu baza de participare cea mai largă, mergînd de la comunisti la dreapta antidictatorială. Comunistii, membrii E.D.A. și D.N.L. vor forma coloana vertebrală a Frontului. Dar nu trebuie să ne limităm la aceste forțe. Sînt de părere că un nou prilej istoric ni se prezintă pentru crearea unei noi mișcări naționale și populare împotriva juntei, în care se vor realiza unitatea poporului și educația democratică, apoi radicală și socialistă a maselor.

Concep Frontul nu numai ca o forță de șoc pentru înlăturarea dictaturii, dar și ca pe o mișcare politică a poporului grec, care va consolida libertățile democratice și va conduce țara la renașterea sa națională.

Astfel, luptînd în rîndurile Rezistenței, trebuie să ne rezolvăm odată pentru totdeauna problemele

noastre ideologice și politice, să construim un partid la înălțimea exigențelor poporului și vremurilor noastre; să ne elaborăm programele pe termen scurt și lung; să formăm, în acest scop, comitete de cercetare și de studii printre membrii Rezistenței pentru a analiza realitatea greacă și a elabora proiecte de program pentru toate domeniile vieții naționale!

La ora actuală, e limpede că avem alături, în afara forțelor Centrului, pe cele ale dreptei opuse dictaturii. Propun să se ia imediat contactul cu reprezentanții celorlalte partide în vederea creării unui Front unit. Dar, mai întîi, trebuie ca noi înșine să acceptăm o egalitate a drepturilor și îndatoririlor“. (...)

Am terminat noaptea tîrziu. Fiecare avea acum un sector de lucru. Tovarășii m-au însărcinat să asigur coordonarea.

Ne-am luat la revedere și ne-am despărțit.

La orele 9 seara, doi prieteni, răspunzători cu locuințele pentru militanții „ilegali“, urcă să mă vadă. Îmi propun trei soluții care sînt respinse în bloc. În cele din urmă, Nikos îmi oferă refugiuul său. El va pleca în altă parte. Accept. Pleacă să aranjeze mutatul și se întoarce repede. Coborîm cele șapte etaje cu ascensorul. Nimeni. Mă vîr în mașină. Plouă.

Străzile sînt pustii. Ajungem. Proprietarul mă așteaptă, înconjurat de familie. Cer hîrtie și creion.

După două zile am prima ședință de lucru cu Nikos, răspunzător de presă. Hotărîm să dăm ziarului nostru titlul „NEA HELLADA“ (Grecia nouă). Nikos a pregătit un raport detaliat privind redactarea, imprimarea și difuzarea. Avem în vedere și o ediție a unei reviste satirice, cit și difuzarea de alte tipărituri și manifeste.

1 mai și zilele următoare

Au mai-trecut două zile. Stăpînul casei cumpără scînduri și cuie ca... să mă zidească. Rămîn închis într-o încăpere la subsol. Cea mai mare parte din timp scriu. Cînd obosesc, citesc.

Aris trece prin fața grădinii, îl vîd prin fantele transparentelor. Să îndepărtează fără să ciocăne la ușă. Semn rău. E filat? Împrejurimile par controlate de polițiști. Mă hotărîsc să mă mut. Îl avertizez pe Dimitris, care mă ascunde provizoriu într-o magazie din curtea din spate.

Întunericul e aproape total. Ies din grădină și mă arunc în mașină. Îmi îndes pălăria pînă pe ochi. Dimitris mă duce la el acasă.

Ajungem în momentul în care poliția dă colțul străzii (tocmai făcuse o descindere în imobilul în care locuia Dimitris).

Camera e semiobscură, plină de covoare, dol-dora de cărți, discuri și bibelouri orientale. Dimitris și tovarășa Roula se întorc după două ore. Au găsit o locuință sigură. Dimitris e de părere că e mai bine să străbatem arterele principale. Obiectez, dar insistă. După el, poliția și armata își fac rondul pe străzile mici.

Traversăm Piața Kalonaki. (Mai tîrziu aflu că m-au recunoscut cîțiva prieteni). Ne întîlnim cu o altă mașină. Trec repede dintr-una într-alta.

Ajungem. Străbat cît mai firesc posibil cei 20 de metri pînă la casă. Trece un camion și mă luminează puternic cu farurile. Prima ușă. Nimeni. A doua ușă. Un salon. Lumină. Confort. Mă găsesc fată în față cu Petros, care abia sosisse și el.

4 — Stînga Democrată Unită, E.D.A., partid legal fondat în 1951, cînd Partidul Comunist era interzis, și care se deschisese tuturor forțelor progresiste. După pueul din 1967, E.D.A. a fost interzisă, reluîndu-și activitatea odată cu revenirea la democrație.

Începe, astfel, o nouă fază decisivă în viața mea. Cite mii de case sînt în Atena? Și, totuși, iată-mă reîntîlnindu-l pe Petros, în aceeași casă și la aceeași oră. E un prieten pe care îl stimez și îl iubesc nespus. Și-a închinat toată viața partidului. Trebuie să luptăm împreună.

A doua zi, proiectul Manifestului e gata. Trebuie să-l vadă ceilalți membri ai conducerii, și la fel și aliații. Petros i-a contactat. Cei mai mulți dintre ei doresc cu ardoare să adere la Frontul Patriotic.

Stringem material pentru prima noastră ediție „roneotipată”. Textul Manifestului a fost corectat, completat și aprobat de toți.

Petros ascultă cu nerăbdare emisiunile postului de radio „Phonitis Alitheias”.⁵ După cîteva zile, postul de radio al Biroului Politic al P.C.G. anunță, solemn, crearea Frontului Patriotic și dă citire declarației noastre. Chipul lui Petros se luminează.

Din toate părțile sosesc mesaje de entuziasm și de încredere, idei, reflecții, propuneri originale. Putem constitui grupuri de propagandă, organiza difuzarea presei clandestine, dezvolta organizații, lărgi constant alianțele la bază și la conducere, furniza presei internaționale știri, comentarii și declarații. Lansăm primul cuvînt de ordine al Rezistenței către toată națiunea, pentru 28 mai 1967 (ziua ce fusese fixată pentru alegerile generale care n-au mai avut loc datorită loviturii de stat militare); pregătăm primele manifestări spectaculoase în centrul Atenei; organizăm primele comitete de rezistență pentru emisiunile clandestine pe bandă magnetică „Vorbește Atena”; conducem prima demonstrație a Rezistenței, o manifestație-fulger la 14 august 1967, pe strada Hermou; constituim grupuri de reporteri ai Rezistenței și grupuri de studiu; creăm Fondul de solidaritate Națională, Frontul Patriotic al Intelectualilor, F.P. al Tineretului, F.P. al Muncitorilor, F.P. al Femeilor etc.

Ieșirile și intrările lui Petros sînt regulate și fără probleme. Pînă acum n-am avut nici o pierdere. Eu însă rămîn închis, zi și noapte, în mica încăpere. Circulă mii de zvonuri pe seama mea: că mă aflu în Grecia, în Albania; că am fost zărit la cutare ambasadă; că am fost ucis etc. Alor mei reușesc să le transmit un mesaj scurt: „Sînt bine”. Mă ocup, în principal, de problemele Rezistenței. În paralel, compun primele cîntece ale Rezistenței și încep să scriu un eseu istorico-politic cu titlul „Noi, grecii”.

Mi se propune să plec în străinătate. Refuz. Sînt mai necesar în interiorul țării.

După cîteva zile, Petros îl aduce cu el pe Alekos, membru al Secretariatului E.D.A. Aflăm de la el că un alt grup de rezistență este pe cale să fie constituit de militanți ai E.D.A. care au contacte cu Creta; că alți membri ai direcției E.D.A. se ascund în locuri sigure; că E.D.A. a publicat o declarație.

A doua zi, Alekos pleacă. Mai tirziu, Petros se va întîlni cu alți doi sau trei conducători ai E.D.A. Sîntem de acord să le încredințăm răspunderi.

„Tineretul Lambrakis” nu are nici o obiecție. E de lucru pentru toți. Trăim în exaltarea luptei. Rezistența e un foc purificator.

Iulie

Stau închis zi și noapte și e o căldură sufocantă. Cu transperanțul mereu coborît. Nu pot respira decît fărîme de aer filtrat prin fante.

Cele două magnetofone pe care le-am cumpărat pentru a ne transmite mesajele stau în fața mea, ca sfidări la adresa opresiunii. Cînd reîncep să compun, nu creez decît cîntece de revoltă. Închid ferestrele cu grijă pentru a înregistra cîntecele. Folosirea simultană a două magnetofone îmi permite să obțin mai multe voci, deși sînt singur. La căderea nopții, cînd tovarășii din clandestinitate vin să le asculte, e o mare clipă de emoție. Facem să circule primele înregistrări. Mai tirziu, în închisoare și la spital, oricît de epuizat eram, le cîntam tovarășilor mei. Trebuia ca ei să le învețe și să le transmită altor rămași în închisori și lagăre.⁶

Filothiei, iulie

Acum mă ascund la Filothiei, într-o suburbie a Atenei. Casa e încăpătoare. Dă într-o grădină plină cu flori și arbuști.

...Hotărîm să ținem o ședință cu o participare mai largă, în noul refugiu. Sîntem patru: Petros, Alekos, Kostas (din direcția E.D.A.) și eu. Din prima clipă înțeleg că ceva nu merge cum trebuie. Alekos și Kostas au o poziție comună. Propun reorganizarea conducerii cu Alekos ca secretar și eu ca secretar adjunct. Accept cu condiția ca Alekos și eu însumi să fim sub același acoperiș, pentru a elabora împreună programul. Discutăm. Totul e bizar. „Urmează directiva B.P.”, îmi spun. Ieri erau altfel, acum atitudinea lor s-a schimbat.”

A doua zi rămînem trei. Petros a trebuit să plece. Mă explic cu ceilalți:

— Nu vă înțeleg. Altădată erați în căutarea unei personalități de mare notorietate pe care s-o împingeți în avanscenă. O aveți astăzi în față; cineva care e cunoscut în toată Grecia; asta în primul rînd, iar în al doilea, pe cineva care nu-i străin, ci face parte din conducerea Stingii; în al treilea rînd, împreună cu „Tineretul Lambrakis” și cu Petros, acesta a luat inițiativa de a crea Noua Rezistență; și în al patrulea rînd, e cineva gata să-și sacrifice familia, cariera, viața, totul. Și cu toate acestea nu îl vreți! De ce?

— Încă nu ne-ai convins că ești un conducător. Și pleacă...

A doua zi, gazda mea, Takis, se întoarce acasă cuprins de panică.

A trecut o mașină neagră. A încetinit. Toți din ea priveau spre casă. Sînt sigur că bănuiesc ceva.

Îi spun să nu precipite nimic. Trebuie să vedem dacă apar și alte indicii.

A doua zi, aceeași mașină neagră trece din nou prin fața casei. În interiorul ei, e limpede că sînt oamenii Siguranței. Privesc foarte atent casa. Îi urmărim de după perdele. Apoi mașina revine. Este evident că ne-au reperat. Vor fi filat mașina franceză care l-a adus pe R... Nu-i nici o secundă

⁵ — „Vocea adevărului”, post de radio al P.C.G.

⁶ — Theodorakis compune acum, între altele, „Frontul”, „Oceanul”, „Libertatea sau moartea”.

de pierdut. Îmi spun că trebuie să plec degrabă. Athina ne anunță că și casa ei e supravegheată, dar că va face tot ce poate. Se întunecă. Încerc să dorm. La cel mai mic zgomot sînt în picioare. Prin perdele privesc în grădina populată cu umbre fugitive de imaginația mea. Se luminează de ziua. Pași. E grădinarul. Adevărații proprietari sînt în casa lor de la țară. Coborîm la subsolul format din două sau trei încăperi mobilate sumar. Descoperim că există și un al doilea subsol. Coborîm scara la lumina chibritului. E imens și tot atât de întunecat pe cît un mormînt. Mă înfior. Dacă trebuie să fiu executat, prefer să fie la lumina zilei. Niciodată în pivnița asta! Dar Takis îmi spune cu o voce imperativă: „O să te ascunzi aici! Vom acoperi accesul la scară cu un dulap“.

La prînz nu ne este foame deloc. Mă reîntorc în subsol. Ezit la început să-mi reiau manuscrisul. Dar îndată ce proprietarul a întors spatele, mă arunc cu furie asupra foilor. La orele trei sosește unul din „contactele“ noastre. Examinăm situația în cele mai mici detalii. Faptul că divizii n-au revenit dovedește că au mirosit ceva, dar nu au încă certitudinea. Am posibilitatea să o șterg prin spate, prin grădini, de îndată ce se va lăsa întunericul. Dar cei care vor hotărî sînt tovarășii mei.

Mă pregătesc. Încep să mă deghizez. Helene îmi taie părul cu aparatul de ras. Îmi lipesc o mustață de seducător și îmbrac o uniformă de colonel. Apoi îmi reiau lucrul la manuscris. Deodată, Helene coboară scara în fugă. Aproape că urlă: „Sînt în grădină!“ Îmi string lucrurile. Takis și Helene împing dulapul vechi în urma mea, să blocheze intrarea. Mormîntul. Aprind un chibrit, disting o bancă la care ajung pe bîjbuite. Îmi așez geanta cu averea mea: manuscrisul. Rămîn în picioare. Ochii mi se obișnuiesc cu întunericul. O gaură mică, prin care pătrunde lumina, îmi ghidează pașii. Încerc să mă apropiez de ea. Ajung și-mi lipesc ochiul de ea, încercînd să ghicesc în ce parte a casei corespunde. Zăresc o încălțare de bărbat și îmi dau seama că mai multe persoane se găsesc de partea cealaltă a zidului, la cîțiva centimetri de mine. Îi aud cum mută dulapul. Mă aștept la strigăte și la împuscături. Nu-i decît Takis. Mă apropiez de el cu greutate.

— Au intrat în grădină, apoi au plecat. Ce să facem? Athina trebuie să sosească.

— Scoate-ți-mă din gaura asta.

— Ești nebul?

— Vreau să ies de aici. Trebuie să vorbesc cu Athina. O găsesc prădă unei vii emoții. Mîna îi tremură ușor. Îi surd ca să o liniștesc.

— De ce ai venit? Știi bine că am încurcat-o.

— Am venit să te scot de aici. Vom ieși ca doi îndrăgostiți și vom trece prin fața lor.

Un colonel înalt de doi metri! Cine a mai văzut asta?

Mă vor recunoaște imediat.

Gazdele mele insistă să cobor din nou în subsol. Le explic că e inutil. Apoi cedez. Iată-mă din nou în mormînt. Mă duc direct în gaura aceea cu lumină. Takis e de partea cealaltă și îmi vorbește. E mai calm. Orele trec. Îl conving să mă scoată de acolo, să discutăm puțin. Ajung în salonul cel mare. Sub arborii care înconjoară casa se disting clar umbre. Și multe mașini.

— Nu-i pentru noi. Altfel ar fi deja aici.

Dar Takis nu se mai stăpînește. Nu încetează să bea. Și-a pierdut controlul. Helene îmi aruncă

o privire ucigașă. Încerc să-mi păstrez singele rece. Vorbesc încet, cu calm, de teamă să nu stîrnesc o izbucnire ireparabilă.

— Voi spune poliției că mi-am bătut joc de voi, că v-am obligat...

Apare Petros. Mă privește stupefiat. Trebuie să sînt îngrozitor de livid.

— Ce se întîmplă?

Îi explic cît pot de scurt. Un zgomot de automobil care se oprește. Fugim în subsol. Dar înainte să fi împins dulapul în fața intrării, l-au și tras înapoi. Sosisse Yannis cu mașina roșie.

Îl îmbrățișez călduros. E uimitor de curajos.

Vom aprinde lumina la intrare și vom ieși ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Ies pe peron. Gesticulez ca un colonel autentic. Petros și Orestis îmi duc valizele ca niște adevărate ordonante. Îmi deschid portiera. Salut și ure în mașină. Poliștii ne spionează mișcările, ascunși în spatele arborilor. Îl privesc pe Petros drept în ochi.

— Știi, îi spun, am considerat mereu întîmpltarea noastră întîlnire ca un miracol, pentru binele poporului nostru. Acum, deschis vorbind, nu pot spune dacă a fost spre bine sau spre rău.

— Te înțeleg. Și ce ai de gînd să faci?

— Să merg înainte. Vreau să mă pui în contact cu tinerii „lambrakizi“, fie că ești sau nu de acord. E datorita ta. Nu știi ce ai să faci, în ce te privește, dar eu trebuie să iau o decizie: de partea aceasta, sau de partea cealaltă. Cred că iluziile s-au risipit; e nevoie de o organizație nouă.

4 august

Cînd mă găseam încă în casa lui Lefteris (de unde am trimis declarația mea din 23 aprilie 1967), am întîlnit-o pe Nora, căreia i-am incredințat misiunea de a găsi locuri în care să ne ascundem și fonduri. Nora s-a angajat de îndată într-o mare activitate.

Nora a intrat în contact cu un mic grup condus de Gl. (aceiași Gl. care îl vizitase din partea mea pe Andreas Papandreu cu cîteva zile mai înainte pentru a-i propune cooperarea noastră). Membrii acestei rețele doreau să intre personal în contact cu mine. Socoteam că e încă prea devreme să mă expun în felul acesta. Mai tîrziu, am înțeles cît de salutară mi-a fost prudența. Siguranța își plasase un agent în rețeaua lui Gl, și aceasta explică insistența unui contact personal cu mine. Cînd a înțeles că manevra nu-i reușește, Siguranța i-a arestat pe cei mai mulți membri ai rețelei și doar cîțiva au reușit să ajungă în străinătate.

La întîlnirea mea cu Petros, prima decizie a fost să rupem orice legătură cu Nora, intrucît ne gîndeam, pe bună dreptate, că Siguranța o reperase. I-am dat de știre „să se dea la fund“ pentru o vreme. Ultima misiune pe care i-am incredințat-o a fost să transmită alor mei o notă scrisă de mîna în care le spuneam „Sînt bine“. Nimic altceva. Era destul pentru a-mi liniști soția și părinții. Mesajul le-a ajuns după multe întorceli. Un timp, Nora n-a acționat, dar apoi și-a reluat activitatea. Încerca cu încăpăținare să ne contacteze, și-a organizat propria rețea, a trimis militanți să-și facă un stagiul de formare în străinătate. I-am propus atunci lui Petros să revenim asupra deciziei noastre comune: „E recrutată de scurtă vreme și riscăm să o dezamăgim dacă refuzăm să o vedem“. Dar Petros a refuzat.

Și iată-ne în primele zile ale lui august, după ce răceala a survenit în relațiile mele cu prietenii din Biroul din interior. Îl anunț pe Petros că voi alcătui o organizație a Frontului Patriotic pe baza elementelor noi.

Gîndul meu revine firesc la Nora...

Însărcinat cu reluarea contactului cu Nora a fost Andonis. Seara, a revenit tulburat.

— Ne-am dat întîlnire la cafeneaua Loumidis, pe strada Stadiou. O bombă a explodat în pasajul vecin. Am fugit în grabă de acolo.

— Ați avut măcar timp să vorbiți?

— Bineînțeles. I-am spus despre temerile noastre că e filată. M-a asigurat că n-a observat nimic pînă acum.

Îmi aminteam cit de minuțioasă era Nora în pregătirea acțiunilor sale. Veghea asupra detaliilor celor mai mărunte — de pildă voia să știe dacă persoana pe care urma să o întîlnească va purta servieta în dreapta sau în stînga.

— Dacă ea ne asigură, atunci e adevărat, am spus.

— Oricum, i-am repetat condițiile acordului nostru. Le-a acceptat.

Hotărîsem, în caz de colaborare, să îi propunem măsuri excepționale de precauție.

— M-a asigurat că și L., deputatul Centrului, este dispus să se alăture Frontului, cu condiția să te poată întîlni.

— Încă o condiție!

— Da. Și, în ce o privește, Nora pune condiția ca, în schimbul colaborării ei și al întîlnirii cu deputatul, ea însăși să te poată întîlni.

Pericolul era prea mare. Dar aderarea unui lider cunoscut al Centrului la Frontul Patriotic putea servi foarte mult cauzei Rezistenței.

Încă din primele zile ale luptei clandestine, Petros și cadrele noastre conducătoare s-au aflat în contact cu elementele Centrului. Aproape toți ezitau să ne urmeze linia... Cea mai mare parte dintre ei ne-au spus că așteptau un cuvînt de la Papandreu (tată și fiu). O singură excepție: a unui conducător al Uniunii de Centru, candidat la alegerile legislative, și care a fost unul din fondatorii frontului. Prin intermediul său, i-am adresat două mesaje personale lui Andreas Papandreu. Nu știu nici astăzi în ce măsură i-au parvenit, știu că Georgias Mylonas, fost-deputat al Centrului, a primit un mesaj în acest sens. Însă trebuie să recunosc că exista, în conducerea partidului centrist, o mare ezitare față de o angajare alături de noi. Numai pe măsură ce coborai ierarhia, spre bază, regăseai o dorință entuziastă de unitate în acțiune. De aceea, ralierea unui conducător al Centrului era de o mare importanță pentru noi.

7 august

În timpul zilei, cînd toată lumea lipsește — inclusiv femeia de serviciu — mă pot așeza în salon. Sînt întotdeauna încîntat că pot scăpa o vreme din camera în care mă ascund. Salonul e spațios. Are o bibliotecă cu discotecă și picup. Mi se „permite” să pun discuri, cu condiția ca muzica să nu se audă mai departe de doi metri!

Astăzi, 7 august, mă bărbieresc și mă duc în salon. E ora 11. Afară strălucește soarele. În casă

stăpînește răcoarea pătrunzătoare a caselor atheniene, în plină vară. În cîteva clipe trebuie să mă întîlnesc cu Nora. Soarta e jucată!

Nora îmi cade în brațe. Nu ne-am văzut din primele zile ale dictaturii. Își șterge lacrimile și abordează imediat subiectul. Sîntem de acord cu condițiile și punerea în practică a colaborării noastre. În ce privește deputatul, Nora îmi spune că e dispus să ni se alăture. Va trebui doar să ne preocupăm de toate aspectele materiale — locuință, protecție, bani. Adaugă și că deputatul a redactat deja o proclamație către poporul grec. Decid să examinez cu tovarășii mei problemele care rezultă din această întîlnire și să o țin la curent. Nora a sosit și pleacă „curată”, cum spunem în limbajul nostru clandestin, adică nu o urmărește nimeni.

10 august

Andonis și Orestis au întîlnire în această seară cu Nora. Au ales Piața Constituției, pentru a nu trezi interesul eventualilor „filatori”. Îi spun ce măsuri să ia: deputatul va trebui să iasă singur din casă, va lua un taxi, va coborî pentru a lua un altul, apoi un al treilea. După care va merge la întîlnirea cu Nora, ea îl va duce la Andonis, și acesta la ascunzătoarea noastră.

Miezul nopții. Orestis și Andonis se întorc cu un aer neliniștit. Ce s-a întîmplat?

— Întîlnirea din Piața Constituției a decurs fără incidente, nimic anormal. Abia cînd am urcat din nou în mașină am observat că o altă mașină ne urmărea. Am schimbat direcția pentru a fi siguri; ne urmărea mai departe. Am hotărît să accelerăm. Ne-a abandonat la primul viraj. Nu reușesc să înțeleg — încheie Orestis. De ce a abandonat? Dacă ar fi fost o mașină a Siguranței, ne-ar fi urmărit pînă la capăt.

— Dar acum au semnalmentele mașinii noastre și cunosc numărul, proprietarul, chiar prietenii și părinții.

— De acord... Ce facem?

— Cînd e fixată întîlnirea cu deputatul?

— Peste patru zile.

— Riscăm. Ascundem mașina într-un garaj. Iar în seara întîlnirii sau cel mai tîrziu a doua zi, voi dispărea de aici.

— Unde ai să te duci?

— Va trebui să ieșim din circuitul obișnuit de domiciliu, numai că...

— Numai că?

— O imprimerie clandestină se găsește în casa lui Orestis. Acolo e locul meu.

— Imprimeria a fost transportată în casa lui Haidari, ai uitat?

— Atunci voi merge la Haidari. Știți că cel mai mult țin la „Nea Hellada”.

13 august

La orele 9 seara trebuia să fie adus acasă deputatul centrist. Încă o încălcare a regulii clandestinității potrivit căreia o întîlnire — oricît de importantă — nu trebuia să aibă loc în casa ce servea de adăpost.

Spre orele 6, Andonis a plecat, singur, să se întîlnească cu deputatul. De cîteva zile, Orestis descoperise cu neliniște că era urmărit.

Situația era, în acest moment, următoarea: eu mă aflam într-o casă închiriată de Andonis și soția sa, sub un nume fals. Cei care locuiau într-o casă din apropiere păstrau legătura cu Orestis, proprietarul mașinii și cumnatul lui Andonis. Dacă mașina era reperată, ancheta urma să ducă, logic, până la casa lui Orestis, apoi la cea a lui Andonis, înainte de a ajunge la mine. Controlam mereu prin telefon (în cod, bineînțeles) dacă totul era normal. În plus, Petros, aflat în afara acestui circuit, supraveghea fiecare casă prin alte apeluri zilnice (toți în cod).

La orele 9 fix au sosit Andonis și deputatul. Andonis mă întreba dacă am nevoie de ceva, apoi se retrase. Odată încheiate prezentările, îl întreb pe deputat:

— Cum a decurs operațiunea?

— Toate precauțiile dv erau excesive.

— Și ce-ați făcut?

— Am ieșit liniștit de la mine. Nu mă urmărea nimeni. M-am oprit expres în fața unor vitrine, să mă asigur de asta. Apoi, am mers un timp până am ajuns la mașina Norei.

Imprudența lui mă consterna. Neglijase toate recomandările! Iar acum, eram pe punctul de a fi reperat. N-am lăsat să transpară nimic din neliniștea mea. M-am mulțumit să-i spun:

— N-ar fi trebuit să subestimați precauțiile noastre. Mi-e teamă că ne vom reîntîlni curînd în temnițele Siguranței. Oricum, să vorbim despre ce v-a adus aici.

L. mi-a expus punctul său de vedere asupra dictaturii, asupra colonelilor, americanilor și poporului grec. M-a anunțat că se pregătea să plece în Creta pentru a organiza Rezistența. Acolo îl așteptau prietenii siguri.

Mi-a vorbit despre o călătorie pe care tocmai o făcuse în insule. Îi întîlnise pe toți conducătorii Uniunii de Centru și aflase că toți sînt gata de luptă.

După o jumătate de oră îl întrerup:

— Încă n-am vorbit de obiectul acestei întîlniri.

— Care obiect?

— Ralierea dv la Frontul Patriotic.

— Ei bine, vedeți, mi-am schimbat părerea. Prefer o simplă cooperare. De altfel, nu pot să-mi închipui o viață clandestină...

În ciuda obiecțiilor mele, se încăpățîna să dorească să ajungă în Creta. Am căzut, totuși, de acord asupra unui punct: va acționa în legătură cu Petros.

— În fine, poate vom sfîrși prin a ne uni..., mi-a zis el la plecare.

Ne-am salutat, apoi a plecat. Exact după opt zile, aveam să folosim amîndoi aceleași W.C.-uri de la etajul al patrulea al sediului Siguranței, din strada Bouboulinas. Amîndoi plăteam eroarea de a nu fi ținut cont de regulile cele mai elementare ale activității clandestine.

Abia plecat deputatul, Andonis a intrat în salon și m-a avertizat și de alte erori: mașina Norei era, și ea, urmărită. Siguranța se afla pe urmele noastre. Fără comentariu. Am discutat ce e de făcut. În primul rînd, trebuia să mă mut imediat. Voi merge la Haidari, unde se găsește și imprimeria. Dar trebuia să-l prevenim și pe Petros, să dea „cale liberă“.

Casa asta va fi închisă și tovarășii vor închiria, sub un alt nume, un bungalow în regiunea Varkize, în speranța că Siguranța nu le va da de urmă. Mașina noastră va fi abandonată oriunde. În ultima

duminică din august mă va muta în bungalow, iar noaptea va înota pînă la un iaht străin aflat în apropierea țărmlui. Mi se iau măsurile să mi se confecționeze un costum negru, în așa fel încît trupul meu să nu fie vizibil cînd voi înota. Chiar și fața va trebui să mi-o înnegresc.

15 august

Ziua se scurge în febrilitate și neliniște. Andonis iese să telefoneze. Ne așteptăm să-l vedem arestat la colț. Dar se reîntoarce triumfător. „Petros spune că Odysseas este un bun medic (era o frază în cod). Athina va veni în această seară, la orele 10. Fratele ei se ocupă de transfer, are o mașină spațioasă. Odysseas îl va urma în mașina lui. Soția sa va conduce. O să fii acoperit“.

Din nou pregătirile obișnuite pentru o mutare. Uniforma. Mustața. Încerc să am aerul natural al unui colonel. Ultimele instrucțiuni: parolele. La zece fix, Athina sosește cu fiica sa. Afară e noapte. Distingem două vehicule. Ieșim. Urc în prima mașină și mă întind, conform instrucțiunilor, lîngă bancheta din spate, acoperindu-mă cu o cuvertură. Mama și fiica urcă și se așază cu picioarele pe cuvertură. După un timp, mașina se oprește. Se schimbă șoferul. Mai mergem un timp, apoi mi se cere să cobor. Îl văd pentru prima oară pe prietenul care trebuie să mă conducă. Drumul abia se distinge. Întîntăm cu precauție. Tovarășul meu scoate o cheie și deschide o ușă.

Îmi amintesc de o scenă identică din urmă cu două luni. Doar tovarășul meu este altul. Intrăm în casă și ne așezăm în salon. Apare stăpîna, cu fiica sa.

— Semănați cu un compozitor care îmi place mult, îmi spune fiica, cu un aer ironic.

— Care? întreb eu prosteste.

— Theodorakis. Ați auzit de el?

— Bineînțeles. Dar muzica lui nu mă atrage.

— Pe mine, dimpotrivă...

Se ridică și ia o grămadă de discuri cu fotografii de-ale mele.

— Îi semănați într-adevăr foarte mult. În afară de faptul că puteți fi chiar el.

— Așa e, eu sînt.

Cele două femei se bucură. (Rezultatul se va vedea curînd. Mi-am acordat atîta atenție că m-am îngrășat cu 15 kg. Dar a contribuit la asta și imobilitatea forțată).

Nu rabd și întreb:

— Unde e?

— Sus, în pod.

Urc nerăbdător și contempul materialul tipografic. Nu adorm decît tîrziu în noaptea aceea: visele tipografice mă obsedează!

Toată ziua mi-o petrec printre plăcile de imprimerie, triind literele și așezîndu-le în grămezi.

Siguranța își continua, în timpul acesta, tentativa de apropiere. Viermele este în fruct și roade mereu mai departe. Nora și rețeaua ei sînt, cu toții, în plasa poliției. Un tinăr intelectual are o legătură cu fiica Norei, care a comis imprudența de a-l introduce în viața rețelei. Imediat, K.Y.P.⁷ și Siguranța au urmărit toate activitățile Norei și ale prietenilor ei. Toate adresele au fost reperate. Speră să ajungă, în felul acesta, la noi. Brusca noastră dispariție i-a luat pe nepregătite. Hotărâse

7 — Centrul de Informații sau Biroul al doilea, căruia i-a fost afectat mult timp colonelul Papadopoulos și ale cărui acțiuni erau strîns subordonate celor ale serviciilor americane.

să treacă la acțiune. Dar precipitarea aceasta este încă inutilă, pentru că nu uit două principii esențiale:

1. Să nu fac vreo legătură, sub nici un preț și în nici un fel, între vechiul și noul meu domiciliu.
2. Să fac în așa fel încât Petros să mă scoată de aici și să intru într-un circuit de adăposturi complet diferit.

Vineri 18 august

Din zori, lucrări la imprimare. Un tânăr lambrakidi ni s-a alăturat spontan. Locuiește la periferia Atenei. Sperăm să scoatem ziarul într-o săptămână. Mă ocup cu așezarea literelor.

Apare Andonis.

— Trebuie neapărat să acozi un interviu în franceză unui ziar suedez.

Înregistrez interviul. Îl întreb dacă ceilalți au părăsit vechea casă.

— Nu încă. Mai căutăm un bungalow?

— Și poliția?

— Nimic la orizont. Ne întrebăm dacă n-am avut doar halucinații.

Operațiunea care trebuie să mă facă să fug din Grecia pare serios compromisă.

Sîmbătă 19 august

Zi decisivă pentru Rezistență. Au hotărît să trecem la o nouă formă de acțiune: manifestația „Începînd cu (potrivit cuvintelor noastre) „manifestația-fulger”. Pînă acum, grupuri de șoc au obținut o serie de succese spectaculoase în centrul Atenei...

Doisprezece tineri „lambrakizi” au fost aleși pentru prima manifestație excepțională. Trebuie să coboare pe strada Ermou, pe două rînduri, într-o sîmbătă după-amiază, adică la ora cea mai aglomerată. Totul se desfășoară conform planului. La ora prînzului, cei 12 tineri apar pe stradă și încep să scandeze: „Jos junta! Trăiască democrația!”, apoi distribuie manifeste. Totul nu durează decît timpul prevăzut: două minute. Fiecare dispăre în mulțime. În ultima clipă, un turnător aflat în piață se aruncă asupra unui tînăr. Acesta strigă după ajutor. Mulțimea îi încercuiește și îl smulge pe militant din ghearele poliștilor.

Duminică 20 august

Aseară, Andonis și Orestis n-au venit, cum convenisem. Sînt sigur că amenințarea se apropie. Petros nu s-a mai arătat nici el. Dar mi-am schimbat gîndul. Voi rămîne aici pînă cînd crearea Noii Stîngi se va prezenta sub auspicii mai bune.

Sînt însă că cercul se strînge.

În cursul serii, fiica Mariei mă roagă să mă ascund în spatele pianului. Trebuie să spun că ascunzătoarea aceasta mi-a fost fatală.

La ora cînd să mă ascund în spatele pianului, poliția se pregătise să lovească. Mai tîrziu voi afla că a lovit în același timp casele lui Lefteris, a lui Takis, a Athinei și a Norei, arestînd întreaga rețea. Nora e prima torturată.

Luni 21 august 1967

Lucrez la imprimerie. În pauze, încerc să redactez articole pentru primul număr imprimat al ziarului „Nea Hellada”. În același timp, dictez la

magnetofon ultimul capitol din cartea mea „Noi, grecii”.

Sînt că atmosfera e foarte apăsătoare. Și dacă ar veni Petros? Ce ar face? Ar pleca cu el? Trebuia să aminăm pentru mai tîrziu înlînțirea prevăzută pentru vineri? Există o soluție: să plec încă de acum și să las înlînțirea pe mai tîrziu. O trimit pe soția lui Odysseas să transmită un S.O.S. lui Petros. Nimic altceva. Va înțelege.

În momentul acesta, oamenii Siguranței lovesc casa lui Andonis. Îl duc pe el și o închid pe soția lui sub paza unui gardian. Nefericita va rămîne astfel mai multe ore, timp în care soțul îi este torturat la celălalt capăt al Atenei. Koula s-a lungit pe divanul sub care se găsește mașina de scris folosită pentru textul creării Frontului Patriotic. E o mașină de scris atît de veche, cu litere atît de caracteristice, încît apropierea va fi lesne de făcut, compromițînd iremediabil cuplul. Atunci, încet (în spatele gardianului), fără să miște, dar strecurînd mîna sub pat pînă la mașina de scris, ea prinde una cîte una tije de metal cu literele și, îndoiindu-le, reușește să le rupă, după care, cu fiecare vizită la toaletă, își aruncă mica provizie de fier vechi. Nu are nevoie să simuleze vreo boală care să necesite drumurile atît de dese acolo, pentru că e cu adevărat bolnavă după ce a mestecat și înghițit, la fel de discret și la fel de răbdător, una cîte una, paginile unui carnet pe care l-am uitat la ei și în care, scrise de mîna mea, erau numeroase adrese compromițătoare.

Soția lui Odysseas se întoarce fără să fi reușit. Nu e sigură că Petros a primit S.O.S.-ul meu. Este vizibil obosită. Nu mai poate. O clipă mai tîrziu, fiica sa și Lakis vin să-și caute lucrurile. Vor dormi în seara aceasta în noul lor apartament. Mă întorc în spatele pianului. Atmosfera e foarte încărcată. Mașina lui Lakis demarează și se îndepărtează.

— Poți să ieși, îmi spune Maria.

Nu mi-e foame. Ascund cu grijă benzile de magnetofon. Duc literele de imprimerie în pod. Rup toate hîrțile compromițătoare.

— Nici o veste de la Andonis sau Orestis?

— Nimic. De parcă s-au înecat.

Îmi ascund în spatele pianului manuscrisul și nota pe care am redactat-o despre Noua Stîngă (toate au ajuns acum în arhivele Siguranței).

— Crezi că Petros va veni? o întreb pe Maria.

— Atît de tîrziu? Nu-i stă în obicei.

A trecut de miezul nopții. Se aud lovituri în ușă. Sar din pat. Pe geam se proiectează umbre sinistre. Deschid cu precauție ușa verandei. Murmur: „Scoală-te, Maria”. Pași grăbiți bocăne pe scara verandei. Abia am timp să ajung în ascunzătoarea mea din spatele pianului... Ei o găsesc pe Maria adormită pe birou și privesc apoi patul desfăcut. Aud explicațiile ei: „Mi-era cald și am ieșit afară”. Întorc toate lucrurile, ca niște fiare. Scotocesc peste tot. Inima îmi stă gata să explodeze. „Unde-i tipografia?” „A cui este uniformă asta?” Scotocesc, scotocesc... Apoi se lasă liniștea. Au plecat sau e o violență? Îndoit de la brîu, încerc să-mi stăpînesc bătăile inimii apăsîndu-mi pieptul. Ușa se deschide. Din nou pași. Cîineva se îndreaptă

spre pian. „Uite-l!“ Se apleacă asupra mea. Cu ochii măriti, strigă: „Aici, băieți, uite-l pe Mikis!“ Apoi îmi spune: „Ridică-te! Sus minile!“

Plecăm. „Treci în față... Nu, în spate...“, „Aveți grijă să nu evadeze!“ „Cum?“ Se hlizește.

Sînt îndoit de la brîu. Mi-au legat minile foarte sus și mă doare. Unul mă lovește cu piciorul. Altul îmi înfige bastonul în coaste și în stomac: „O să vezi ce nostim o să fie“.

Afară nu-i nici un suflet. Totuși, citeva mișcări. Negustorul de legume are persienele întredeschise. M-a văzut? Altcineva m-a văzut? Casele sînt tăcute, speriate...

Un drum în pantă. Jos, o mașină așteaptă. Mi se spune cu brutalitate: „Mikis, o să mori!“ „Mikis, sînt ultimele tale clipe!“ „Mikis, ce simți acum?“ Aspir aerul matinal. Mă gîndesc la frumusețea cerului înstelat, la lumina argintie a lunii. Surd. Sînt mîndru. De pe înălțimea pe care ne aflăm contemplu Atena. În clipa asta ceilalți dorm. Iar eu voi muri pentru ei. O muzică nebună îmi umple mintea. E cîntecul lui Federico Garcia Lorca. La fel ca el! Tot noaptea. Și atunci ceilalți dormeau. Iar el, el număra stelele. Și a murit!

Coborîm panta. „Pune-i calota pe cap!“ Mă lovesc cu bastoanele în stomac, în burtă. Oasele troznesc și amenință să se rupă. Îmi zic: „Păcat! Sfirșitul nu va fi atît de romantic și de simplu pe cît credeam. Mă vor bate, mă vor jupui de viu, mă vor arde. Și cînd îmi voi da suflul, chipul îmi va fi dispărut prin grija tortionarilor mei. Poate îmi vor găuri și ochii și voi muri în întuneric. Poate îmi vor smulge unghiile. Doare, doare îngrozitor! O durere fără sfîrșit. Fără milă. O să rog moartea să vină“.

Oprim. Plecăm. Oprim din nou. Sușoteli. Rîsete înăbușite. Plecăm din nou. O nouă haltă. Coborîm. Nu văd nimic. Sufăr îngrozitor. Urc o scară. Acum știu: mă vor arunca de pe o terasă. În vid. Nu, încă nu. Sînt împins. Urc. Urc mereu. Gîfii. Mă vor arunca de foarte sus. Voi ajunge o masă diformă, fără trăsături.

Chipurile dragi al Margharitei, al lui Yorgos, al lui Myrto îmi vin în minte. Mama nu mă va mai vedea vreodată. Vidul...? Nu, urc mereu. Ai mei nu-mi vor putea spăla trupul inert, nici nu-l vor mîngîia, îmbrățișa... Trepte... Vidul? Nu, un palier...

Sînt împins. Sînt calm. Ei se opresc. Mi se ghicesc gîndurile, pentru că încep să ridă. „Așază-te“, mi se spune. Îmi scot cagula. Respir. Intră Lambrou⁸. „Salut, Mikis! Mi-a fost cam greu să pun mîna pe tine, dar iată-te. Ești la Siguranța Generală. Acum o să te odihnești. Partidul tău te-a denunțat...“

Îmi dau, acum, seama că e vorba de metodele tradiționale ale poliției...

La 21 august 1967 — exact cinci luni după de-clanșarea puciului — sînt, deci, arestat în Haidari, o suburbie a Atenei. M-au dus imediat la sediul Siguranței, în strada Bouboulinas⁹, să aștept, la etajul al patrulea, în celula nr. 4, tortura și moartea.

8 — Basil Lambrou, cel mai cunoscut tortionar al juntei militare, directorul Siguranței, pe care Mikis Theodorakis îl va denunța într-unul din cîntecele sale.

9 — Pe strada Bouboulinas se afla pînă în 1971 sediul Siguranței din Atena, unde erau „primiți“ oponenții regimului, îndată după arestare. Clădirea a devenit celebră datorită „terasei“ sale, simbol al torturilor medievale.

După zile și nopți interminabile, într-o izolare absolută, nu mi se redau hîrtia și creionul decît la 4 septembrie. Scriu atunci, dintr-un foc, 32 de poeme.

Toate nopțile dinainte le petrecusem treaz, cu spatele lipit de zid, așteptînd în fiecare secundă să vină să mă ia pentru tortură sau execuție. Întreaga mea existență era în suspans în această expectativă a unei morți sigure. Dar cum timpul nu-și oprea cursa în miezul acestei spaime și nici mersul gîndurilor mele, aveam mereu în față imaginea precisă a ultimelor mele clipe: cerul matinal era de un albastru profund, atmosfera de o claritate cristalină. Care va fi ultimul meu strigăt? Devenise o obsesie.

Căldura devenea toridă la prînz. Dormeam gol, chiar pe ciment. Îmi așezam pantofii drept pernă. Barba îmi crescuse de citeva săptămîni. De-abia mă hrăneam; n-aveam nici lingură, nici furculiță. Uneori mă așezam pe scaun — singura „mobila“ din celulă. Uneori începeam să merg ca un nebun. Îmi număram pașii. Cinci sute în linie dreaptă. Cinci sute în cerc. Număram iar și iar gratiile. Uneori fixam ceafa temnicerului. Mă ura? De ce? Fără îndoială că îmi fredonase și el cîntecele. Cînd o să se repeadă la mine?

După angoasa aceasta care m-a copleșit zi și noapte, a urmat, inexplicabil, o perioadă de euforie bolnavicioasă. Eram fericit. La o adică, moartea nu era atît de îngrozitoare. Îndată ce se făcea ziuă și soarele strălucea pînă în celula mea, viața își lua partea ei, cu violență. Revedeam atunci chipul copiilor mei. Nu voiam să se gîndească la mine plîngînd. Eram nefericit că nu mă executaseră imediat. Ce soartă mi se rezerva? Ce fel de execuție? Aveam dureri de cap atroce, templele îmi pocneau. Două ore, trei ore, patru ore, cinci ore, șase ore. După-amiaza nu se mai termina. Plîng. Strig. Inima îmi cedează. Trebuie că cineva se gîndește acum la mine. Dar nimeni nu știe că mă află aici. Chemați-mă, vă rog. Strig numărul de telefon. Nu încetez să mă gîndesc la tovarășii mei. Pe Maria au arestat-o odată cu mine. Dar pe ceilalți?

Creînd, deveneam stăpîn al timpului și al morții. Eram timpul.

De aceea, ciclul de poeme scrise atunci — „Soarele și timpul“ — a devenit al vieții și al morții. Și al victoriei. Victoria amară, desigur, pentru că poetul suferă pentru toți oamenii, chiar și pentru cei care îl urăsc și îl torturează.

După patru sau cinci zile, m-a vizitat Lambrou. S-a așezat, picior peste picior.

„Astăzi sîntem cu toții socialiști“, îmi spune. Și dintr-o dată: „Îți mărturisesc că ne-ai dat de furcă, Lambros... Pardon! Vroiam să spun Mikis“. Lambros era unul din numele folosite de mine în clandestinitate. În ce casă îl folosise? Fuseseră arestați, prin urmare, și oamenii aceia. Dar acum? Mă prefăceam că nu înțeleg.

Într-o altă zi, Lambrou vine din nou, însoțit de secretarul său. „E vorba de depozitia reglementară pentru clasarea dosarului tău“, îmi spune.

Mă întreabă: „Ce știi despre Frontul Patriotic?“ Îi răspund că sînt unul din conducătorii Frontului, că scopul lui e răsturnarea tiraniei și restabilirea ordinii constituționale în țară. Îi repet obiectivele principale ale luptei noastre. Mă întreabă: Cu cine ai colaborat și cine ți-a indicat casa în care te-am arestat? Răspund: Cunoșteam de mult aceea casă,

mi-a vorbit de ea un prieten din E.D.A. Am fost acolo cu mult înainte de evenimente. În dimineața loviturii de stat am luat un taxi și m-am dus drept acolo. Femeilor le-a fost teamă. Le-am amenințat și le-am plătit foarte bine. Apoi am luat contact cu prietenii mei.

— Care?

— Asta nu vă privește.

Cam aceasta a fost prima mea depoziție. Atunci, Lambrou mi-a vorbit de tovarășa Irini. Adică de unul din refugiile mele cu care tăiasem orice contact. Deci, cuțitul pătrunsese adânc și atinsese osul.

După 20 de zile, mi se deschide în sfârșit fereastra. Disting, prin sticla ferestrei din față, umbrele femeilor închise în celula vecină. Le aud vocile. Uneori cîntă. Din alte celule de mai jos se aud voci familiare. Dintr-odată, sînt sigur că nimeni n-a mai rămas liber. Apoi, un nou interogatoriu. Îl conduce acum un căpitan din Justiția militară. Principala acuzație: „Declarația” mea din 23 aprilie 1967; închis în baza legii de necesitate nr. 508. Îi dictez secretarului depoziția mea. Acesta tremură în timp ce o scrie.

„O să mergi drept în fața plutonului de execuție”, îmi spune căpitanul. Aducă: „Păcat, ești un mare compozitor...” Mereu aceeași placă.

Mai înainte, vizita lui Savvas Constantopoulos (directorul ziarului prodictatorial „Eleftheros Kosmos”). E însoțit de Papaspyropoulos, directorul Siguranței.

— Ești probabil satisfăcut că Grecia a devenit o închisoare, îi spun.

Respiră adînc înainte de a-mi răspunde:

— Nimeni nu-i satisfăcut. Trebuie să vedem cum ieșim din asta fără să ajungem la o catastrofă națională.

— Bine zis. Mă felicit doar de un lucru: că n-a fost și o baie de sînge.

— O evităm pe cît putem și în asta contribuția noastră ar putea fi importantă.

— Coloneii ar face mai bine să se întoarcă în cazărmi înainte de a nu fi prea tirziu.

După o vreme sînt dus în biroul lui Lambrou. E așezat la masa de lucru. În fața lui, tata și Myrto. N-am văzut-o din dimineața lui 21 aprilie. A plîns. Părul îi e strîns la spate, într-un coc. Ochiul îi sînt larg deschiși. O flacăra de disperare îi mistuie. Se aruncă în brațele mele. Sînt fericit. Din ce infern ies! Mă privește îngrozitor. „Cum poate să fie bine?” „Sînt puternic”, îi spun. Dar Lambrou intervine zicînd că procesul o să aibă totuși loc și că îmi risc capul. Vrea să ne frîngă rezistența, a ei și a mea. Myrto a înțeles, pentru că îmi spune repede, de teamă să nu fie scoasă afară: „Fă-ți datoria și n-ai grija noastră. Ne-am obișnuit cu gîndul că vei fi condamnat la închisoare pe viață, pe care chiar executat. Nu te gîndi la noi! Fă-ți datoria! Pentru că, dacă cedezi, o să murim toți patru”. Lambrou se ridică. Nu se aștepta la așa ceva.

— Sînteți o militanță a P.C., doamnă?

— Nu, domnule, dar am o demnitate.

— Duceți-o!

Nu o voi revede decît după o lună.

După alt timp sînt dus din nou în fața lui Lambrou.

— Afacerea e definitiv clasată, îmi spune el. Odată interogatoriul încheiat, veți pleca toți de aici. Nu rămîne decît depoziția ta.

— Dar o aveți în mină.

— O socotim absurdă. O țesătură de minciuni. Acum știi bine că am aflat totul: nume, adrese, discuții etc. Privește, de pildă, depoziția aceasta. Are 40 de pagini. Vrei să-ți citeșc detaliile? Nu lipsesc decît trei elemente: a) unde te-ai dus în prima zi; b) cine te-a transportat la Philopappou și c) cine te-a transportat la Haidari. Restul, îl știm. Știm pînă și ora la care te îmbăia și marca săpunului folosit.

— Și apoi?

— Ei bine, pentru a fi în regulă, va trebui să anulăm prima depoziție. N-ai decît să ne spui casele în care te adăposteai și ai căror stăpîni sînt toți arestați.

Îmi spun: e o capcană. Dar în ce scop?

— Și dacă refuz să fac asta?

— Dacă refuzi, atunci toți vor rămîne închiși aici două, trei, cinci, zece luni, pînă la epuizarea totală.

— Dar din moment ce ești la curent cu totul și i-ai arestat pe toți, de ce îmi ceri să ți-o spun din nou? Ce vrei să afli, de fapt?

— E doar o simplă formalitate. Să clasăm afacerea. Nu lipsește decît depoziția ta.

Reflectez atît de intens că simt că mi se învîrte capul. Mi-e rău. Unde vor să ajungă? Ancheta s-a terminat, practic, de mult... Înțeleg că singurul motiv e că nu vor să aibă un proces¹⁰. Sînt atîtea nume mari implicate...

Între timp, Rezistența se intensifică în jurul nostru. Într-o seară auzim, cu propriile noastre urechi, explozii de bombe. Dar, din acea noapte, încep strigătele, loviturile, urletele. Sînt transferat în altă celulă, în care fusese ținut deputatul L...

După cincizeci de zile de izolare, Dimitris, unul din tovarășii care îmi asigurau deplasările în clandestinitate, împarte celula cu mine.

Cînd intră, e palid. Se prăbușește, cu răsufierea tăiată.

— Ce ai? Îl întreb.

— Credeam că mă duc pe terasă.

— Ce terasă?

— Cum, nu știi încă? E infernul. O să auzi diseară. Am trăit o lună în celula asta și știu...

— Deci sînt și torturi?

— I-au torturat deja pe ai noștri, pe Andonis, pe tovarășa Nora... N-ai auzit niciodată strigăte?

— Ba da, zilnic. Am protestat pe lîngă gardieni. Numărăm loviturile...

Urmează un strigăt îngrozitor de animal rănit. Apoi tăcere... Dimitris îmi spune:

10 — În fapt, procese au avut loc, dar junta a evitat implicarea lui Theodorakis, mult prea cunoscut. În noiembrie 1967, 31 persoane (15 bărbați și 16 femei), membre ale Frontului Patriotic, au fost acuzate de sabotaj de un tribunal militar din Atena. Procesul s-a desfășurat fără Theodorakis. Lambrou, de la Siguranță, a pretins în timpul procesului că Theodorakis n-ar fi adevăratul șef al organizației; deși el a fondat-o, compozitorul n-ar fi fost decît „exploatat” de Partidul Comunist, care nu i-a lăsat nici o putere de decizie. În paralel, alte persoane erau condamnate, pur și simplu pentru că ascultau muzica lui Mikis Theodorakis.

— Acum îl dezleagă... îl tirase... îl învelesc într-o cuvertură. Dacă au terminat, îl duc la secret. Dacă vor continua, vor trebui să reînceapă imediat.

— E vreun medic cu ei?

— Da, Kioussis¹⁰ bis

În această nouă celulă, chiar sub terasa unde se desfășurau torturile denunțate de Consiliul European, am terminat, la 17 octombrie, muzica pentru 16 din cele 32 de poeme care formează ciclul „Soarele și Timpul”.

În sfârșit, dosarul procesului este clasat. Vizita tatălui. Mai mulți ofițeri superiori ai Siguranței sînt de față.

— Sînteți adus în fața Tribunalului militar, în virtutea legii 509, îmi spune unul dintre ei.

— Fiți amabil și dați-mi legea să o citesc; am uitat-o, le spune tatăl meu.

Apoi, către mine, cu o voce calmă și solemnă:

— Moartea pe cîmpul de onoare, copile, e un lucru firesc pentru cei din neamul Theodorakis. Aminteste-ți de Khalis, străbunicul tău, care a fost în fruntea primei insurecții din Creta împotriva turcilor. De celălalt străbunic, Spyridakis, care a fost tras în țeapă de turci. De unchiul tău, Manolis, jupuit de viu. De tatăl tău, care, la 16 ani, îi înfruntă pe turci în portul Bizani... Nu faci decît să urmezi tradiția eroică a familiei. Dacă te ucid, vei avea binecuvîntarea mea...

Infermeria închisorii „Aghios Pavlos”. Noiembrie 1967

Întredeschid ochii. Medici și infirmiere se apleacă asupra mea. În ambele brațe am înfipte enorme seringi cu ser. Sînt imobilizat. Mi-e rău. Mi se aplică o sondă. Un medic deținut bărbos îmi ia mereu pulsul. Privirile ni se încrucișează. „Mă cheamă Kastro, îmi șoptește el. Sînt din aceeași regiune cu tine. Te-am salvat”. Recad în letargie. De cît timp sînt acolo?¹¹

Rămîn în infirmerie. Cei mai mulți sînt deținuți „de drept comun”, dar și cîțiva „politici”. Într-o altă aripă a infirmeriei se găsesc „politici” aduși din lagăre. Orice contact cu ei este interzis. Plimbarea se face într-un coridor comun, separat în două de un grilaj. Ne salutăm pe ascuns: de obicei se trece mîna prin păr. Uneori auzi pe careva strigînd „Salut!”. Gardienii se precipită atunci și-l scot din rînd. Printr-deportații spitalizați se află generalul Avgheropoulos, Costas Loules, membru al C.C. al P.C.G., deputatul Chiotakis, doctorul Manolis Siganos și alte treizeci de cadre ale stîngii. Născocesc mii de artificii mărunte ca să comunic cu ei. Cum primesc, printr-o organizație clandestină, un buletin cu toate știrile, îi informez și pe ceilalți.

Într-o dimineață, intră gardianul șef și îmi spune: „Vă cheamă domnul director”. Ușa grea de fier se deschide și se închide în urma mea. Sînt preluat de alți gardieni. Într-un culoar de la parter mi se schimbă cămașa. Lume multă, cei mai mulți par a fi polițiști. Am un presentiment...

10 bis — „Medic” foarte apreciat de Siguranță, ale cărui sfaturi utile mențineau arestatul în viață, deși tortura îl distrugea fizic și psihic.

11 — La 2 noiembrie, compozitorul începuse o grevă a foamei, în semn de protest pentru că nu a fost acceptat ca martor la procesul intentat membrilor Frontului Patriotic. După zece zile a fost dus, fără cunoștință, la spitalul închisorii Averoff. Autoritățile au refuzat participarea lui Theodorakis la proces, deoarece doreau să creeze opiniei publice impresia că arestarea sa s-ar fi datorat trădării tovarășilor săi și că, în consecință, și el a trădat organizația. Manevra nu a reușit.

Ajungem la „biroul directorului”. Intrăm. Stau față în față cu Tournas, inspectorul închisorilor. Așezat la birou, un tip solid, cu mustați subțire și ochelari fumurii, se prezintă: „Ladas”¹². Se întoarce către Tournas și îi spune: „Lasă-ne singuri!” Apoi către mine: „la loc, te rog”.

Mă așez în fotoliul confortabil. Începe să-mi vorbească;

— Te-am chemat să stăm puțin la un taifas. Sper că nu te deranjează. Să mă prezint: eu și colegii mei provenim din familia de țărani săraci. Am trăit la țară. Am cunoscut foamea. Știm suferințele țăranului și ale săracului. Am mers la școală cu picioarele goale, pe frig. Iar pe mamică-mea au ucis-o comuniștii. Ceea ce ne separă pe noi doi e chestiunea națională...

— Adică?

— Nu admitem să fie cedat un metru pătrat din teritoriul nostru străinilor.

— De fapt sîntem în dezacord pe plan național, îi spun rîzînd. Dar în sens invers. Dumneata apariții dreptei. Care are răspunderea nenorocirilor care au lovit și lovesc țara. Trebuie să-ți amintesc de dezastrul campaniei din Asia Mică? Sau de colaborarea cu naziștii? A propos, ce făceați în timpul ocupației? Vremurile acelea au permis să se facă o deosebire între adevărații și falșii patrioți. Atunci am aderat la mișcarea comunistă. Am aderat din motive patriotice. Pentru că am văzut cum comuniștii apărau, pînă la ultima lor picătură de sînge, onoarea, independența, viața, libertatea națiunii. Ce s-a întîmplat după aceea? Ați predat țara mai întîi englezilor, apoi americanilor. Despre ce integritate națională îmi mai vorbiți astăzi? Mă tem că există prea multe lucruri care ne separă.

— Adică?

— Să începem cu torturile.

— Ce torturi?

— Nu vă prefaceți că nu știți. E posibil ca fapte atît de grave să se producă fără aprobarea dumitale? Ce spun! fără ordinul expres?

— Îți jur că e prima oară că aud vorbindu-se de tortură... După tine, cine e vinovatul?

— Vreme de 70 de zile am fost chiar acolo unde se practicau torturile! Cine e răspunzător? Bineînțeles că dumneata! Tu, în calitate de șef al lor. I-am atras atenția lui Lambrou...

— Și ce a răspuns?

— La început m-a amenințat. Apoi și-a regăsit calmul și a consimțit să oprească bătăile pe terasă, pentru că... eram „sensibil”. Dar după cîteva zile a reînceput cu o furie dublă.

— Îți promis să deschid imediat o anchetă și să te informez de rezultate.

— Înțelegi foarte bine că nu se poate construi o Grecie nouă pe asemenea acte. Iată prima barieră care ne desparte. Dar sînt și altele...

— Continuă, te ascult.

— Să începem prin ceea ce tu numești „chestiunea națională”. Noi nu dorim nici o dependență, față de nimeni! Sînteți dispuși să subscrieți la asta? Politica noastră externă va fi hotărîtă exclusiv de poporul grec și va răspunde nevoilor noastre, obiectivelor noastre și intereselor noastre naționale. Apoi există problema repartiziției juste a venitului național. Trebuie să știi că 80 la sută din bogăția națională se găsește în mîinile a 5 la sută din

12 — Secretar la Ministerul Securității Publice, colonel, brațul drept al lui Papadopoulos.